יום רביעי ו' באלול תשפ"ג | גליון 685

אלול תרפ"ג – תשפ"ג || 100 שנה || גיליון תיעודי־היסטורי בשבעה פרקים

ָּכל ְּכנֵסִי ָּה שׁ ֶהִיא לְשׁ ֵם שׁ ָמַי ִם סו פָֹהּ לְהִתְקַי ֵּם

הכנסיה הגדולה הראשונה

ג‘ - י‘ אלול • תרפ“ג - תשפ“ג

הכנסיה הגדולה הראשונה

כנסיה שהיא לשם שמים.

זו היא הכנסיה הגדולה של אגודת ישראל, ובייחוד זו הראשונה.

היתה זו יוזמה גרנדיוזית, ללא ספק. לכנס תחת קורת גג אחת את כל השבטים והעדות, החוגים והסיעות שביהדות הנאמנה באירופה ובארץ ישראל, ולהרים בעוז את קיומה ומשמעותה של תנועת הקודש 'אגודת ישראל'.

כיום, מאה שנים לאחר מכן, בפרספקטיבה לאחור, גם לאחר שכיום כבר יצאו לה לאגודת ישראל מוניטין ושם טוב, אפשר להתפעל מההתלכדות של גדולי ישראל, ארזי הלבנון אדירי הדורות, סביב לדגלה של אגודת ישראל, תנועה שזה עתה מלאו לה בקיץ תרפ"ב עשר שנים מאז הקמתה, והנה בקיץ תרפ"ג הם חוגגים אירוע משמעותי ומרכזי.

ההכרה הגדולה שהיתה לאגודת ישראל מצד רועי עדת ישורון היתה עצומה. כולם ראו בה, לאור מצבה של היהדות החרדית באותה שעה בארצות ובערי אירופה, כלי מחזיק טובה, ברכה ושלום, שעתיד להצמיח פירות ופירי פירות מהוללים ומשובחים.

אלה שזכו להשתתף בכנסיה הגדולה שהיא לשם שמים, היתה זאת עבורם חלקת־ זכרון נצחית. וכה הם דבריו של הרב מנחם פרוש ז"ל (קול ישראל, טבת תש"מ): "זקני תנועתנו עוד משוחחים על הכנסיה הראשונה. הקשיבו נא לרגע לזקני תנועתנו איך שמשוחחים, איך שמספרים, איך שמתרפקים על זכרונות הכנסיות הגדולות. כל אחד ואחת מהן. ה'חפץ חיים' האדמו"ר מגור כאילו יושבים עוד לעיניהם, רבי מאיר שפירא כאילו קול האדיר עודנו מהדהד בהביאו לראשי רבבות אלפי ישראל את הרעיון של

ה'דף היומי' שנכנס לנכס הדורות לזכותה של הכנסיה הגדולה הראשונה". •
במלאת 100 שנה לכנסיה הגדולה הראשונה שהתקיימה בחודש אלול תרפ"ג בווינה, מוצא לנכון 'קהילות' של 'המבשר' להפיק גיליון תיעודי-היסטורי, כמיטב המסורת של גיליונות התיעוד ההיסטוריים של 'המבשר' עד הנה.

מלאכה מושקעת של סופרי 'קהילות' הניבה את הגיליון העמוס מזן אל זן מן המיטב שבמיטב. עמיתנו הרב דוד נחמן רוטנר חוקק ביד אמן את הרקע האידיאולוגי עליו הוחלט על קיומה של הכנסיה הגדולה הראשונה. עמיתנו הרב יוסף מאיר האס העמיד כעמיר גורנה בששה פרקים נוטפי עסיס את כל פרטי הכנסיה הגדולה, כשעיקר הדגש ניתן על הפרק הרביעי, בה מתוארים המעמדים, המושבים, המשאות
והנאומים.

יתן ה' ומהרה נשמע קול מבשר, ויעשו כולם אגודה אחת,
לעשות רצונו בלבב שלם.

בברכה

מערכת 'קהילות' גליונות תיעוד במסגרת רישום קורות ימי תנועת 'אגודת ישראל'

ייזום וביצוע: אברהם רכטשפר, מנהל מקצועי
הפקה: מרדכי ארנפלד | גרפיקה: צבי לוצקין
הגהה ועריכה לשונית: יעקב בוקשפן | כתיבה: יוסף מאיר האס
פרק מבוא: דוד נחמן רוטנר | תמונות: ארכיון 'המבשר',
ארכיון מרכז אגו"י ירושלים, ארכיון מדור לדור, ארכיון 'המודיע' באנגלית,
ארכיון מכון 'חסדי משה' קאפיטשניץ, ר' יוסף מארך, אוניברסיטה דרום קרולינה,
פלאש 90 , שאטרסטוק, ויקיפדיה, ספריית הקונגרס ארה"ב

© כל הזכויות שמורות
חל איסור מוחלט על שימוש כלשהו בחומר
ללא קבלת אישור בכתב מראש מעיתון 'המבשר'

פרקי עיון במשנת הנהגתו הציבורית של

מרן הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצוק"ל רבה של היהדות החרדית באר"י • שמונים שנה לפטירתו • י"ט באדר תרצ"ב - תשע"ב

י"ט באדר תשע"ב

הרובע היהודי בירושלים - בכל סמטא סיפור

החברה לשיקום ולפיתוח הרובע היהודי
בעיר העתיקה בירושלים

החברה לשיקום ולפיתוח הרובע היהודי מקדמת את עולי הרגל בברכת מועדים לשמחה
ומזמינה לבקר באתריה המיוחדים
שעות פתיחה: בימי חול המועד בין השעות 18:00-9:00 ערבי חג ושבת 13:00-9:00 להזמנות: www.rova-yehudi.org.il 02-6265922

כנסת ה'חורבה' הרובע ההרודיאני מוזיאון הבית השרוף תערוכת לבד על החומות

בית–

ל

ו 

נים לפטיר

יובל 

‚ ‰„ור

י

בונ‰ ומנ‰

מרן ‰‚‡ון
ˆ"ל

רבי ‡‰רן ˜וטלר ז
"‚

ע-‚"

' בכסלו כ

ב

תולדות חייו
מרן

ק

"

וקצות דרכיו בקודש של כ
ל

ברכת אברהם' מסלונים זצוק"

'
ה
א

שלושים שנה לפטירתו סיון תשע"

המאור של טבריה

25

ריש גלותא

ע

אב תש"

גליון מיוחד

עדויות נדירות, מסמכים חסויים
וגילויים ראשונים אודות פעילות

רבן של כל בני הגולה

מרן הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי זצוק"ל בניווט דרכה הציבורית של היהדות החרדית בארץ ישראל במלאות שבעים שנה ה' אב ת"ש - תש"ע לפטירתו

ריש גלותא מוילנא עד ירושלים

א

| גליון מיוחד | תשרי תש"ע | הקברניט

עדויות נדירות, מסמכים חסויים וגילויים ראשונים אודות פעילות מרן הגרי"ז בניווט דרכה הציבורית של היהדות החרדית במלאות יובל שנים לפטירתו

מרן הגרי"ז גאב"ד בריסק זצוק"ל במערכות היהדות

המחיר לחנויות 5₪

תוכן ענינים מבוא
הכנסיה הגדולה הראשונה של אגודת ישראל 4

פרק א

רקע ותוכנית 8

פרק ב

תכונה והתלכדות 11

פרק ג

לקראת הכנסיה הגדולה
14

פרק ד

המושבים והמשאות 18

פרק ה

דף לכל יום 30

פרק ו

החלטות ומסקנות 36

3

קהילות |

'ו יעיבר םוי |

לולבא

ת

ש

'ו יעיבר םוי "גפ

לולבא

ת

ש

"גפ
קהילות |

|

2

100 שנה לכנסיה הגדולה הראשונה של 'אגודת ישראל' פרק מבוא / הרקע הרעיוני - היסטורי

ל בני הדור שלנו זה לא יאומן כי יסופר, שעד לפני כ־150

שנה בכל העולם היהודי לא היה מנהיג, או כל בעל תפקיד
בעם היהודי, שאינו שומר תורה. אמנם היו יהודים פוקרי
תורה פרי תנועות ה'השכלה' והרפורמים וכהנה, שחוללו
שמות בעם היהודי והעבירו המוני עם ישראל על הדת.
אבל כל אלו שפרקו עול תורה ומצוות, פרשו מקהילות
ישראל ולחמו נגד המסגרת של קהילות ישראל, והתכחשו לזהותם
כיהודים, כך רק שומרי התורה ומנהיגיהם – הרבנים, המשיכו
לשאת את דגל העם היהודי.
עד שבאה תנועת ה'ציונות' הארורה, שנוסדה בבאזל בשנים
תרנ"ז־ח. תנועה זו שאיגדה את פעילי הצבור של תנועת החינוך
החילונית 'כל ישראל חברים', שנוסדה בפריז בשנת תרכ"ג, ופעי־
לי התנועה הדתית־לאומית 'חובבי ציון', שנוסדה באודיסה בשנת
תרמ"ב, וגם את שיירי תנועת ההשכלה – כל ה'מרעין בישין' הללו
התלכדו והפכו לארגון יהודי חזק ומאורגן במפלגה אחת ובמטרה
אחת – להשתלט על הנהגת העם היהודי, בהקמת אלטרנטיבה
להנהגת הרבנים בקהילות ישראל של העם היהודי בכל העולם –
לראשונה בהיסטוריה של עם ישראל – הוקם ארגון יהודי שביקש
להשתלט על העם היהודי מבפנים!
התנועה הציונית שבנתה עצמה על רעיונות הדמוקרטיה המו־
דרניים, החלה לכבוש את לבבות המוני בני ישראל, ברעיונות של
חופש ושחרור מעולה של מלכות יחד עם עולה של תורה ודרך ארץ.
ההבטחה להמוני עם ישראל לשיפור במערך חייהם, היוותה אטר־
קציה להרבה יהודים והתנועה הציונית הפכה למוקד סחף, שסחף
אחריו את המוני בני ישראל בכל מקומות מושבותיהם.

הארגון החרדי הראשון 'כנסת ישראל'
הרבה עוז ותעצומות נפש נדרשו, כדי להתגבר על תחושת
החידלון שרווחה בלבבות מיליוני שומרי התורה והמצוות בכל
המדינות באותה שעה. ברוסיה וליטא, בפולין וגאליציה, בהונגריה
וצ'כוסלובקיה, בארץ ישראל ובכל מדינות המערב, מאנגליה וצרפת
ועד אמריקה ודרום אפריקה – בכל קצווי תבל שררה אוירת ייאוש
וחדלון בקרב החרדים. עולם התורה הלך ושמם, כאשר בני הנוער
ממיטב הבתים עזבו את התורה, ונהרו אחרי הבשורות החילוניות,
שהדהדו בעיתונות ובנאומים של מנהיגי המפלגות החילוניות, תע־
מולה שפשתה בלבבות הנוער כשלהבת בשדה קוצים.
הראשונים מבין רועי ישראל שחשו בצורך לכוח חרדי מאורגן,
היו ראשי גולת רוסיה פולין וליטא. מרנן הרש"ב מליובאוויטש,
ה'אבני נזר' מסוכטשוב, ה'אמרי אמת' מגור והגאונים ה'חפץ חיים',

רבי חיים מבריסק, רבי חיים עוזר מווילנא ורבי דוד קרלינר מפינסק.
רועי ישראל אלה שבעקבות גזירות הדת שהעלו שרי רוסיה
האנטישמיים, כבר היו בעלי נסיון כי בהתמודדות מול גזירות הדת
נאלצו להקים גופי ייצוג לדון עם השלטון הרוסי. המחישו את הצו־
רך להקמת ארגון להיהדות החרדית.
אמנם יהודי פולין וליטא לא סבלו מאותן גזירות, למרות הכ־
פיפות המדינית לרוסיה. אבל בבחירות לפרלמנט הרוסי ה'דומא',
השתתפו גם אזרחי פולין וליטא. אולם הצבור החרדי לא השתתף
בבחירות ההן, בגלל חוסר מודעות למשמעות של הבחירות וחוסר
ארגון, והכח החרדי בהמוניו לא בא לידי ביטוי בבחירות אלה.
גדולי רוסיה ופולין שחשו באחריות לגורל עם התורה הגיעו
למסקנה, שבהתמודדות מול הכוחות החילוניים המאורגנים, נוצר

צורך הכרחי להקמת כוח מאורגן נגדי של שומרי התורה החרדים
לדבר ה', כתשובת נגד לתנועות החדשות ברחוב היהודי. כדי
להתמודד באותן כלים מודרניים שהחופשים תפסו לעצמם, ולא
רק כמהלך מתגונן, אלא גם כזרוע ביצוע של יוזמות להפצת תורה
והחדרת יר"ש, בכלים שהמודרנה העניקה לעולם.
בשנת תרס"ז החלו גדולי הדור ברוסיה וליטא, בהתארגנות לה־
קמת תנועה ארצית חרדית, והקימו יחד אגודה בשם 'כנסת ישראל'.
כארגון גג ליהדות החרדית.
במסגרת 'כנסת ישראל' התכנסו לראשונה ראשי הדור בשנת
תרס"ט, בכינוס שהגרח"ע ארגן בוילנא, והחליטו ש'כנסת ישראל'
יפעל בתוכנית כלל ארצית, להצגת מועמדים חרדים בכל התמו־
דדות להנהלת כל הקהילות. אלא שהממשלה הצארית שחששה

מפני כל גוף מאורגן שעשוי לשמש כבסיס להתארגנות למרידה
במלכות, ובצירוף לשנאת ישראל העמוקה שהייתה מושרשת אצל
מרבית שרי הממשלה הרוסית, אסרה את קיומו של ארגון זה.

מבאד־הומבורג לפרנקפורט ולקטוביץ עי־ המפנה ההיסטורי נוצר בעת שהגרח"ע הגה את רעיון הפקת

תון חרדי בשביל יהדות רוסיה, ופנה אל ידידו משכבר הימים הג"ר
יצחק אייזיק הלוי רבינוביץ, בעמח"ס דורות ראשונים. שיסייע עמו.
הרב יצחק הלוי, שבקרב יהודי גרמניה נקרא 'הרב הלוי' – נח־
שב בצדק בדברי ימיה של 'אגודת ישראל', כבעל היוזמה המעשי
הראשון של הקמת האגודה בצורה שהיא מוכרת לנו עד היום. כי
הרב הלוי שגדל בארץ ליטא, כרע ואח, עם מרן הגר"ח מבריסק, עם
הנצי"ב מוולוז'ין, רבי איצילע מפוניבז', ורבי דוד קרלינר מפינסק,
הוא שהעלה במכתביו אל מרנן ה'חפץ חיים' והגרח"ע גרודזינסקי,
את הרעיון של הקמת ארגון חרדי כלל עולמי, שתאחד את היהדות
החרדית.

בכך קלע הרב הלוי גם למצוקתם של רועי ישראל בשאר המדי־
נות, כמו הרש"ב שהיה טרוד בענין זה ברוסיה, וכפי שפעלו בענין זה
האדמורי"ם מגור וטשורטקוב בעולם החסידי בפולין. אבל בעקבות
מכתביו של הרב הלוי, הכירו כולם בנחיצות קיומו של ארגון יהודי
עולמי של חרדים.
אחר שהשיג הסכמה עקרונית של גדולי רוסיה פולין וליטא, היה
הרב הלוי זה שיזם והפיק את כינוס הרבנים בבאד־הומבורג. הוא
הניע את הרב יעקב רוזנהיים לעבוד איתו כתף אל כתף, ויחד החלו,
לפעול בלהט לארגן מפגש של גדולי ישראל מרוסיה, פולין וליטא
עם רבני ומנהיגי יהדות גרמניה, כשהרב רוזנהיים והרב הלוי גם יחד
הגו בגיבוש דרכי הארגון ליהדות החרדית.
בתחילה דובר שהמפגש יתקיים בקניגסברג, בירת פרוסיה
המזרחית. שאינה רחוקה מליטא ותחסוך את טרחת דרך מגדולי
התורה באזור. אלא שבהנחיית הגרח"ע, שביקש להפחית מפומביות
האירוע, בעיקר כדי לא לעורר את ממשלת רוסיה ויועציה היהודים
– משכילי רוסיה, הוחלט לזמן מספר קטן של גדולי תורה ובמקום
שקט יותר.
בחודש אב תרס"ט התבקשו הרבנים לבוא לעיר הקיט באד־
האמבורג (אין להחליף אותה עם עיר הנמל הגדולה המבורג). העו־
בדה שלעיר זו היו מגיעים הרבה תיירים מחוץ לארץ, לא תעורר
תשומת לב מרובה בהגעתם של 20־15 רבנים. מיקום זה גם היה נוח
להרב הלוי עצמו, כי הוא היה נוהג להגיע לשם מידי קיץ לנפוש
אצל ידידו המרא דאתרא הרב ד"ר יחזקאל קוטיק. כמו כן היה במ־
קום מלון כשר וגם היה די קרוב לפרנקפורט, דבר שסייע לעסקני
גרמניה.

הרב הלוי שלא הכיר את האדמו"ר מגור הצעיר (ה'אמרי אמת'
היה אז בראשית הנהגתו – 4 שנים לאחר פטירת אביו ה'שפת אמת'),
ביקש מהגר"ח מבריסק שהוא יזמין את האדמו"ר מגור, לישיבה
המכינה של גדולי ישראל בבאד־הומבורג.
ועידה זו, שהשתתפו בה מרן ה'אמרי אמת' יחד עם גדולי
ליטא, מרנן הגר"ח מבריסק, הגרח"ע מווילנא, ראש ישיבת טלז
הגר"א גורדון, הגדול ממינסק. זכתה גם לברכתם של מרן הרש"ב
מליובאוויטש ששלח את שליחו ר' מיכל טריינין מפטרבורג, וגם זקן
הגאונים רבי דוד פרידמן מקרלין, ששלח שליח עם ברכה חמה לנא־
ספים, כן בא מהונגריה, נשיא הקהילות החרדיות א. פרנקל, שהוזמן
ע"י הרב ברויאר מפרנקפורט. ועידת הרבנים בבאד־הומבורג, היתה
כינוס הרבנים הכלל־עולמי הראשון בהיסטוריה אחר 150 שנה –
מאז תקכ"ד, כשבגזירת השלטונות בוטל 'ועד ארבע ארצות'.
במהלך השיחות בבאד־האמבורג הוחלט עקרונית ע"י גדולי
הדור ליזום התאחדות של ארגון תנועה חרדית עולמית, שתקיף
ותייצג את עולם התורה בכל קצווי תבל, ויתפקד כגוף ארגוני
מאוחד במאמץ לפתור את כל הבעיות על פי תורה.
בועידה זו הסכימו גדולי ישראל להפקיד בידי עסקני גרמניה,
את התפקיד המכריע של ארגון התנועה, כי יהודי גרמניה נהנו מחו־
פש פעולה דמוקרטי הרבה יותר ממה שהתאפשר ליהודים ברוסיה
ופולין ולא חיו בפחד מתמיד מפני משטרה וכדומה. נוסף על כך,
מנהיגי היהדות בגרמניה כבר היו בעלי נסיון בעבודה ארגונית.
גדולי ישראל גם ייפוי את כוחם של מנהיגי 'התאחדות החרדים'
מגרמניה לשמש כ'ועד הזמני מייסד' של 'הסתדרות דתית עולמית'.
והרב הלוי ששימש כאיש הקשר, בין רבני ליטא ורבני גרמניה –

היה האיש הדומיננטי בועידה, כי הוא היה מיודד עם גדולי רוסיה

בהיכרות אישית.

האסיפה בפרנקפורט – 'כנסת ישראל'

היתה ל'אגודת ישראל' כעבור שנה ורבע מ'ועידת באד־הומבורג' (שלפי תנאי התקשו־

רת שבימים ההם נחשב לפרק זמן די קצר) – בשלהי תשרי תער"ב,
זימן ה'ועד הזמני' אסיפת עסקנים עולמית בפרנקפורט, בהשתתפות
חברים מגרמניה, צרפת, הולנד, בלגיה, ושווייץ. כשהמעורר הנחרץ
ביותר למען ייסוד תנועה עולמית מאורגנת היה רבה הנערץ של בזל
הרב אשר מ. הכהן.
באסיפת פרנקפורט, שבה פעל ה'ועד הזמני' כועדה מכינה, שמ־
תוקף כך גם הנפיק את ההזמנות – היתה למעשה כאסיפת היסוד
של הארגון העולמי החדש. כי באסיפה מרכזית זו, גובשו ההצעות
לתקנות, ולדרכי המימון, ובאסיפה זו גם נתקבלה הצעת הרב הלוי
ששמו של הארגון החדש יהיה 'אגודת ישראל'.
הסיבה היחידה שאסיפת פרנקפורט אינה נחשבת לאסיפת
היסוד של אגודת ישראל היא, כדברי הרב רוזנהיים, רק עקב
העובדה שבאסיפת פרנקפורט נועדו רק עסקנים, ולא השתתפו
בה מנהיגי הדור האמיתיים הלא המה רועי ישראל גדולי התורה
והיראה, ובקרב היהדות החרדית אין שום תוקף ליוזמות של עסק־
נים מבלעדי ההנהגה הרוחנית, ואכן באסיפה זו הוחלט לזמן ועידה
עולמית של העסקנים יחד עם הרבנים.

הבעיות שעיכבו את ועידת קטוביץ
חובה להסביר, שהרעיון החדשני להקמת תנועה עולמית של
יהודים חרדיים, נתפס בשעתו כמהפך מהותי. בשונה לגמרי מהמבט
שלנו כיום על זולתנו, אחרי שכבר הורגלנו בכל האזורים החרדיים
בעולם לחיות במין 'קיבוץ גלויות'. כשהצבור החרדי מורכב מחסי־
דים עם מתנגדים, אשכנזים וספרדים. באותו רחוב ובאותו בנין גרים
בני מוצא הונגרי עם פולני, רוסי, גרמני ורומני, וכל אחד עם מנהגיו
חומרותיו, השקפותיו, ומלבושיו וכולנו בבחינת 'כל ישראל חברים'.
אבל הרחוב היהודי לפני 110 שנה, לא הסכין לצורת חיים רב־
גוונית. תושבי ארץ אחת, לא הכירו ולא ידעו, ולא היה להם כל
מושג, על אורח החיים במדינה אחרת. יהודי שנולד וגדל בפולין
או בגאליציה ידע מעריסתו, שיהודי חרדי לבוש מעיל ארוך ללא
עניבה וללא פגיעה בזקן, ואם נזדמן לפניו רב בלבוש קצר, וכובע
בהיר וזקנקן מטופח – פשוט לא היה מעלה על דעתו שיתכן, והעומד

לפניו הינו תלמיד חכם, וירא שמים שראוי להערכה.
יהודי פולין והונגריה עם עקרונותיהם ומנהגיהם, לא השלימו
בקלות עם סגנון לבושם של יהודי ליטא ורוסיה, אשר בעיניהם
נחשבו לסגנון מודרני. לעומתם, חרדי גרמניה לא יכלו להבין, איך
אותם חרדי פולין וגאליציה, חברים בקהילה אחת עם יהודים חי־
לוניים, ב'קהילות מעורבות'...
כך שכלל־לא־פשוט היה לכנס את כל מוקירי התורה ולארגן
אותם למחנה אחד. גם אחרי שגדולי הדור מכל הארצות, כבר
התכנסו בבאד־האמבורג, והחליטו שמוכרחים לארגן את היהדות
החרדית לארגון כלל עולמי, וחייבים להתגבר על הבדלי השפה,
התנועות והמנהגים, היתה זו החלטה קשה מאוד לביצוע.

המוקשים העקרוניים שניצבו בפני ועידת היסוד
מלבד הקשיים החיצוניים, עמדו גם הרבה אבני נגף בדרך
לאסיפת קטוביץ. בגלל 3 בעיות שהיו שרויות בחילוקי דעות עוד
באסיפה בבאד־האמבורג, והתעצמו מיד לאחריה.
1. שאלת הקהילות הנפרדות, שהטילה צל כבד עד כדי שהעמיד
בספק את האפשרות לקיים את אסיפת היסוד. כי חרדי הונגריה
וגרמניה שהצליחו בשנת תר"ל לאחר מאבק ממושך, לקבל הכרה
ממלכתית להקמת קהילות חרדיות עצמאיות. אולם בפולין רוסיא

הכנסיה הגדולה הראשונה

של אגודת ישראל

רקע היסטורי, אגודאי, הגותי

הדרך הארוכה מקטוביץ שבפולין בשנת תער"ב עד לווינה שבאוסטריה בשנת תרפ"ג || גדולי ישראל באמצעות טובי העסקנים שביהדות התורנית העולמית נערכו לארוג ולטוות התארגנות שתפתור את הבעיות העולות

על הפרק בחיי היום יום || התקוה והציפיה הדרוכה בה נערכה היהדות החרדית לארגן סוף סוף את הכנסיה הגדולה הראשונה בחודש הרחמים והסליחות של שנת תרפ"ג

דוד נחמן רוטנר

מראשוני רועי ישראל שראה את הצורך. מרן הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל

ראש גולת אריאל. כ"ק מרן אדמו"ר ה'אמרי אמת' מגור זי"ע ממייסדי תנועת הקודש אגודת ישראל

30 שנה לאסיפת קטוביץ. מכתב הועד הפועל של אגודת ישראל לרבי משה בלוי

4 | קהילות | "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי | קהילות | 5

100 שנה לכנסיה הגדולה הראשונה של 'אגודת ישראל' פרק מבוא / הרקע הרעיוני - היסטורי

וליטא לא הכירה הממשלה בקהילות ישראל נפרדות, וכל היהודים
מכל הסוגים והמינים היו חייבים להיות בקהילה אחת. לכן היתה
שאלה קרדינלית, איך תנהג האגודה החרדית כארגון כלל עולמי.
האם יאפשרו גם ליהודים שאינם נמנים על הקהילה האורתודוכסית
להיות חברים באגודה, או לא.
2. גם שאלת הפעילות באמריקה, שמרן הגרח"ע הציע ש'אגודת
ישראל' תדאג גם ליהודים אשר מעבר לים, גם היא עוררה חילוקי
דעות קשים. כי באותם ימים, נחשב היישוב היהודי באמריקה כצבור
'בורחים', שעזבו את אירופה כדי להשתחרר מאוירת חיי התורה.
3. כך עוררה גם שאלת ארץ ישראל קשיים גדולים. כי באסיפה
בבאד־האמבורג סברו כל המשתתפים, שבמצעה של 'אגודת יש־
ראל' אין לתת משקל נכבד מדי לשאלת ארץ ישראל. כדי שמצד
אחד לא יתקבל הרושם ש'אגודת ישראל' הינה מפלגה נוספת בת־
נועה הציונית, ומצד שני סברו גדולי התורה מרוסיה, שכל עוד שה־
תנועה הציונית לא פעלה עדיין בצורה מתוכננת נגד התורה – עדיף
להימנע מפתיחת מאבק חזיתי איתם. אבל לעומתם חרדי גרמניה
וארץ ישראל, דרשו שאגודת ישראל חייבת להתחרות ולהיאבק על
בנין ארץ ישראל במאבק נגד תכניות היישוב של התנועה הציונית
בארה"ק.
לאחר שה'ועד הזמני' העביר החלטה ששלושת הנושאים הללו
ידונו בועידת היסוד והסתיימו ההכנות, התעורר ברגע אחרון קושי
חדש, כשנודע שהאדמו"ר מגור וגיסו ואחיו, אינם יכולים להגיע, כי
בתאריך המיועד כבר נקבעה חתונה בגור, בביתו של רבי חנוך העניך
לווין מבנדין. בעיה זו שנבצר מה'ועד הזמני' לפותרה, נפתרה ע"י
האדמו"ר מגור אישית. כשהעביר בקשה דחופה, לא לדחות בשום
פנים את אסיפת היסוד, מחשש שהדחיה עלולה לבטל חלילה את
כל התכנית.

קטוביץ – ועידת היסוד
לאחר עמל ויגיעה והרבה הכנות כאמור, התכנסה סוף־סוף,
ועידת קטוביץ כפי שהגדירה הרב רוזנהיים "אסיפת היסוד להחזיר
לכלל ישראל את נשמתו – את התורה".
הועידה שנפתחה ביום י' סיון תער"ב ונמשכה עד י"ב סיון,
התקיימה באולם הכינוסים הגדול של הקהילה, שהיה חלק מקו־
מפלקס של מבני הקהילה שנבנה 12 שנה קודם לכן, שכלל בית
כנסת מפואר, מבנה בית המדרש, בנין המקוה, וגינה מרווחת. אבל
מיד בתום המפגש הראשון, התברר שהמקום מספיק לשרת את כל
המשלחות והאורחים שהגיעו לועידה, ולכן נערכה המשך הועידה,
באולם גדול יותר – בככר ווילהלם.
בועידת קטוביץ השתתפה גלריה נרחבת של גדולי ישראל:
מרנן הגר"ח מבריסק, הגרח"ע מווילנא, הגר"ע רבינוביץ מפולטובה,
הגר"י ענגיל מקראקא, רבי קאפל רייך מבודפסט, הרב פ. בומבך
מאושפיצין, הרב י. ענגלארד ממודזוב, רבי מרדכי רוטנברג מווד־
וויץ (רבה של אנטוורפן בעתיד), הגר"נ וויידנפלד מדומברובא (גדו־
לי גאוני גאליציה שהגיע כראש משלחת מטעם אדמור"י בית רוזין),
הר"י פירסט מווינא, הר"א לנדא מקוטנא, הגר"ג שמעלקיס (גאון
בתורה ואחיינו של הגאון ה'בית יצחק'), הרב אבא שניאור מטורנא,
הרב מנדל לנדאו מזוויאריצא, הרב יחזקאל ליפשיץ מקאליש, הרב
ישכר דוב גרויבארד מבענדין (אח"כ בקנדה), הרב כהן מקטוביץ,
הרב בינטר מברסלב.
גם מרבני גרמניה הגיעה גלריה מכובדת, כשמלבד הרב יצחק
אייזיק הלוי השתתפו – הרב דוד הופמן מברלין, הרב ש. במברגר
משינקלאנקי, הרב מ. ביברפלד מברלין, הרב י. בונדי ממיינץ, הרב
שלמה ברויאר מפרנקפורט, הרב רפאל ברויאר מאשפנבורג, הרב
קרליבך מלייפציג, הרב אברהם קליין מנירנברג, ד"ר פנחס כהן
מאנסבך, וכן הגיעו גם רבנים משאר ארצות כמו: הרב י. הילמן
מאנגליה, הרב אשר כהן מבזל, והרב ש. ליבן מפראג. מארץ ישראל
הגיע, הרב שמואל הכהן קוק שהביא את ברכתו של הרב אברהם
יצחק הכהן קוק רבה של יפו.
שורה ארוכה ומכובדת של מכתבי ברכה הגיעו מהאדמורי"ם:
ה'אמרי אמת', הרש"ב מליובאוויטש, וה'שם משמואל', מאדמור"י
בית ויזניץ: ה'אהבת ישראל' מהר"מ מקוסוב, מהר"ח מאנטניא.
מאדמור"י בית רוזין: מהר"י מבאיאן, מהר"י מטשורטקוב, מהר"י
מהוסיאטין, מהרא"י מסדיגורא ומהאדמורי"ם מסוקולוב ומ־
בברויסק.
כמו"כ הגיעו מכתבי ברכה מהרבנים הגאונים ה'חפץ חיים',

ה'אור שמח', רבי מאיר אראק, רבי איצל'ה מפוניבז, רבי העניך
לעווין מגור (אח"כ בנדין), רבי אליעזר 'הגדול' ממינסק, הגרי"ל
צירלסון מקישינוב, רבי אהרן לעווין מסאמבור (אח"כ ריישא), הרב
דוד הורוויץ מסטאניסלב, הרב ח.י. ירוחם מאלטשטט, הרב אליהו
פיינשטיין מפרוזשאני, הרב הירש חן מטשניגוב. וגם מארץ ישראל
הגיעו מכתבי ברכה, מהגרי"ח זוננפלד, הגר"ח ברלין, הרידב"ז מצ־
פת, הרב ש. סלונים, והרב עוזיאל בשם רבני הספרדים, ומארה"ב,
הגיעה ברכתו של הרב דוב רוול בשם אגודת הרבנים.
מלבד גדולי ישראל שהשתתפו בוועידה, הגיעו לועידה 228
משלחות מכל העולם. ה'אמרי אמת' ששלח מכתב ברכה, גם שלח
משלחת נרחבת ומכובדת שהיתה פעילה מאוד בועידה, וכן שלחו
גם אדמור"י בית רוזין משלחת מכובדת בנוסף למכתבי הברכה.

הנושאים ההיסטוריים שהותוו בקטוביץ
את הקו האידיאולוגי שהניח את דעת כל המשתתפים ביטא הרב
ד"ר חיים ביברפלד, רב דקהילת 'עדת ישראל' בברלין, שהתמקד
בנושא: הסגנון של יהדות גרמניה ומדינות המערב מול הסגנון של
עולם התורה במדינות מזרח אירופה. אנחנו – אמר הרב ביברפלד
– האורטודוקסים בגרמניה, השכלנו לאחד את ההקפדה על שמירת
תורה ומצוות, עם הרוח המודרנית. עובדה המראה, שאפשר להגיע
לדרגות הגבוהות ביותר בקידמה ותרבות, מבלי להזניח את קיום
המצוות לכל פרטיה ודקדוקיה. אבל, לא הצלחנו לייצור מזיגה
מלאה של תורה ודרך ארץ! לא הצלחנו לרכוש את העומק, והאיכות,
וההיקף של לימוד התורה. לא הצלחנו להפנים, את יפיפותו של יפת
באהלי שם. לכן אנחנו לא ננסה חלילה להפיץ את שיטתנו, לאותם
ארצות שבהם קיימים מבצרי התורה האדירים, איננו רוצים להחדיר
את שיטתנו למזרח אירופה!
תרומת יהודי גרמניה לתנועה החדשה, תהיה ב־2 שטחים: בכח
הארגון – שאנחנו מנוסים בו. ובזקיפות הקומה – כי אנחנו לא נרת־
עים מהתמודדות עם גופים אחרים, לא משנה לנו איזה גודל ואיזה
כוח שעומדים מאחוריהם. אנחנו לא נרתע מפני רדיפות, כי אנחנו
מכירים את כוחם ומכירים אנחנו באמונתנו. אבל תרומתכם, יהודי
פולין, לתנועה החדשה, גדולה הרבה יותר כי אתם מביאים לנו את
התורה הקדושה, את גדולי התורה ואנחנו מבקשים ללמוד מכם.
הרב רוזנהיים שניתב את דיוני הועידה אודות שלושת הבעיות
שעלו לפני הועידה, חילק את הדיונים לועדות משנה, וכך הגיעו
להסכמות על 2 הבעיות האחרונות: כשהוחלט להיענות לבקשת
הגרח"ע ושלחו לאמריקה את הרב אהרן וולקין (לעתיד רבה של
פינסק) ואיתו את ד"ר הילדסהיימר להניח את היסוד לאגודת יש־
ראל – באמריקה, וגם בנושא ארץ ישראל, התקבלה החלטה חיובית.
אלא שמעשית באה לידי מימוש רק כמה שנים מאוחר יותר, לאחר
הצהרת בלפור, והקמת המנדט הבריטי.
אבל הבעיה הראשונה – הדרישה ה'פרנקפורטית' שהוצגה ע"י
הרב ברויאר – שחברים מקהילות מעורבות לא יוכל להיות חברים

ב'אגודת ישראל' עורר ויכוח סוער ביותר, כשמרבית נציגי הונגריה
תמכו אוטומטית בדרישת הרב מפרנקפורט.
הרב ברויאר, עמל קשות להטות לצידו את הגר"ח מבריסק. וב־
תחילה הצליח להשיג את חתימתו (הגר"ח מבריסק, העלה עוד 18
נקודות הדרושים כדי לוודא שההחלטות בנוגע ליהודי רוסיה וליטא
תישארנה בידי גדולי ישראל שם). עד שר' יחזקאל רוטברד שהיה
מקושר עם הרב מבריסק, ניגש אל בית מלונו והסביר לו שבקשתו
של הרב ברויאר כרוכה במחלוקת שבין הרבנים בפרנקפורט, ואינו
מתייחס כלל למצבם של יהודי רוסיה, גאליציה, ופולין. בעקבות
הסבר זה חזר בו הרב מבריסק, והודיע לר' יעקב רוזנהיים, שהוא
מבטל את מכתבו. ר' יעקב רוזנהיים בזכרונותיו, מדווח, שבעקבותיו
מהפך זה, נמנעה קואליציה של נציגי הוגריה וליטא, שהיתה מכבי־
דה על המשך עבודת ה'אגודה'.
בעיה זו, שפורסמה אח"כ בתואר 'סעיף 4' – לא נפתרה סופית
בועידה. רק בשלב יותר מאוחר, הגיעו לפשרה שיאפשרו לחברים
מקהילות אחרות להיות חברים ב'אגודה' בדרג משנה. היינו שתהיה
להם זכות בחירה, אבל לא יוכלו להיבחר לאף משרה ממשרות הת־
נועה. החלטה זו עוררה מרירות רבה בקרב יהודי גרמניה, אבל בכך
נפרצה הדרך לפעילות 'אגודת ישראל'.

נושאים חדשים בעולם החרדי שעלו בקטוביץ
חינוך חרדי לבנות
בועידת קטוביץ יצא ר' אהרן מרקוס מחבר ספר 'החסידות',
בהצעה דחופה, בתמיכתו של הרב אבא שנור מטורנא – ש'אגודת
ישראל' תקים בתי ספר לבנות. כי ללא מערכת חינוך לבנות – בגא־
ליציה, ששם קיים חוק חינוך חובה – עתידו של כל הנוער החרדי
נמצא בסכנת כליון.
יש לציין שזה היה 5 שנים לפני שמרת שרה שנירר פתחה את
בית ספר 'בית יעקב' הראשון בקראקא, ואכן, כאשר מרת שנירר
ייסדה את בית הספר 'בית יעקב', החליטה הכנסה הגדולה ש'אגודת
ישראל' בקראקא תיקח את האחריות, על טיפוח וניהול המוסד,
וה'אגודה' הפכה את בית הספר לתנועה גדולה של חינוך הבנות.
עובדים חרדים

הרב גרויבארד רבה של בענדין, העלה את בעיית הפועל החרדי,
וביקש ש'אגודת ישראל' גם תפעל לפתור בעיות כלכליות קיומיות.
בנושא זה של בעיות אקונומיות נגע גם הנציג גרוסברגר מלודז,
שתיאר את מצבו הטראגי של העובד החרדי, וגינה את התעשיינים
החרדיים, המנצלים את העובדים החרדיים בצורה משפילה.
גם נושא זה נפתר בכנסיה הגדולה, כשהחליטו על הקפת ארגון
של 'פועלי אגודת ישראל', שבמשך 70 שנים פעל גדולות ונצורות
למען הצבור החרדי. עד שמעשה שטן הצליח להניא את לבות רא־
שיה מלהיכנע לדעת תורה של מועצת גדולי התורה, ותחת היותם
משענת לשומרי התורה עקרו רבבות ממחנה החרדי.
בעיית הנשירה
הרבה יהודים חרדים בטורנא, ובורשא, הורים חרדים שביקשו
להכשיר את בניהם, שימשיכו את ניהול עסקיהם, ונזקקו ללמדם
יסודות תרבות אלמנטריים, סבלו מנשירתם של המוני בני נוער,
שעזבו את בתי המדרש והישיבות. כי בחור יהודי שביקש אפילו
ללמוד קצת לימודי חול, נפל מיד כטרף קל להשפעה הנכרית, או
יהודית מנוכרת, ועל פי רוב יצא לתרבות רעה. כאן בועידת קטו־
ביץ כשפגשו בחרדי גרמניה, מלומדים ובעלי תואר אקדמי, ויחד
עם זאת הם נאמנים לה' ולתורתו. הרשימה אותם תופעה זו, וקינאו
בחרדי גרמניה על הצלחתם, ודרשו שאגודת ישראל תקים בכל
המדינות בתי ספר מקצועיים חרדיים.
אבל גדולי התורה מפולין מרוסיה ומגאליציה, נחרדו מההצעה
עצמה, ובמיוחד חששו שעלול להיות שה'אגודה' החדשה תהפוך
לגורם שיחדיר את תרבות המערב למדינות המזרח. הרב מרדכי
רוטנבערג מוואדאוויץ והרב משה שמעלקעס מקראקא דרשו בתו־
קף, להוריד את ההצעה מעל סדר היום. מעניין במיוחד שגם שורה
ארוכה של משלחות מגרמניה, למרות היותם חניכי הרוח של 'תורה
עם דרך ארץ', תמכו בהורדת ההצעה מסדר היום החרדי, ולא הס־
כימו בשום פנים לתמוך באיזו תמיכה שהיא, למגמה העלולה להזיק
לפריחת התורה במזרח אירופה.
רק הרב רוזנהיים המארגן הראשי של הועידה, הצליח להרגיע
את הרוחות, כאשר הבטיח חגיגית, שבסיכום יובהר שבכל מדינה
יישמרו מסורת הנהגתה בעניני חינוך, ולא יטשטשו את מסלולי

החינוך ממדינה אחת לרעותה. וכך סיכם: ה'אגודה' תפקידה לפעול
עפ"י שלושה עקרונות:
א] להיות תנועה עממית, אשר כל חבר ימצא הזדמנות להתבטא
בה.

ב] להקים מועצת גדולי התורה שתכוון דרכה של ה'אגודה'.
ג] בכל אחת מהמדינות תפעל התנועה – בענינים הנוגעים למ־
קום – באופן אוטונומי, ללא כפיפות אל נוהל או החלטה של מוסדות
התנועה ממדינה אחרת.
למרות שנותר מרחב פעולה אדיר שטרם נעשה, ננעלה הועידה
באוירה חגיגית ומרוממת. כי כל הצירים חשו במימד ההיסטורי
של המפגש, שיהדות החרדית העולמית קיבלה דפוס פעולה חדש.
כאשר למרות האתגרים והתמודדות הקשות בבעיות בלתי פתורות,
נוצרה משימה חדשה עבור היהודים החרדיים: לבנות תנועת אגודת
ישראל חזקה וגדולה בכל קצווי תבל.

מקטוביץ עד מלחמת העולם הראשונה
אמנם הארגון החרדי 'אגודת ישראל', אשר יצר לראשונה בתו־
לדות עם ישראל הסתדרות מאורגנת של שומרי תורה, החל לפעול
כבר מאז ועידת קטוביץ בשנת תער"ב – 9 שנים לפני כינוסה הרא
שון של הכנסיה הגדולה. כי מיד אחרי ועידת קטוביץ בשנת תער"ב,
הוקמה מועצת גדולי התורה הזמנית, וה'ועד הפועל העולמי־הזמני'
– ריכז את מיטב הכוחות החרדיים בקרב שדרות הצבור הרחב לה־
תארגן בכל הקהילות ובכל המדינות. ואלפי פעילים מסורים בלב
ונפש התמסרו למען הרעיון האגודאי,
משתתפי ועידת קטוביץ התפרסו ברחבי מדינות אירופה.
מרוסיה במזרח ועד אנגליה במערב, בכל ערי רוסיה הלבנה, ליטא
ולטביה, בגאליציה ובפולין, בהונגריה וברומניה, בגרמניה ובצרפת,
בארץ ישראל ובאנגליה, ואף לאמריקה הרחוקה. אלפי הפעילים
שליחי התורה יצאו להביא את דבר ה' וערכו תעמולה שהלהיבה
מיליוני נאמני התורה.
לצד הכינוסים ההמוניים בכל הקהילות שבכל מדינה ומדינה,
נערכו גם מפקדי חברים שבחרו צירים ונועדו בועידות ארציות
בהכנה לקראת כינוסה של הכנסיה הגדולה הראשונה, שהיתה
אמורה להתקיים בפרנקפורט בחודש אלול תרע"ד. אלא שאחרי
תום כל ההכנות ואחרי שכבר סוכמו כל פרטיה, ואפילו ההזמנות
כבר נשלחו, פרצה מלחמת העולם הראשונה, בתשעה באב תרע"ד,
וביטלה את הכל ובלבלה את כל העולם.

האנדרלמוסיה אחרי מלחה"ע
בשנת תרע"ח, בתום ארבעת שנות מלחמת העולם, נוצרה
באירופה מציאות חדשה. המלחמה הפכה סדרי תבל, כמעט בכל
מדינות אירופה. מצד אחד מצאו עצמם מיליוני יהודי רוסיה כלואים
תחת מסך הברזל הסובייטי, שחיסל את כל המוסדות הקהילתיים
היהודיים. ולעומתם עבור מיליוני יהודי פולין החלה תקופה של
התחדשות, כאשר בעקבות המלחמה צורפה מדינת ליטא הקטנה
למדינת פולניה הגדולה, שהשתחררה מהשלטון הרוסי, והיתה
למדינה עצמאית דמוקרטית, אשר סיפחה אליה גם את גאליציה.
גם בתוככי המדינות עצמם התרחשה שידוד מערכות, כשמאות

אלפי יהודים היגרו מהעיירות הקטנות, הוותיקות, אל הערים הגדו־
לות והמודרניות. קהילות עתיקות נעקרו, וכל מסגרות הדת שותקו.
תהפוכות הללו גם שינו את מצבם החוקי של היהודים כמעט בכל
המדינות, וכל הארגון האגודאי שמלפני מלחמת העולם נמוג בעשן
המלחמה.
כדוגמה ניתן לראות את מצבם של חרדי הונגריה, שבתקופת
'קטוביץ', חשו עצמם מאות אלפי החרדים בהונגריה 'בטוחים'
תחת חסות ארגון הקהילות האורטודוקסיות. ורק מתוך ראיה כלל
ישראלית הסכימה הלשכה האורטודוקסית 'בשפה רפה' להשתתף
במאמץ החרדי הכלל עולמי בהקמת אגודת ישראל. אולם אחרי
מלחמת העולם הראשונה הצטמקה העוצמה החרדית הארגונית
הזו, כאשר מרבית חרדי הונגריה שהתגוררו בחבלי סלובקיה וק־
רפטו־רוס נעקרו מהונגריה והפכו למדינת צ'כוסלובקיה, וגם חבל
טרנסילבניה עם קהילותיה החסידיות – נעקרה מהונגריה וסופחה
לרומניה.
במהלך השנים הללו תער"ב־ח גם חדלו מפעולתם שני גדולי
הדור מחוללי התנועה ומייסדיה. הראשון כאשר בכ"א אב תרע"ח

נסתלק לעולמו מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל, ובמקביל לכך חוללה
המהפכה הבולשביקית ברוסיה את 'מסך הברזל', שחסמה כל קשר
עם שאר מדינות אירופה, ולמעשה נחסמה פעילותו של מרן הרש"ב
באגודת ישראל. כך שכגודל נחיצותה כך גדלו קשיי פעילותה,
והיאוש כירסם בכל התקוות, עד שהתייחסו לרעיון האגודאי כחלום
שנגוז.

עולם התורה שמם כמעט בכל המדינות. כי מלבד הריסת חומות
הדת, שנחרבו בחורבן המבנה הקהילתי הישן. החלה דרך רשעים
צלחה, כאשר דוקא התנועות החילוניות התעצמו. הסוציאליזם
הרעיונאי נחל נצחון ענק במהפכה הסובייטית שברוסיה, שהפכה
את כל דברי הרוח לעוצמה של מדינה. גם התנועה הציונית קיבלה
חיזוק אדיר, בגושפנקא הבינלאומית שהוענקה לה בהצהרת בלפור,
כשבריטניה הגדולה הכירה בתנועה הציונית כאורגן היהודי הבל־
עדי בארץ ישראל – בבת־אחת הפכו כל מאבקי האידיאילוגיות מן
העבר, למאבקי קיום של ממש.
במצב מדכדך זה, עלתה ביותר נחיצות ארגונה של אגודת
ישראל – כאלטרנטיבה ותחליף למימסד הקהילתי הישן שנעלם.
עכשיו נדרשה פי כמה הקמת רשת חינוכית תורנית כלל ארצית, וגם
חובת הקמת בתי חינוך לבנות היתה להכרח של ממש. מועצת גדולי
התורה היתה להנהגה הרוחנית היחידה שבכוחה למלא את החלל
שנוצר בביטול כוחם של רבני הקהילות בקהילותיהם.

היוזמה החדשה של ה'אגודה'
במבט היסטורי ניתן לראות את נס תקומתה של אגודת ישראל
אחרי מלחה"ע הראשונה, כפלא גדול יותר מבתחילת הקמתה בק־
טוביץ, כי כידוע הקמתה של חורבה קשה יותר מיסוד בנין מהמסד
ועד הטפחות. באותה שעה נזדקרה קומתו של מרן ה'אמרי אמת'
שנרתם בכל עוז להצלת הדור, ומלבד קשריו האישיים עם מרן
הגרח"ע, הפעיל את כל כוחותיו בין גדולי הדור בפולין, ודירבן
את קהל חסידיו להירתם בכל עוז למען ארגונה מחדש של אגודת
ישראל.
הוא הטיל על חתנו הגדול כש"ת רבי יצחק מאיר לוין, לצאת
מעולם התורה והחסידות, ולהתגייס בכל כישוריו הגאוניים לטובת
ה'אגודה'. במסגרת זו קשר הרי"מ לוין קשר אמיץ עם פעילי האגודה
הוותיקים מאשכנז, כתף אל כתף נרתם עם מורנו ר' יעקב רוזנהיים
לצאת במסע לעריכת כינוסי המונים לארגון התנועה. יחד יצאו לו־
עידת התנועה בפרשבורג בחודש אלול תרפ"ב – ועידה שסללה את
הדרך לשילוב רבני הקהילות האורטודוקסיות המאורגנים ב'לשכת
האורתודוכסיה' – בפעילות למען הסתדרות החרדים העולמית –
אגודת ישראל.
הרי"מ לוין בחוכמתו ובכשרונותיו הארגוניים, ובנאומיו הנ־
להבים, נתן מענה הולם כנגד סערת התנועות החילוניות, והפיח

בלבבות את האמונה בנצחיותו של עם התורה. אגודת ישראל
יצרה אפשרות של נציגי התורה! כי רק נציג חרדי היודע את קהל
שולחיו, ואת גדולי מנהיגיו, כשהוא יודע שמתוך גרונו עולה קולם
של רבבות נאמני התורה, ודבריו מביעים את דעת תורה של מנהיגי
הדור, רק אותה תחושה של 'ויגבה לבו בדרכי ה', היא שהעניקה את
העוז והתעצומות – מול מכונת הרוע המאורגנת והמשומנת הנוטפת
שנאה ורעל, בשחץ וגאוה.

חידוש פני התנועה
אט אט החלו החרדים בכל המדינות, להתארגן מחדש לאור
קריאתו הנלהבת של מרן הגרח"ע זצ"ל, שדבריו היו המוטו וביטאו
את האידיאל הנעלה והיה כטל של תחיה בלבבות: יצירת הסתדרות
לשלומי אמונים נחוצה היא ולא יהיה עוד קהל ה' כצאן אשר אין
להם רועה, וכדבר הפקר אשר כל רוצה להיות אפוטרופוס לדבר
בשמו – ידבר ויעשה כל העולה על רוחו. התאחדות שלומי אמוני
ישראל לעבודת הכלל, לעבודת העם ולתת פתרונים למשאלות
האומה על פי דרכי התורה. תכלית האגודה ומטרתה: לפתור ברוח
התורה והמצווה את השאלות השונות אשר תעלינה יום יום על
הפרק בחיי כלל ישראל.
רוח ההתלהבות שהלהיבה כוחות צעירים של עסקנים חרדים
בכל המדינות, גם הפיחה מחדש את התקוה בלבבות העסקנים
הראשונים, שהחלו יחד בפעילות תעמולה אדירה. ניהלו נאומים
בכל קהילה וקהילה. בכל מדינה ומדינה החלה להופיע עיתונות
חרדית, שקראה לעם ה' להתפקד ולהתארגן, לבחור להם נציגות
אוטנטית מאורגנת, בהנהגה אחידה של צירים, ולארגון ועד ארצי
מוכר ומזוהה, שיוכל לפעול בשמם בצדק ובנאמנות.
הצירים הללו הם שקבעו מי הם מנהיגיהם הרוחניים, ומי הם
הזרוע המבצעת. ה'אגודה' הפכה את מליוני החרדים הבודדים,
לתנועה מפלגתית מאורגנת, הפועלת בכוחות משותפים במטרה
וביעדים מתוכננים, למען שמירת התורה ונצחיות עם ישראל כנגד
התנועות החילוניות הציונים ושאר מרעין בישין.
אבל כל עוד לא הותוו דרכי פעולה מעשיים, מה בדיוק צריכים
לעשות במאבק עם החילונים, באילו צעדים מנהלים את המלחמה
הזו – לא היה להתעוררות הזו ערך אמיתי. כולם ציפו לאותה כנסיה
גדולה, שבה יתכנסו הצירים יחד עם מנהיגיהם, ויקימו את 'פרלמנט
התורה' – ההנהלה העליונה, שבשמה תפעל מועצת גדולי תורה,
שתכתיב את 'סדר היום' בצבור היהודי, ועל ידה תפעל ההנהגה
הציבורית הנבחרת, שתנהל את עם התורה, ביעדי פעולה מוגדרים,
שנקבעו על ידי ההנהגה הרוחנית של עם ישראל. בתקוה ובציפיה
דרוכה זו, נערכה היהדות החרדית לארגן סוף סוף את הכנסיה
הגדולה הראשונה – בוינה, בחודש הרחמים והסליחות של שנת
תרפ"ג.

משמשי תנועה קדושה. ראשי אגודת ישראל רבי טוביה הורביץ מסאנוק, רבי אלכסנדר זושא פרידמן, רבי יצחק מאיר לוין, מורינו הרב יעקב רוזנהיים, רבי יונתן
בנימין הורביץ ורבי שלמה אהרמן

ממניחי היסודות. מרן הגרח"ע גרודזינסקי זצ"ל בצעירותו

6 | קהילות | "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי | קהילות | 7

100 שנה לכנסיה הגדולה הראשונה של 'אגודת ישראל' אשוןר קרפ / תינכותו עקר

פרק ראשון

רקע ותוכנית

ועידת המבורג מתכנסת בחודש אב תרס"ט בראשות גדולי וצדיקי הדור ומתכננת את הקמתה של 'אגודת ישראל' || שלוש שנים לאחריה מתקיימת ועידת קטוביץ ההיסטורית, בה מונחת אבן הפינה של תנועת 'אגודת ישראל' || תכניות ופעילויות נעשות לכינונה של הכנסיה הגדולה הראשונה בחודש אלול תרע"ד, אך מלחמת העולם הראשונה הפורצת בתשעה באב תרע"ד טורפת את הקלפים ודוחה את מועד הכנסיה בתשע שנים, עד חודש אלול תרפ"ג

מ אז ועידת קטוביץ שהתקיימה בחודש סיון תער"ב ובה

כוננו ידיה של תנועת 'אגודת ישראל' בראשות ובנשיאות
מרנן ורבנן גדולי וצדיקי הדור זצוק"ל, הלכו ונרקמו הת־
כניות והפעילויות לקיומה של הכנסיה הגדולה הראשו־
נה, שהיתה גולת הכותרת מבחינתה של 'אגודת ישראל'
שביקשה למנף ולחזק את התנועה הקדושה על־ידי
כינוסה הכללי של ראשיה ורבניה למספר ימים, משם תצא תורה
והוראה לישראל.
תיאור מהלך הכנסיה הגדולה הראשונה הוא ענין לעצמו, אבל
לא פחות חשוב מזה הוא מה שנוצר ונעשה בכל שנות ההכנה, כאשר
'אגודת ישראל' כבר היתה עובדה קיימת בשורה מכובדת של מדי־
נות וארצות, עם הקמתם של סניפים פעילים, כניסה למערכה למ־
ניעת השתלטות הציונים על הקהילות היהודיות על־ידי השתתפות
בבחירות ומינוי נציגים חרדיים, שתוך זמן קצר הוכיחו את כושרם
ויכולתם לעמוד על משמר חומת הדת ומניעת קעקועה על־ידי נציגי
המפלגות הציוניות ויתר הזרמים החילוניים.

בעצה אחת לחיזוק היהדות
את הנחיצות הגדולה של התלכדות כלל היראים והחרדים לדבר
ה' כתריס ומגן בפני הסכנות הרוחניות שהיו אז במדינות אירופה ראו
גדולי וצדיקי הדור לכונן לנכון בעקבות רעיון הקמת תנועת 'מחזיקי
הדת' בגליציה, אשר פעלה להשגת עצמאות לקהילות היהודיות
בגליציה ולהשתלטותם מחדש של שומרי התורה והמצוות על
החיים הציבוריים של יהדות גליציה, בין השאר באמצעות תעמולה
ציבורית והקמת בטאון מפלגתי - הראשון מסוגו בהיסטוריה של
היהדות החרדית.

כך גם היה נסיון להקים תנועת 'כנסת ישראל' בליטא לעצירת
הזרם ההשכלתי שהרים ראש. היוזמה הזו נתקלה בעיכובים ומכ־
שולים רבים שלא היו תלויים במייסדיה כלל, אבל מעניין לציין מה
שכותב הרב יצחק מאיר לוין ז"ל (ה'פלס' ירושלים י"א סיון תשל"א)
כי הגאון רבי חיים עוזר גרודז'ינסקי זצוק"ל, "הוא אשר הגה לרא־
שונה, עד כמה שידוע, את הרעיון הנפלא של 'כנסת ישראל', שהיה
הניצן הראשון של רעיון 'אגודת ישראל'".
בפרקי תולדותיו של הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע מגור מובא
בהרחבה גודל רצונו להקים ארגון או תנועה שכזו בעקבות תמו־
רות הזמן והתקופה. באותם ימים, בעיקר אחרי הסתלקות הרה"ק
ה'שפת אמת' זי"ע בשנת תרס"ה, התגברה מאוד השפעת הזרמים
החילוניים ברחוב היהודי, אשר הפילה בכל עיר ועיירה חללים רו־
חניים מבני הנוער לאלפים ולרבבות. ארגוני הציונים וכיו"ב התחזקו
והתפשטו בעת ההיא בהיקף עולמי, וכולם הבינו שחייבים לתת כאן
מענה הולם ופתרון מוחץ לסכנה הרוחנית המאיימת על עם ישראל
באופן משמעותי.
מרן ה'אמרי אמת' וכך גם שאר גדולי ישראל בכל הדור ההוא
הכירו מיד כי במציאות החדשה הזו אין להסתפק יותר בארגונים
וחברות מקומיות העוסקים בהפצת תורה וחיזוק הדת, אלא מוכ־

רחים לייסד תנועה כלל־עולמית שתאחד במסגרותיה את כל גושי
היהדות החרדית המפוזרים ברחבי תבל. רק תנועה כזו, כשהיא
מצוידת במיטב הכלים הארגוניים, יהיה בכוחה להתמודד עם הזר־
מים והתנועות של עוזבי ה', אשר מדיחים את ההמונים מדרך התורה
והיהדות. במילים אחרות: כדי להציל את היהדות עכשיו יש צורך
בוער לא בסתם ארגון חרדי לוקאלי פעיל, כי אם בגוף המייצג את
כלל ישראל האמתי.
גם כאן, בעקבות התפשטות נגע ההשכלה בכל מקום אשר רבים
חללים הפיל מסולתה ומשמנה של היהדות החרדית, ביקשו ראשיה
ומנהיגיה של תנועת 'אגודת ישראל' להקים חזית אחידה ומלוכדת
של כלל החוגים והעדות מבני היהדות הנאמנה, אשר יחדיו יהיו
תמים להכריז בריש גלי 'מי לה' אלי' ואנחנו בשם ה' אלוקינו נזכיר,
בלי להיכנע לתנועות ההשכלה של הציונות והמזרחי שהרימו את
ראשן באותה תקופה וביקשו לכלות כרם בית ישראל ח"ו.
בתקופת ייסודה של 'אגודת ישראל' נוצר מצב שהמשכילים
והציונים ניסו לקחת את ההגמוניה על היהדות ולהפוך לפטרוני
האומה. לשם כך נזעקו ובאו גדולי ישראל וקראו להתאגד ולהכריז
על עצמאותה של היהדות הנאמנה, להשמיע את דבר ה'. קריאתם
של גדולי ישראל נשמעה ובאה יחד עם קולם של יהודים עסקנים

אנשי רוח, שפיעמה בהם רוח השעה וכיוונו לדעת גדולי ישראל
בהקמתו של ארגון חרדי עולמי בשם 'אגודת ישראל'.
אם נביט אל נקודת הרעיון, ברוך ה' הוא צלח, והוא גם חי, קיים
ופעיל, בצלמה ובדמותה של המציאות בארץ ישראל. לכולם פשוט
וברור כיון שהציבור החרדי עצמאי בדרכו ובהנהגתו על־ידי ראשיו
ומנהיגיו, כאשר לחילוניות אין שום הגמוניה והשפעה על הציבור
החרדי. ההצלחה הגדולה הזו עם הציבוריות החרדית על כל אר־
גוניה ורבדיה היא בעצם מימושו של הרעיון המופלא של תנועת
'אגודת ישראל' והוכחה להצלחתו.
ההכנות הגדולות לקראת הקמתה של תנועת 'אגודת ישראל'
כבר התחילו בחודש מנחם־אב תרס"ט, כאשר התאספו ראשי
הציבור החרדי ומנהיגיו בעיר המבורג בגרמניה, בראשות הגאון
רבי יצחק אייזיק הלוי זצ"ל בעל ה'דורות ראשונים', ולימים נקראה
'ועידת המבורג' על שם מיקומה, ועל כך מרחיב עמיתי הרב דוד
נחמן רוטנר בפרק המבוא.
לשעה ולדורות נחרטו דבריו המיוחדים של רבי יעקב רוזנהיים
שנשא דברים בשם הוועד הזמני, ובין דבריו לא הצליח להסתיר
את החשש הגדול שליווה אותם בהקמת הרעיון האגודאי: "מומנט
גדול מאוד הוא זה, בו אנו מתכנסים לייסד את 'אגודת ישראל'. זוהי

חשיבות היסטורית גדולה, בין שנצליח מיד בשלמות בפעולותינו,
ובין אם ח"ו לא. בין שמפעלינו יושלם היום או מחר על־ידינו, ובין
שהוא יושלם רק לעתיד לבוא על־ידי בנינו ובני בנינו. אין בדעתנו
לייסד ארגון כיתר הארגונים, ארגון נוסף עליהם, ולא הסתדרות
בעלת מטרות מסוימות ומוגבלות, אשר ערכן פג ומתבטל בשעה
שהמטרות המעשיות מתגשמות".

ועידת קטוביץ
ההתאספות המפורסמת ביותר של תנועת 'אגודת ישראל'
היתה בחודש סיון תער"ב בעיר קטוביץ בפולין. היתה זו התכנסות
מרשימה במיוחד בה השתתפו כל ראשי הציבור החרדי – חסידים,
ליטאים, יוצאי גרמניה, יוצאי הונגריה ועוד ועוד. כל זאת בהדרכת
ובהנהגת גדולי הדור וענקי עולם, כאשר למרות שלכל ארץ ולכל
מדינה יש את המנהגים ואת ההליכות השמורות לה מקדמת דנא,
הסבו כולם סביב שולחן אחד כשכל אחד מכבד ומוקיר את זולתו,
מתוך מטרה אחת משותפת לכולם והיא "לפתור את כל הבעיות
בחיי כלל ישראל ברוח התורה והמסורה".
קטוביץ – הוא בסך הכל שם של עיירה קטנה הסמוכה לקרא־
קא, אך בכל זאת קטוביץ היא עצם מושג שמרעיד את נימי לבם של
רבבות ואלפים לאור המאורע ההיסטורי שאירע בה באותם ימים
נצחיים שהפכו אותה לציון דרך בחייו של כלל ישראל. 'ועידת קטו־
ביץ' השתרשה מאז ועד הלום גם בחלוף יותר מ־110 שנות פעילות
ועשיה אגודאית, כוועידה בה הונחה אבן הפינה לתנועה העולמית
המאורגנת של היהדות החרדית.
יום לפני פתיחת הוועידה היתה ישיבה מוקדמת ב ת 228 מש
תתפים. נשיא 'אגודת ישראל', מורנו רבי יעקב רוזנהיים ז"ל, מתאר
בפרוטרוט בספרו 'זכרונות' את הנאומים השונים, ואפילו מתי וב־
נאומו של מי היו תשואות רמות של משתתפים, לעתים גם בצירוף
מחאות... תיאור חי ואותנטי, מעורר השראה והתפעלות.
"זה כמאה שנים שהתורה שהיא נשמת כלל ישראל, הודחה
ממקומה", ניסח רבי יעקב רוזנהיים את מטרת הקמתה של 'אגודת
ישראל' העולמית בוועידת קטוביץ. "התורה חדלה לצערנו להיות
הנקודה המרכזית של כל ישראל כולו, ולכן גוף היהדות מוטל רצוץ
ומרוסק. זאת היא משמעותה של 'אגודת ישראל' – לעורר לתחיה
את גוף כלל ישראל, להחזיר לו את נשמת חייו ולהבריא את כל
איבריו למען יוכל לפעול בהתאם לצו נשמתו".
גם כאן אין המקום אתנו להאריך ולהרחיב בסיפור דברי ימיה
של ועידת קטוביץ, ועוד יסופר לדורות גודל נחיצותה ופעליה עד
ימינו.

תכנית ראשונית לקיום הכנסיה
במנשר מיוחד שהתפרסם לקראת הוועידה בקטוביץ (כ"ג
אייר תער"ב) כבר מוזכרת התכנית לקיומה של הכנסיה הגדולה
הראשונה שע"י תנועת 'אגודת ישראל': "מיד אחרי האסיפה בקא־
טוביץ יתחילו בתעמולה לייסד 'קבוצות מקומיות' להסתדרות בכל
הארצות, ולזמן קצר אחרי כן תהיה הכנסיה הראשונה בהשתתפות
צירי האגודות. הכנסיה ההיא תקבע את הפרוגרמה ותערוך את
ספר התקנות". התכנית היתה לקיים את הכנסיה הראשונה באולמי
'חברת הסוחרים' בווינה.

כך גם ב'קול קורא' שהופץ
בכל ריכוזי היהדות החרדית
באירופה מעלים ראשי ומנהיגי
'אגודת ישראל' על נס את ההצ־
לחה הגדולה של ועידת קטוביץ,
ומתחילים לחמם את המנועים
לקראת הכנסיה הגדולה שהיתה
אמורה להתקיים בחודש אלול
תרע"ד:

"קרוב לשלש מאות אנשים
מכל ארצות אירופא ובתוכם
גדולי הרבנים וחשובי אנשי המ־
עשה התאספו ביום י"ב סיון בעיר
קטוביץ ויסדו פה אחד ולב אחד
את 'אגודת ישראל'. מכתבי ברכה
והסכמה למאות הגיעו ועוד יגיעו
יום יום אל הועד הזמני, ומביעים
את שמחת רבבות עמנו על הת־
גשמות רעיון נשגב כזה. וכן הוא
באמת, הלא לאגודה כזו עיני גדולי
מנהיגנו בכל הארצות נשואות זה
רבות בשנים, ולה נכספו בייחוד
השדרות הרחבות של עמנו אשר
בארצות המזרח.

"זה היום שקיווינו לו כולנו,
שסוף כל סוף תקום לעמנו הסת־
דרות גדולה כוללת ומקפת מו־
צגת על יסודות תורתנו הקדושה,
הסתדרות אשר רבבות אחינו בני

ישראל הנאמנים למסורת אבותינו
יתנו אמון בה, ותקדיש את כוחותיה
לפתור ברוח התורה והמצוה את
השאלות השונות אשר תעלינה יום
יום על הפרק בחיי עמנו".

בהמשכו של ה'קול קורא' מוסברת היטב הקריאה והתכנית לק־
ראת הכנסיה הגדולה הראשונה: "עוד לא יצאנו ידי חובתנו, גרעיני
הזרע אמנם נזרעו בקרקע, אבל עוד דרושות ידיים חרוצות להוציא
את הניצנים לאור השמש. אסיפת קטוביץ בראה את הצורה החי־
צונה, אולם למען תת למסגרת הזאת תוכן חי וממשי, זקוקים אנחנו
לעזרתם ועבודתם הבלתי־פוסקת של כל שלומי אמוני ישראל.
"הגיעו ימי המעשה! עלינו עתה לגשת בלי איחור אל התעמולה
ולקרוא את כל בני עמנו הנאמנים למורשת אבותינו לארצותיהם
ולמפלגותיהם אל מחננו. בעיר עיר ועיר, בכל קהילה וקהילה,
עלינו לרכוש חברים ל'אגודת ישראל' במספר רב ולסדר את הח־

קרטיס לכניסה. לקראת האספה בקטוביץ בחודש סיון תער"ב

עמד בראשות ועידת המבורג. הג"ר יצחק אייזיק הלוי רבינוביץ, בעמח"ס
דורות ראשונים

אי"ה אקח חבל בהאספה הזאת. מכתב מרן ה'אמרי אמת' זי"ע לרבי יצחק אייזיק הלוי

להכנסיה הגדולה הראשונה. ההצעה הראשונה לקיים את הכנסיה הגדולה

8 | קהילות | "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי | קהילות | 9

100 שנה לכנסיה הגדולה הראשונה של 'אגודת ישראל' ינש קרפ / תדוכלתהו הנוכת

פרק שני

תכונה והתלכדות

המלחמה העולמית אמנם שיתקה את עיקרי הפעילות של 'אגודת ישראל', אבל מנהיגיה ועסקניה של האגודה לא נחו לרגע גם במהלך המלחמה || שרשרת של מסעות בשילוב ארגון ועידות במקומות מרכזיים ברחבי אירופה יצרה וליכדה את ההמונים לרעיונה של 'אגודת ישראל' בכל אתר ואתר || ההצלחה הגדולה התבטאה בהשתתפותם של המוני צירים ונציגים

מכלל המקומות והמדינות בימי הכנסיה הגדולה הראשונה

ת קופת המלחמה העולמית, שנמשכה בין השנים תרע"ד-

תרע"ח, נתנה מרווח של זמן לעסקניה הדגולים של 'אגו־
דת ישראל' להכניס ולהביא עוד ועוד קהילות וקהלים
תחת כנפיה של 'אגודת ישראל', תוך השתדלות מירבית
למקסם את ההצלחה ולאחד את כלל ישראל כאיש אחד
בלב אחד תחת מטריית התנועה הקדושה אשר יסודתה
בהררי קודש ומראש צורים אראנו.
מבחן קשה היה זה לתנועה הצעירה שהיתה אז בראשית התאר־
גנותה, כי בנוסף לכל הקשיים הארגוניים הטבעיים, המחסור הגדול
באמצעים כספיים והצורך לבצע חריש עמוק במרכזים היהודיים
הגדולים בעולם ובמיוחד במדינות מזרח אירופה, באה המלח־
מה האכזרית שערערה יסודות, הרחיבה קהילות וגרמה להגירת
אוכלוסין גדולה ונדודים של יחידים כקהילות, וכך מן הנמנע היה
לבצע את הפעילות הדרושה לארגון העולמי של יהדות התורה.
מעט הכוחות הארגוניים שהיו אז הושקעו במאמצי הצלה על רקע
מאורעות המלחמה, וגם בתחום חיוני זה ניתן היה לפעול רק במת־

כונת מצומצמת מחוסר אמצעים הכרחיים.

עם זאת, במהלך השנתיים שחלפו בין ועידת קטוביץ בסיון
תער"ב לבין פרוץ המלחמה באב תרע"ד פעלו עסקני ומנהיגי
'אגודת ישראל' בקדחתנות נמרצת ליצירת התשתית הארגונית של
'אגודת ישראל' בכל אתר ואתר. הפעילות העיקרית אמנם נגדעה
באיבה עם פרוץ המלחמה, אבל התחדשה ביתר עוז וביתר שאת עם
סיום המלחמה.
בנוסף לפעילות המקיפה שהייתה גם במהלך המלחמה על אש
נמוכה, ובעיקר לאחר המלחמה, הבשילו בהצלחה התוצאות המ־
בורכות של כינוס הכנסיה הגדולה הראשונה באלול תרפ"ג בווינה,
כאשר עוצמתה והצלחתה של הכנסיה הגדולה הראשונה ביטאה
היטב את ההכרזה הפומבית לעיני העולם היהודי כולו על כינון
ארגון עולמי של יהדות חרדית, המוכנה להעמיס על שכמה את
המשימה ההיסטורית להיות המייצגת המרכזית של כלל ישראל על
טהרת הקודש, ארגון הבנוי ומושתת כולו על דרך התורה הקדושה
המסורה לנו דור אחר דור.

בכל קהילה וקהילה
על־מנת להגיע למאורע עולמי כה גדול כמו כנסיה גדולה אליה
נוהרים אלפים בראשות גדולי התורה והיראה כמעט מכל מחוזות
ריכוזיה של היהדות הנאמנה, דרושה היתה עבודה כבירה עם חריש
ארגוני יסודי על פני מאות קהילות ומרכזים יהודיים, וזה אכן נעשה
- אם בפעילות אינטנסיבית של התארגנויות מקומיות, אם במסגרת
של הקמת ארגונים ארציים של 'אגודת ישראל', ואם במסגרת כמה
כינוסי ועידות הכנה, כאשר חלק מהפעולות בוצעו אפילו תוך כדי
מהלך המלחמה והודות לנסיבותיה ותלאותיה, וחלקן הארי – בח־
מש השנים שבין סיום המלחמה בתרע"ח לבין אלול תרפ"ג, מועד
הכנסיה הגדולה שהיתה גולת הכותרת להצלחת התכנית הנועזת
והכבירה.

כידוע, עד פרוץ מלחמת העולם הראשונה היתה פולין נתו־
נה תחת שלטון הרוסים, אשר תחתם קשה היה להקים ארגונים
מאוחדים כאלו ואחרים, היות וכל פעולה שכזו היתה נחשדת בעיני
הרוסים כנסיון מרד והקמת פעילות מחתרתית נגד השלטון. עם
זאת, תוך כדי המלחמה, כאשר פולין עברה ונהייתה תחת חסותה
של גרמניה, נטו הגרמנים חסד כלפי היהודים בפולין, ואף העמידו
שר מיוחד 'לודוויג האס' שהיה ממונה מטעם ממשלת גרמניה על
האוכלוסיה היהודית בפולין.
את התקופה המיוחדת הזו מיהר מורנו רבי יעקב רוזנהיים ז"ל
לנצל היטב, ושיגר מכתב נרגש ללודוויג האס וביקש ממנו שיסייע
לו לארגן ולהקים את הפעילות החשובה של תנועת 'אגודת ישראל'
עבור יהודי פולין וגרמניה, מתוך רצון ומחשבה לנצל היטב את
חסותה של הממשלה החדשה בפולין עבור צרכיה ומטרותיה של
'אגודת ישראל'. זהו מכתב לא ידוע ותוכנו מתפרסם כאן לראשונה,

ממנו רואים ואף למדים כי עסקני ומנהיגי התנועה לא שקטו על
שמריהם במהלך שנות המלחמה, אלא ניסו לפעול ולעשות בכל
מקום ובכל מצב.

ועידת ציריך
ועידה כזו התקיימה בעיר ציריך שבשווייץ בחודש אדר תרע"ט,
בה הונח היסוד למשרד מרכזי פעיל של 'אגודת ישראל', כאשר
משימתו המרכזית אכן היתה להכין את כינוס הכנסיה הגדולה
הראשונה, עליה כבר הוחלט בוועידת קטוביץ ויועדה להיות בחו־
דש אלול תרע"ד, אלא שקיומה סוכל בגלל פרוץ מלחמת העולם
הראשונה.

מורנו רבי יעקב רוזנהיים ז"ל, בהתייחסו בנאומו בוועידת ציריך
לעובדה זו, אמר בין היתר: "בפרוץ מלחמת העולם היתה 'אגודת

ברים ל'קבוצות מקומיות'. הקבוצות המקומיות האלה תסתדרנה
אחרי כן ל'קבוצות ארציות' ותבחרנה את ציריהן להכנסיה הגדולה
הראשונה.

"הכנסיה הגדולה הזו מיועדת לדון ולבוא לידי גמר החלטה
בדבר תכנית ההסתדרות, מקצועות פעולותיה ודרכיה, אשר
תפורסמנה מקודם ההצעות שהוכנו ותבוקרנה על־ידי קהל עמנו.
ובכן אחינו די ישראל בכל אתר ואתר! אליכם נרים את קולנו: גשו
אל העבודה, בואו והיקבצו כולכם אל מערכותינו, היצבאו על דגל
'אגודת ישראל', התחברו אל הסתדרותנו ותנו את ידכם לנו לעבודה
פוריה בעד כל הקדוש והיקר לעם ישראל". על החתום: הוועד הזמני
של 'אגודת ישראל'.

תכונה והיערכות בכל מקום
מכתב נוסף עם בלאנק של 'אגודת ישראל – ועד זמני', שנכתב
בר"ח סיון תרע"ד, פונה אל "ועדי הקבוצות המקומיות ואנשי האמנה
ל'אגודת ישראל' די בכל אתר ואתר". את המכתב הם פותחים כי
"מתכבדים אנחנו להודיעכם כי על פי החלטת הועד הזמני ובהס־
כמת גדולי התורה הגבלנו את זמן הכנסיה הגדולה הראשונה של
אגודתנו לראש חודש אלול הבע"ל ומקומה בעיר פרנקפורט ענ"מ
(על נהר מיין, י.מ.ה.)".
במכתב מפורטים סעיפים שונים הקשורים לחברי הקבוצות
המקומיות "שיתחילו מתייעצים בינם לבין לעצמם על דבר העניינים
אשר על הכנסיה הגדולה, להתעסק בהם ולברר לעצמם את דעתם
אשר ימסרו אחר־כך לבאי כוחם ולצירם אשר יבוא אל הכנסיה. את
סדר היום המפורט של הכנסיה נודיע בקרוב. עכשיו הננו מודיעים
את הקבוצות, כי מלבד השאלות הכרוכות בסידור אגודתנו יסתעפו
ענייני סדר היום לשלש מחלקות: א) חיזוק התורה ולימודה בכל
הארצות; ב) העבודה לשם יישוב ארץ ישראל ברוח התורה והמצוה;
ג) הפעולות להטבת המצב הכלכלי".
נצטט בזאת את אחד המכתבים המעודדים שהגיעו לידי הנהגת
'אגודת ישראל' באותם ימים לקראת ההכנות האחרונות של קיום
הכנסיה הגדולה הראשונה מאת הגאון המופלא רבי יוסף ענגיל
זצוק"ל, אשר עמד בלב ונפש חפצה לימין 'אגודת ישראל', ואף הש־
תתף באופן אישי בוועידת היסוד של התנועה שהתקיימה בקטוביץ
בשנת תער"ב.

על מידת התלהבותו ונכונותו לפעול ולהפעיל למען הגשמת
הרעיון האגודאי ניתן ללמוד מאגרתו הבאה ששלח בשנת תרע"ד,
כשעסקו בהכנות לכנסיה הגדולה הראשונה, אשר לבסוף לא יצאה
לפועל עקב פרוץ מלחמת העולם הראשונה:
"אל כבוד האלופים והקצינים חורים וסגנים נדיבים ושועים
אנשי השם היראים ושלמים העומדים בראש 'הועד הזמני' ל'אגודת
ישראל' בקהילה קדושה פראנקפורט... את הצעתכם לספר הת־
קנות של 'אגודת ישראל' השגתי לנכון בקרב לפני ראש השנה
העבר, בהיותו אז במרחץ קריניצא, והנני בזה להודיעכם כי עברתי

בין בתריו בתשומת לב ולא מצאתי בם מגרעת; והאמת, כי לדעת
פרטי התקנות והסדרים הנחוצים בדיוק הגמור אי אפשר כלל בלי
משא ומתן בזה פנים אל פנים בהכנסיה הגדולה הראשונה שתהיה
אי"ה מכל המדינות שידונו על זה, כפי ענייני כל מדינה ומדינה
והתייחסותן זו לזו, ואך אז אפשר שיבוררו ויתלבנו הדברים היטב".

המלחמה טורפת את התכנית
התכנית הראשונה לקיומה של הכנסיה הגדולה באלול תרע"ד
קרמה עור וגידים, אלא שבפועל התקיימה הכנסיה הראשונה הגדו־
לה רק בחודש אלול תרפ"ג, תשע שנים לאחר-מכן. אורך הזמן ש'בין
לבין' נגרם בעיקרו עקב המלחמה העולמית שהשתוללה בשנים
תרע"ד-תרע"ח, כאשר מלחמת העולם הראשונה שפרצה בתשעה
באב תרע"ד, כחודש לפני מועד קיומה של הכנסיה הגדולה, שיתקה

כמעט את כל הפעילות של 'אגודת ישראל' ומנעה את הרצף הטבעי
של ההכנות לכנסיה הגדולה שהחלו כאמור מיד לאחר סיום ועידת
קטוביץ.
בעתון 'המודיע-פולטובה' (עש"ק דברים ח' אב תרע"ד), יום
לפני פרוץ מלחמת העולם הראשונה, לאחר שכבר נשמעו צחצוחי
חרבות וכל העולם היטלטל בדבר השמועות והתחזיות, כתב הרה"ג
רבי אליהו עקיבא רבינוביץ זצ"ל על החששות מפני דחיית הכנ־
סיה הגדולה הראשונה בעקבות קולות המלחמה שעלו מכל מקום,
כאשר מתוך דבריו ניתן לעמוד על אי הבהירות שהיתה באותו יום
– כאמור, יום לפני פרוץ המלחמה.
"בשעת חירום כזו שנהייתה פתאום בכל הארץ, מי יודע אם לא
יהא הכרח לדחות את הכנסיה הגדולה לזמן יותר מסוגל לעניינים
כאלה. כנסיה כזאת, מלבד מה שרבים לא יוכלו לבוא אליה כלל בימי
מהומת המלחמה, גם נקל שתעבור כחלום יעוף מבלי היות רישומה
ניכר גם בשעתה ומשכל שכן לעתיד לבוא.
"בכל זאת, עדיין איננו אומרים כן בהחלט, הואיל ולא באנו אלא
להעיר מה שלכאורה נראה לנו בשעת הבהלה הראשונה וכו', ומאחר
שכל מעשיהם ביסוד 'אגודת ישראל' היא לשם שמים, הלא מובן
מאליו כי כשם שיקבלו שכר על הדרישה כן יקבלו שכר על הפרי־
שה, אם לבם רואה צורך בזה לטובת האגודה וקיומה".
גם מורנו רבי יעקב רוזנהיים ז"ל מתייחס בספרו 'זכרונות' (עמ'
187) לסערת פרוץ המלחמה עוד לפני שהיא פרצה, ועל השלכותיה
האמורות על הכנסיה הגדולה הראשונה המתוכננת לחודש אלול
תרע"ד. "בתוך ההכנות הרוחניות ל'כנסיה הגדולה' שקריאתה
תוכננה לחודש אלול תרע"ד, פגע ב'אגודת ישראל' השבר הגדול
ביותר שיכול היה לפגוע בה: פטירתו הפתאומית של אביה הרוחני,
רבי יצחק אייזיק הלוי זצ"ל, באייר תרע"ד", הוא כותב בשברון לב.
"אפשר לומר עליו: חכם עדיף מנביא! במבטו הגאוני ראה רבי
יצחק אייזיק הלוי את הסערה העולמית ההולכת ומתקרבת עם
פרוץ מלחמת העולם הראשונה, סערה הנמשכת בעצם כשלושים
ושבע שנים עד היום הזה (מועד כתיבת זכרונותיו של מורנו רבי
יעקב רוזנהיים ז"ל, י.מ.ה.); אך הוא קיווה שעוד אפשר יהיה לכנס
את הכנסיה הגדולה במחצית הראשונה של חודש אלול לפני שיר־
עמו התותחים".

כאמור וכידוע, בעקבות המלחמה העולמית שפרצה כחודש
לפני מועד כינוסה של הכנסיה הגדולה הראשונה, נדחה מועד
ההתכנסות בתשע שנים, עד חודש אלול תרפ"ג.

ראשי עמים נאספו. חוברת פרוטוקול ועידת פרשבורג

צעד אגודאי. רבי אהרן וואלקין זצ"ל צועד בראש צעדת 'אגודת ישראל' בפינסק

לקראת הכנסיה. אסיפת עסקנים ביום ל' אב תרפ"ג

הבחירות להכנסיה הגדולה בירושלים. קול ישראל, ח' תמוז תרפ''ג

10| קהילות | "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי | קהילות | 11

100 שנה לכנסיה הגדולה הראשונה של 'אגודת ישראל' ינש קרפ / תדוכלתהו הנוכת

ישראל' קרובה להגשמת חזונה הראשון: עמדה אז להתכנס הכנ־
סיה הגדולה הראשונה, כשכל הסימנים העידו שהיא היתה עשויה
להוביל לריכוז מלא של כל הכוחות. ההשגחה העליונה רצתה אח־
רת. מי יודע אם לא היו נחוצות כל החוויות שנגרמו לעם ישראל
ולאנושות כולה על־ידי המלחמה, כדי להניח את יסודות המפעל
הקדוש, אשר הוא כתורה וכארץ ישראל אינו נקנה אלא בייסורים"
('זכרונות' עמ' רכז).

כדי להביא ועידת פרשבורג ולחבר את יהדות סלובקיה ל'אגודת ישראל', הת־

קיימה בימים י-י"ג אלול תר"פ בפרשבורג ועידה של אגודת יש־
ראל העולמית, וכבר במהלכה שמעו משתתפיה הרבים דו"חות על
פעילותה של 'אגודת ישראל' בשורה של ארצות, בראש ובראשונה
בפולין, שם הצליחה התנועה שעדיין נשאה את השם 'שלומי אמוני
ישראל' לבצע בפרק זמן קצר גדולות ונצורות, זאת חרף הקשיים
הגדולים שניצבו בדרכה.
פולין היתה דוגמה להתארגנות רבתי, כמובן הודות לאישיותו
הדגולה של ראש גולת אריאל מרן ה'אמרי אמת' זי"ע, אשר למרותו
סרו מאות אלפים, וכמעט בכל עיר ועיירה פעלו השטיבלאך של

חסידי גור. חתנו, הרב יצחק
מאיר לוין, היה שליחו לדבר
מצוה בכל ענין וענין, והוא זה

ששימח את משתתפי ועידת

פרשבורג בדו"ח על הפעילות
העשירה ברחבי פולין.

באותה ועידה נשמעו

דו"חות דומים ומקבילים על
הפעילות הנרחבת של 'אגודת
ישראל' בגרמניה, זו שהיתה
'החלוץ העובר לפני המחנה'
מבחינת הנחלת דרכי הארגון,
התעמולה והיעילות. כאן המ־
קום לציין, כי שניים מבכירי
רבני 'אגודת ישראל' בגרמניה,
הרב פנחס כהן והרב עמנואל
קרליבך, הגיעו עוד בעיצומם
של ימי המלחמה לוורשה,
כשהם מגויסים על־ידי מרן
ה'אמרי אמת' לפעילות ארגו־
נית נרחבת ותורמים מהנסיון
של 'אגודת ישראל' בגרמניה,
וכך הצליחו להקים קבוצות של
עסקנים על־פי דרכי הארגון
היעילות שהביאו אתם ממחוז
המערב של אירופה.
גם פעילותה המוצלחת
של 'אגודת ישראל' באוסטריה
באה וקיבלה ביטוי נרחב במה־
לך ועידת פרשבורג. פעילות
זו התארגנה במהירות רבה

על רקע השינוי הקיצוני שחל
במהלך ימי המלחמה בעיר
הבירה וינה באופיה של האוכ־
לוסיה היהודית. וינה ידעה אז
נהירה המונית של יהודים מכ־
מה מחוזות של מזרח אירופה,
בעיקר מגליציה, פולין, בוקו־
בינה, רומניה ועוד. אוכלוסיית
פליטים גדולים זו היתה מבורכת באישי תורה ואדמו"רים מפור־
סמים, כשכולם השפיעו השפעה מבורכת ביותר על ההתארגנות
המחודשת של יהודי וינה ברוח ובגשם.
אם בפולין קיבלה פעילותה והצלחתה של 'אגודת ישראל' חי־
זוק משמעותי ממרן ה'אמרי אמת' זי"ע, הרי שבווינה קיבלה 'אגודת
ישראל' תמיכה מובהקת ובולטת מהרה"ק רבי ישראל מטשורטקוב
זי"ע, שנמנה על מייסדיה של 'אגודת ישראל' העולמית, ומצדו מינה
את בנו הרה"צ רבי בער פריעדמאן זצ"ל להיות שליחו לדבר מצוה.
וכך אכן תפס מקום מרכזי במוסדות העליונים של 'אגודת ישראל',
כחבר ההנהלה המצומצמת של הוועד הפועל העולמי וכאיש שפעל
רבות בתחומי החינוך, טהרת המשפחה ועוד.
ועידת פרשבורג היתה זו שהצליחה ללכד את השורות סביב
הפעילות האגודאית המתרחבת בסלובקיה, לונדון, בוקובינה,
שווייץ, הולנד, ועוד. הפעילות האגודאית התרחבה ופרצה ביתר
שאת לאחר ועידת פרשבורג ובעקבותיה. בסוף שנת תרפ"ב הת־
קיימה בווילנה ועידת רבנים ארצית, בהשתתפות מרן ה'חפץ חיים'
זי"ע, ולפי הצעתו הצטרפו רוב משתתפי הוועידה לשורותיה של
'אגודת ישראל'.
בעקבות זאת חדרה השפעתה של 'אגודת ישראל' ותפסה מקום
נכבד בעולם הישיבות, כאשר הפעילות האגודאית בווילנה התע־

צמה עד להופעת עיתון יומי מטעמה, כפי שהתפתחה גם פעילות
נרחבת בשטח החינוך החרדי, עם הקמת רשת תלמודי תורה לבנים,
במיוחד בפולין, ליטא ולטביה.

הפעילות ביהדות אמריקה
כבר באותה תקופה נערכו הנסיונות הראשונים למצוא מסילות
בקרב יהדות אמריקה, כדי לכונן גם בה הסתדרות ארצית של 'אגו־
דת ישראל'. משלחת מיוחדת יצאה לשם ובין משתתפיה היו הגאון
רבי מאיר דן פלוצקי זצ"ל, הרב ד"ר מאיר הילדסהיימר וד"ר נתן
בירנבוים ז"ל. היתה זו חרישה משמעותית באדמת טרשים של ממש,
ועברו מספר שנים עד שהחלו להיראות תוצאות של ממש.
היה זה בחודש חשוון תרע"ד, כאשר הגאון רבי אהרן וואלקין
זצ"ל, אב"ד אמציסלב, התבקש על־ידי גדולי וצדיקי הדור לקום
ולצאת למסע הרחוק לאמריקה, לבסס ולתקוע יתד של 'אגודת
ישראל' על אדמת ארה"ב. באסיפה הכללית של 'ועד אגודת ישראל'
בתחילת חורף תרע"ד, נקרא רבי אהרן אל הדגל והתבקש לעמוד
בראש משלחת זו מטעמה יחד עם ד"ר ר' מאיר הילדסהיימר, ראש
בית המדרש לרבנים בברלין.
המשימה שהניחו בידיהם היתה לעורר את יהודי אמריקה
להצטרף לאחיהם שבאירופה, להסביר את רעיונה של האגודה בר־
בים ולייסד לה סניפים בערי המדינות. העיתונים באירופה דיווחו
בהרחבה על דבר המסע, ופורסמה ידיעה בעתון 'המודיע' (כ' כסלו
תרע"ד) על נסיעתם ועל ההכנות לקראת בואם, וזה עיקרה:
"זה שבועיים יצאו לאמעריקא שני שלוחי מצוה, הרב הד"ר
מאיר הילדסהיימר מברלין והרה"ג אהרן וואלקין מאמציסלעוו,
להפיץ שם את הרעיון של 'אגודת ישראל'... כולם באו לידי דעה
אחת בדבר גודל ערכה של האגודה הזאת, השואפת לאחד את כל
היהודים שבכל הארצות על יסוד היהדות המסורתית, וכי טובה רבה
ליהדות האמריקאית נשקפה מיסודה של אגודה זו בארצנו".
יצוין, כי הגה"ח רבי מנחם מנדל כשר זצ"ל בעל ה'תורה שלמה',
הגיע להשתתף בכנסיה הגדולה הראשונה בווינה לייצג כציר נאמן
את יהדות אמריקה על קהילותיה ושלוחותיה הרבות.

בכל הארץ יצא קוום
בספרו 'זכרונות' (עמ ' 264 ואילך) מקדיש מורנו רבי יעקב רוז
נהיים ז"ל פרק שלם שכותרתו "מוועידת פרשבורג לכנסיה הגדולה
הראשונה", שם הוא מביא בהרחבה את הפעולות החשובות שנע־
שו על־ידי עסקני ונציגי 'אגודת ישראל' בכל אתר ואתר, להגביר
חיילים בעצה ובמעש סביב רעיונה ודגלה של 'אגודת ישראל'.
"ועידת פרשבורג הפיחה רוח חיים בכל חלקי 'אגודת ישראל' העו־
למית ושימשה פתיחה לתקופת פעולות מוגברות, הן בהסתדרויות
הארציות והן במוסדות העולמיים של התנועה", הוא מציין.
"המצב הכללי של עם ישראל באותם ימים ושל היהדות החרדית
בפרט היה די עגום", ממשיך רבי יעקב ומסביר את רוח התקופה
העכורה לישראל בימים ההם. "באוקראינה הוסיפו להשתולל
כנופיות הרוצחים שערכו פוגרומים באוכלוסיה היהודית. ברוסיה
התחוללו הרדיפות הידועות נגד הדת, אשר ממנה סבלו אמנם כל
הדתות אבל בייחוד היהודים. בפולין ובאוקראינה התגברה ההסתה
האנטישמית, וגם המצב הכלכלי היה בכי רע.
"בתוך עמק הבכא הזה הכניסו הפעולות המוגברות של האגודה
שביב של אור ותקוה בלבות החרדים לדבר ה' בכל מקום ומקום",
והוא מציין כי מיד אחרי ועידת פרשבורג הוקמה בפולין הנהלה
זמנית של 'אגודת ישראל' עד לכינוס הוועידה הארצית. "ההנהלה
כללה את האדמו"ר מגור בתור נשיא, האדמו"רים מראדזין וסוקו־
לוב בתור סגני הנשיא, והאדמו"רים מאוסטרובצה ווארקי – זכר
כולם לברכה – בתור חברים".
הוועידה הארצית הראשונה של 'אגודת ישראל' בפולין הת־
קיימה בחודש שבט תרפ"ב, כאשר עם כינוס הוועידה כבר היה ברור
לכולם, הן ליהודים והן לנכרים, שהאגודה מייצגת את רוב מנינה
ובנינה של יהדות פולין בת המיליונים. כך גם בישיבת הפתיחה
של הוועידה נאם נציג הממשלה הפולנית ובתוך דבריו אמר את
המשפטים האופייניים האלה: "בשם משרד הפנים ובשם הממשלה
כולה, הנני מתכבד לברך את ועידתכם המייצגת את רוב האוכלוסיה
היהודית בפולין".
בחודש אב תרפ"א התקיימה בגרמניה ועידה ארצית של 'אגודת

ישראל', כאשר מטעם המועצה המרכזית של התנועה העולמית
השתתף הרה"צ רבי בער פריעדמאן זצ"ל בשליחות אביו הרה"ק
רבי ישראל מטשורטקוב זי"ע. כך גם בתחילת חודש תמוז תרפ"ב
התקיימה בפרנקפורט ועידת אגודת הרבנים החרדים בגרמניה,
שם דנו הרבנים בדרכי צירופם של קהילות וערים נוספות להתחבר
לרעיונה של 'אגודת ישראל'.
במקביל, נמשכה הפעילות המקיפה בבסרביה, טרנסילבניה
ובוקובינה, שם היה המצב הרוחני וגם הגשמי בכי רע, בעקבות
המלחמה העולמית והפוגרומים הרבים שאירעו לאחריה בקהילות
היהודיות באותן מדינות. 'אגודת ישראל' עשתה רבות כדי לבוא
לעזרתן ולסייע בכל האפשר, כאשר הגה"צ רבי יהודה לייב צירל־
סון זצ"ל, שהיה חבר הסנאט הרומני והיתה לו השפעה ניכרת בחוגי
הממשל הרומני, הטיל על כף המאזניים את מלוא השפעתו והודות
לכך העניקה הממשלה הרומנית זכות מעבר לעשרות אלפי פליטים
מאוקראינה שנמלטו לרומניה מפחד הפוגרומים, וכך ניצלו רבבות
נפשות בישראל מידי הפורעים הרצחניים.
גם בירושלים עיה"ק נרשמה התפתחות רבה עם הקמת סניפים
ראשונים של 'אגודת ישראל' (בראשות הגאון רבי יצחק ירוחם די־
סקין זצ"ל והגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל), כך גם ביפו (בראשות
הגאון רבי שניאור זלמן סלונים זצ"ל), בטבריה (בראשות הגאון רבי
משה קליערס זצ"ל), וכן בצפת ועוד מערי ארץ ישראל. מורנו רבי
יעקב רוזנהיים ז"ל מציין בספרו (עמ' 270) כי "בין הצעירים שעזרו
אז לזקני הגאונים היו הרב משה בלוי והרב רפאל קצנלבויגן ז"ל".
גם ביקורו הראשון של מרן ה'אמרי אמת' זי"ע בארה"ק בימי
חג הפסח תרפ"א גרם להרמת קרן 'אגודת ישראל' בארץ הקודש.
מרן ה'אמרי אמת' התקבל אז בכבוד גדול על־ידי כל חוגי החרדים
בארץ ישראל, ואף ביקר אצל הנציב העליון סיר הרברט שמואל.
זמן קצר לפני ביקורו של הרה"ק מגור ביקרה בארץ ישראל משלחת
אגודאית מאוסטריה ומסלובקיה בראשות ר' זאב פפנהיים ז"ל. גם

הוא התקבל בכבוד גדול ולראיון אצל הנציב העליון שהביע לו את
אהדתו לשאיפות היהדות החרדית בארץ ישראל.
מעניין לציין, כי באותה תקופה החל להופיע בירושלים העיתון
האגודאי 'קול ישראל' ששימש מש ך 27 שנה (עד שנת תש"ח) כבי
טאונה הרשמי של 'אגודת ישראל' בארץ ישראל. בתחילה הופיע
'קול ישראל' בתור ירחון ובהמשך הפך לעיתון יומי, שהביא את
דבריה ועניניה של 'אגודת ישראל' כשופר נאמן למשלחיו ומייסדיו.

משלחות מכל מקום את ההצלחה הגדולה של המסעות והוועידות שהתקיימו במה־

לך השנים שקדמו לכך יכלו לראות בימי הכנסיה הגדולה הראשונה,
אז הלכו אלפי הצירים ובראשם גדולי ישראל כמעט מכל החוגים
אל הכנסיה הגדולה, שהציבה סופית את תנועת 'אגודת ישראל' על
מפת הקיום והפכה אותה לישות היסטורית בחיי עם ישראל, לשעה
ולדורות.
ברשימה מפורטת שהתפרסמה בעתון 'דער יוד' (יום רביעי, י'
אלול תרפ"ג) אנו רואים עשרות רבות של נציגים שנבחרו להיות
חברים בוועד הפועל של 'אגודת ישראל' במהלך נעילת ימיה של
הכנסיה הגדולה הראשונה, ממנה ניתן לעמוד על ההיקף המרשים
של הקהילות והמדינות ששלחו את הצירים להשתתף בכנסיה. בין
השאר אנו מוצאים את וינה, פרנקפורט, ורשה, קישינב, וילנה, קו־
בנה, גליציה, סלובקיה, שווייץ.
את ההתרגשות הרבה לקראת בואם של המוני הצירים והנציגים
מכל מקומות מושבותיהם הקרובים והרחוקים אנו קוראים גם בשאר
הידיעות המופיעות בעיתוני התקופה. כזו היא לדוגמה הכותרת:
"דעלעגאטען פון קאוונער ליטא צו דער כנסיה הגדולה" (משלחת
מקובנה בליטא הגיעה לכנסיה הגדולה), ובתוך הידיעה מופיעים
שמותיהם של עשרות הרבנים והצירים שהגיעו מקובנה לווינה.

ידיעות נרגשות כאלו מופיעות גם על המשלחת שהגיעה
מוורשה עם פירוט מלא של שמות הבאים. כך היא גם הידיעה על
המשלחות שהגיעו בזו אחר זו - החל מימיה הראשונים של הכנסיה
הגדולה ועד המשלחת האחרונה שהגיעה בד' אלול.
ידיעה מיוחדת מדגישה את הגעתם של האורחים החשובים
מעיה"ק ירושלים, שזכתה לקבל יחס מכובד ותפסה את תשומת
לבם של המוני המשתתפים בכנסיה הגדולה. "א גרויסע איינדרוק
מאכט די דעלעגאציע פון ארץ ישראל", כותבים סופרי העתון בה־
תרגשות. "דא זעהען מיר גוט די באוואוסטע רבנים" (כאן אנו רואים
היטב את הרבנים הידועים), ומונים את שמותיהם של רבי מרדכי
לייב רובין, רבי בנימין הורוויץ, רבי משה בלוי, רבי רפאל קנצלבויגן,
רבי בן ציון ידלר, רבי יוסף לייב חגיז, רבי יעקב מלכחוב, ד"ר משה
אוברבוך, רבי משה קליערס ור' לוי כהנא.
בשולי הידיעה נוסף, כי חברי המשלחת המכובדת מארץ ישראל
העלו הצעות שונות בנוגע להתפתחותה ולהתרחבותה של היהדות
הנאמנה בארה"ק, תוך כדי נתינת סקירה מפורטת על הנעשה והנ־
שמע על אדמת הארץ באותה תקופה.
יצוין, כי ביום שלישי ב' אלול תרפ"ג, יומיים לפני פתיחת שערי
הכנסיה הגדולה, התקיימה ישיבה מיוחדת של מנהיגי ועסקני 'אגו־
דת ישראל' עם חברי המשלחת המיוחדת שהגיעה מארץ ישראל. כך
אנו קוראים בידיעת עתונות: "פאר דער ערעפנונג פון דער כנסיה
הגדולה, דינסטאג'דיגער טאג, זיצונגען פון דער ארץ ישראל צענ־
טראלע". במהלך הישיבה נשמעו דבריהם של הרב משה בלוי והרב
יונתן בנימין הורוויץ, שהעבירו נתונים ופרטים על קורותיהם של
יהודי ירושלים ושאר ערי הארץ, והביעו את בקשתם לקבל סיוע
של ממש ברוחניות ובגשמיות למען יושבי הארץ.
גם בשעות אחר הצהרים התקיימה ישיבה נוספת בעניינה של
ארץ ישראל, שם דיבר הרב יוסף לייב חגיז - גם הוא מסר פריסת
שלום מיושבי ארץ ישראל והדגיש עד כמה חשוב הסיוע בעת ההיא.

פרסום
ראשון

תאריך ראשון. הזמנה לכנסיה הגדולה המיועדת לר''ח אלול תרע''ד

תרומת הבקע. קול ישראל, י''א אייר תרפ''ג

הכנות מרובות. קול ישראל, מיד לאחר חג הפסח, כ''ז ניסן תרפ''ג אל הצעירים החרדים. קול ישראל, ד' אייר תרפ''ג

12| קהילות | "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי | קהילות | 13

100 שנה לכנסיה הגדולה הראשונה של 'אגודת ישראל' ישליש קרפ / הלודגה היסנכה תארקל

פרק שלישי

לקראת הכנסיה הגדולה

חודשים ארוכים לפני מועד הכנסיה הגדולה החלו לבחור צירים ונציגים בכל מקום שיבואו לייצג את קהילותיהם בכנסיה הגדולה || התכנסויות שבועיות התקיימו בריכוזי היהדות הנאמנה לדון ולהעלות נושאים ושאלות שיציגו הצירים על שולחן הדיונים בימי הכנסיה הגדולה || תיאורים מרתקים על הגעתם של מרנן ורבנן גדולי וצדיקי הדור יחד עם מאות הצירים שעשו דרכם מקרוב ומרחוק לווינה

ל אחר קביעת המועד לקיומה של הכנסיה הגדולה הרא־

שונה בתחילת חודש הרחמים והסליחות תרפ"ג, הגבירו
עסקניה ומנהיגיה של 'אגודת ישראל' את קצב ההירתמות
וההכנות הגדולות לקראת התכנסותם של אלפי אלופי
ישראל מכל קצווי תבל בימיה של הכנסיה הגדולה. מכתבי
הכנה מפורטים נשלחו מהכא להתם ומהתם להכא, ועידות
רבות התקיימו בזו אחר זו בכל מקום עם מגוון התכניות ושלל הר־
עיונות למקסם את ההצלחה הגדולה, וכולם החלו לספור את הימים
ואת השבועות שנותרו למועד שנקבע.
"ההתייעצות הראשונה של 'אגודת ישראל' העולמית אחרי
המלחמה נערכה בי"ט אדר תרע"ט בציריך, שם גם נבחר מרכז זמני
שתפקידיו היו לחדש את העבודה הארגונית של 'אגודת ישראל'
בתום תקופת המלחמה", כותב הסופר האגודאי הוותיק ר' יוסף
פרידנזון ז"ל במאמרו "הדרך לארגון היראים". "מרכז האגודה
בציריך לא הגביל את עצמו להקמת הארגון, וכנאמן לרעיון 'אגודת
ישראל' הוא ראה כצו השעה לפתוח בפעולות הצלה גדולה עבור
קרבנות המלחמה, יתומי המלחמה וכיו"ב. כן לא הזניח את העזרה
עבור היישוב החרדי בארץ ישראל".
כאן הוא מתמקד בפעולות הראשונות שנעשו לקראת קיומה של
הכנסיה הגדולה הראשונה: "כעבור ארבע שנים לעבודת הארגון ראו
מנהיגי 'אגודת ישראל' את השעה כשרה לכנס את הכנסיה הגדולה
הראשונה. רעיון ההתארגנות של יהודים יראים בתנועה עולמית קם
לתחיה כמעט בכל מקום שם היה קיים ציבור חרדי, הסתדרויות של
'אגודת ישראל' התחילו להכות שורשים עמוקים בכל מקום.
"הכנסיה הגדולה הראשונה בוינה באלול תרפ"ג לא הכזיבה
את מארגניה. בחוגים המתנגדים התייחסו בתחילה בביטול לרעיון
וליוזמה, כי לא יכלו להעלות על הדעת את האפשרות של קונגרס
חרדי בקנה מידה עולמי. הם תיארו לעצמם את הכנסיה בחינת
אסיפה בעיירה קטנה שהועברה במקרה למרכז יהודי אירופה. 'כנס
השטריימלים', כפי שהם כינו אותו בלהג, הכזיב אותם מרה. קונגרס
האגודה פתח דף חדש בתולדות היהדות החרדית.
" 900 צירים מכל חלקי העולם הגיעו לוינה, וכבר בישיבת הפ
תיחה הצטיירה תמונה שהיהדות לא ראתה אותה מאז 'ועד ארבע
ארצות'... בכנסיה התרחשו מומנטים דרמטיים. הצירים בכו מתוך
שמחה כאשר הופיע על הבמה ה'חפץ חיים' הישיש, שבא עם 85
שנות חייו לברך את הכנסיה. הפעם לא רק הפגישה בין מנהיגים
מהמזרח והמערב, לא רק רבנים חסידיים וגדולים מליטא, התא־
ספו כאן גם המונים. לא עוד יחס של חוסר אמון וחששות, נשכחו
משפטים קדומים של חסידים ומתנגדים, הסתייגות של חסידים
לצורה החיצונית של המערב האירופאי המודרני. במבט אל שולחן
הנשיאות איחד את כולם רעיון אחד גדול ומשאלה לוהטת להחזיק
את העם היהודי כ'ממלכת כהנים וגוי קדוש'".

לך כנוס את כל היהודים
קדמה לכך פעילות מאסיבית של נציגים ושליחים מטעם 'אגודת

ישראל', שעברו מעיר לעיר וממקום למקום במשך החודשים שק־
דמו לכנסיה הגדולה, להביא את דבר המלך ודתו בכל אתר ואתר,
להעמיד נציגים ולבחור צירים שיבואו לייצג נאמנה את הקהילות
הקדושות מכל ריכוזי מושבותיהם של בני הציבור החרדי, בימיה
ההיסטוריים של הכנסיה הגדולה הראשונה.
מסמך באידיש שהתפרסם בחודש אדר תרפ"ג, כחצי שנה לפני
מועד הכנסיה הגדולה, קורא במילים נרגשות לכלל ולפרט לבוא
להתחבר לשורותיה של תנועת 'אגודת ישראל', דווקא בימים אלו
עת מתחילות להתעורר העצמות היבשות שנותרו לפליטה גדולה
אחרי המלחמה העולמית הקשה, לקבל את הרעיון המחודש של
'אגודת ישראל' ולצעוד על־פי דרכה אשר התוו וטוו מרנן ורבנן
גדולי ומאורי הדור.
ה'קול קורא' פותח בקריאה של חיבה לכל אחינו בני ישראל
עם הכותרת האידישאית "צו דער נאהנטער כנסיה הגדולה" (עם
התקרבותה של הכנסיה הגדולה). תחילה מסבירים מנהיגי 'אגודת
ישראל' את עשר השנים האחרונות הקשות שעברו על כלל ישראל
בעקבות מלחמת העולם הראשונה, כאשר ערים וקהילות נחרבו וג־
לו ממקומותיהן הראשונים וההשכלה ניצלה היטב את המצב הגשמי
הקשה כדי למשוך לזרועותיה רבבות אלפי ישראל.
בדבריהם קוראים מנהיגי 'אגודת ישראל' לכל בית ישראל
להעמיד חזרה את קרן התורה על מקומה הראוי ולבסס מחדש את
היהדות החרדית תחת דגל אחד ומאוחד, יחד שבטי ישראל בלי
יוצא מן הכלל. וזאת כדי לחזק ולתמוך בכל הקהילות שעברו טלט־
לה וזעזוע בתקופת המלחמה, לתת להם ולנסוך בהם חיים מחודשים
על־ידי ההתחדשות הכללית של פעילות 'אגודת ישראל'.
כבר באותו 'קול קורא', שהתפרסם כאמור בחודש אדר, נכתב
כי בדיוק עבור משימה ומטרה זו החליטו גדולי וצדיקי הדור לקיים
את הכנסיה הגדולה - "צו אט דעם צוועק ווערט צוזאמנגערופן
די כנסיה הגדולה". בשורות הבאות מפורטים התאריכים והזמנים

בהם יתקיימו ימי הכנסיה הגדולה, ד'-י"א אלול תרפ"ג בווינה, תחת
נשיאותם והדרכתם של גדולי התורה והחסידות שיבואו מכל מקום,
להניח את אבן הפינה ולתקוע יתד נאמן לתנועת 'אגודת ישראל'
שהתחילה בהמבורג ובקטוביץ.
להלן תרגום מהמילים באידיש המופיעות במסמך ההיסטורי:
"אח יקר! הינך מבין את גודל השעה! לראשונה בתולדותיו של העם
היהודי, בפעם הראשונה מאז העם היהודי התפשט והתרחב בכל
העולם כולו, יתכנסו ויתקבצו יהודים מארבע פינות העולם כדי
להעמיד אבן יסוד לדגל התורה עבור כל היהודים ברחבי העולם,
אשר מכאן ואילך יחסו תחת דגלה של 'אגודת ישראל' שתעשה הכל
כדי להקל ולסייע לכל היהודים להיות מחוברים לתורה ולדרכה,
איש על מחנהו ואיש על דגלו בכל מקום שהוא".
עוד מבקשים הם מכל קהילה בנפרד: "אנא! תעשו את כל המא־
מצים כדי שכל הפעולות שאנו עושים כבר תקופה ארוכה יצליחו
ויעשו פרי, וגם יקבלו במה ומשמעות בכנסיה הגדולה. תראו לשלוח
את הנציגים הנבחרים והטובים שלכם אל הכנסיה הגדולה, אנשים
שיודעים ויכולים להלהיב ולהעביר הלאה את הירושה הגדולה
שיש לנו מהדורות שעברו, אנשים המביטים על החיים ועל העולם
במבט יהודי, אנשים בעלי מזג נלהב שיידעו להיות נציגים של הכלל
והפרט".

את דבריהם הם חותמים בבקשה: "תנצלו היטב את התקופה
הקצרה שנותרה עד לכנסיה הגדולה, תתכנסו בכל שבוע לאסיפות
כלליות בקהילותיכם, תעלו על השולחן את כל הנושאים הבוערים
בסדר היום ואת כל השאלות העומדות על הפרק, כדי שהנציגים
שלכם יוכלו להעביר את הנתונים ואת הפרטים לפני גדולי וצדיקי
הדור ולפני העסקנים הדגולים של 'אגודת ישראל' בימיה של הכ־
נסיה הגדולה. עורו נא והתעוררו נא אל המלאכה ותחברו בבקשה
תחת דגלנו את כל אלו שעדיין עומדים מן הצד".

הקהילות בוחרות צירים
במהלך אותם ימים ושבועות התקיימו בחירות בכל מקום אליו
דבר 'אגודת ישראל' הגיע, וזאת כדי לבחור מתוך הקהילות צירים
נאמנים שייסעו לווינה לייצג את שולחיהם בימיה של הכנסיה הג־
דולה. במודעה שפורסמה בעתונים של אותה תקופה אנו קוראים
כי 116 צירים כבר נבחרו מפולין וגלילותיה, ביניהם אדמו"רים
חשובים ורבנים גדולים שנבחרו פה אחד על־ידי קהילותיהם להיות
נציגיהם בכנסיה הגדולה.
כדי לעמוד על ההיקף המדהים של הערים והקהילות שבחרו
צירים ונציגים, נציג בזאת על קצה המזלג את הרשימה המפורטת
במודעה: גלוינא, גור, דינוב, ודיסלוב, זגירש, טורקא, נאשלעסק,
סוסנוביץ, פוריסוב, פארשעניץ, קראקא, אפטשנא, אזארקוב,
ברועזין, בענדין, דרובניץ, דויאלאשיץ, וואלאמין, ווישיגראד, מא־
גלעניצא, סטאפניץ, פיעטריקוב, פיאסט, פלאצק, פשעטע, קאלנא,
קאזמינעק, קארוב, קויל, קאליש, ריישא, שעראדז, בייטש, בעלכא־
טוו, מיר, קאנין, קאלושין, גריצא.

רשימה נוספת מתפרסמת סמוך למועד הכנסיה הגדולה, וגם בה
מופיעים שמותיהם של הצירים הנבחרים בקהילות נוספות ברחבי
אירופה הגדולה. נזכיר את שמות המקומות כדי לקבל תמונה ברורה
על סדר גודל השליחים והצירים: אסטראלענקע, ביאלא, נאמבין,
דערעטשין, וולאשצאווע, זאמבראווע, זאראמב, זעליחואוו, זי־
רארדאוו, זלאטשעוו, טיקטין, טורעק, טשעכאנאוו, טאמאשאוו,
יאבלאנע, יאראסלאוו, לוטוטאוו, ליפנא, לאדו, מישעניץ, מינסק,
סקערניעוויץ, סיטריקאוו, פלונסק, צאזניר, קאצק, קלאדאווא,

שניאדאווע.

הידיעה מסתיימת בקריאה ובהודעה לכל הצירים הנבח־
רים, שיראו להציג עצמם עם מכתב מקורי שישלחו עם פרטיהם
האישיים לקראת הכנסיה הגדולה, וכן יפרטו לפני נציגי 'אגודת
ישראל' בקהילותיהם כיצד הם מתכננים להגיע לווינה אל הכנסיה
הגדולה. בשולי הידיעה נכתב על המועד האחרון לשליחת שמו־
תיהם של צירים נבחרים מתוך הקהילות שיבואו אל הכנסיה הגדו־
לה, לא יאוחר מיום שני, היות והמארגנים מבקשים לסיים ולסכם
את ההתארגנות האחרונה לקראת תחילת ההתכנסות הגדולה.

בידיעה נוספת שהתפרסמה ערב פתיחת שערי הכנסיה הג־

דולה מפורטים המספרים הגדולים של הצירים הנבחרים שהגיעו
לווינה במשלחות גדולות ומכובדות להשתתף בכנסיה הגדולה.
מתוך הנתונים המפורטים אנו למדים כי מווינה עצמה הגיעו 500
צירים, כאשר מלבדם הגיעו המון אורחים ממקומות רבים אחרים.
הקהילות בפולין שלחו בערך 240 צירים; גרמניה 40; רומניה, ליטא
וסלובקיה כל אחת שלחה בערך 20-30 צירים; ובהמשך מוזכרים
הצירים שהגיעו מאנגליה, אמריקה, ארץ ישראל, אוסטריה, שווייץ,
אוקראינה, הולנד, נורבגיה, דנמרק.
בעתון האגודאי 'קול ישראל' (ג' אלול תרפ"ג) נכתב: "וינה. ביום
ב' א' אלול היתה הועידה הראשונה של מועצת הרבנים, רוב חבריה
הספיקו להשתתף בה. השתתף גם הרב הגאון רבי אליהו קלאצקין
שליט"א מלובלין. ביום ג' אלול הגיעו לוינה קבוצות הצירים מגרמ־
ניה, שווייץ, טשכיה, סלובקיה. הקבוצה הפולנית המונה 250 חברים
הגיעה גם היא. בין אישי התורה הגדולים בא גם הגאון בעל 'חפץ
חיים' שליט"א ביחד עם האדמו"ר מגור שליט"א. השתתפותם של
מורי העם וחכמיו הגאונים הנועדים לשם תיתן להכנסיה זוהר חדש".

כינוסי הכנה בכל מקום
במקביל לבחירת הצירים והנציגים התקיימו גם כינוסי הכנה
בכל הערים הגדולות והקטנות לקראת הכנסיה הגדולה הראשונה,
שם העלו על השולחן בחירי הקהל ועסקני הציבור את הנושאים
הבוערים אותם יציגו הצירים לפני הגורמים הממונים על הגזרות
והאזורים מטעם 'אגודת ישראל', שאכן יראו לטפל או להכניס לר־
שימת הטיפולים בהמשך, שלא תהא ביאתם ביאה ריקנית.
בעתון 'קול ישראל' מאותם ימים נכתב על עבודתם של צירי
אמריקה לפני הכנסיה הגדולה: "הצירים האמריקאים לפני עוזבם

את אמריקה עיבדו תכנית שלימה בשביל העבודה בארץ
ישראל. הם מציעים ליצור 'קרן דתית' שבכספיה יעזרו
ויתמכו בכל המוסדות של החרדים הפועלים בארץ יש־
ראל, על שדה החינוך והישוב, וכמו כן לחלוצים החרדים
בלי הבדל מפלגה".
כזו ידיעה אנו מוצאים באחד העתונים: "היינט מא־

נטאג פ' שופטים (א' אלול תרפ"ג) פינקטלעך 8 אבענד
קומט פאר אין איינענעם לאקאל א פייערליכער אבשי־
עדס אווענד לכבוד די אבפאהרענדע דעלעגאטען צו די
כנסיה הגדולה". במודעה קוראים ראשי הקהל לכולם
לבוא ולהשתתף, לשמוע את הדרשות מפי הרבנים והנ־
ציגים שיסבירו את הצעדים שיעשו במהלך ימי הכנסיה
הגדולה לטובת הכלל.
מודעה נוספת מבשרת על "גרויסער כנסיה הג־
דולה מיטינג" שתתקיים ביום ראשון ל' אב אדר"ח
אלול תרפ"ג בשעה 6 בערב בדיוק באולמי הקהילה
היהודית בוורשה, בהשתתפותם של רבנים חשובים
כמו הרה"ג רבי צבי יחזקאל מיכעלזאהן הרב מפלינסק והרה"ג רבי
יוסף לעוו, וכן נציגים נבחרים שייסעו אל הכנסיה הגדולה הנפתחת
בעוד יומיים: א. ב. עקערמאן, מ. ראזנער, ה. ד. בראדער מוורשה,
א. מ. ראגאווי, ד. ה. זילבערשטיין וי. צעדערבוים מלודז', י. איצ־
קאוויטש מקאליש, ואחרים נוספים.
ב'קול ישראל' מתפרסמת ידיעה מרוסיה הסובייטית לקראת
הכנסיה הגדולה: "ידידי האגודה וחבריה ברוסיה הסובייטית שלחו
לכנסיה מכתב לבבי שבו איחלו הצלחה ותוצאות טובות להכנסיה,
שבו הם מודים ל'אגודת ישראל' על עמלה ועזרתה לטובת היהודים
הסובלים והרעבים ברוסיה ואוקראינה בצוק העתים הזה. הם מו־
צאים ניחומים ב'כנסיה הגדולה' ומקום על ידה לעתיד, יותר מאשר
להקמת קרן התורה והדת".
סיפר הרה"ח ר' יוסף היילפרין ז"ל ממנצ'סטר, כי אביו הגה"ח
רבי שמואל היילפרין זצ"ל השתתף באסיפת רבנים שהתקיימה
בבית הרה"ק רבי ישראל מטשורטקוב זי"ע בווינה, בלילה שלפני
פתיחת הכנסיה הגדולה הראשונה, ודנו בה בכמה ענינים הנוגעים
לסדר היום והדיונים. כשעורר אחד הנוכחים כי במזג האוויר החם
מאוד ששרר אז עלולות להיות תקלות כשכל הציבור הגדול יתרכז
באולם אחד, ואז עוד לא היו סידורים של מיזוג אוויר וכיו"ב, הגיב
הרה"ק מטשורטקוב ואמר: "אתם הרבנים אשמים בזה!"...
כששאלו אותו לפשר דבריו, ענה להם הרבי: "הרי אמרו חז"ל
(שבת י.) 'כל דיין שדן דין אמת לאמתו נעשה שותף להקב"ה במעשה
בראשית'. והנה בימי קדם, כשהדיינים היו שותפים להקב"ה הרי
נאמר (עירובין נ.) 'קדירא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא', ואז
היה מזג האוויר ממוצע, לא חם ולא קר, אבל היום שאין הדיינים
דנים את הדין לאמתו אין שותפות ואז מזג האוויר הוא חם ביותר
או קר ביותר".
והנה, למחרת בבוקר נעשה מזג האוויר רגיל, והיה הדבר לפלא!

קבלת פני האורחים
אגודת 'צעירי אגודת ישראל', שעמדה אז
בראשות העסקן המופלא ר' אלכסנדר זושא
פרידמן ז"ל, עמלה רבות באותם ימים לסייע
למארגנים ולאחראים לסדר את כל עניניה
של הכנסיה הגדולה על הצד היותר טוב. בא־
חד ממאמרי הזכרון לדמותו נכתב, כי דווקא
באותה תקופה חשוכה זהרה דמותו של ר'
זושא הצעיר שקם מתוך מחנה הצעירים
וקרא בקול גדול: "אנו הצעירים, לא נבגוד
חס ושלום בתורה ובדת קדשנו, אנו ניצבים
למלחמת קודש עם מהרסי הדת!".
שנים רבות הדריך ר' זושא והלהיב את
תנועת הנוער האגודאית, ובאחד המושבים

במהלך הכנסיה הגדולה הראשונה היה
זה הוא שהקריא את הצהרת הנאמנות של
התנועה למרותה של מועצת גדולי התורה
בשם הנוער החרדי בעולם כולו, בהדגישו
כי אין זו תנועה נפרדת מ'אגודת ישראל'

שתבקש לעשות צעדים עצמאיים, אלא כולם כאחד מקבלים
עליהם את הסמכות ואת המשמעת לדברי מרנן ורבנן חברי מועצת
גדולי התורה.
"היינו אז בוינה, חברים ב'צעירי אגודת ישראל', ה'יוגענדגרופע',
ובאותם הימים ספק אם יכולנו להבין את המשמעות המלאה של
הכנסיה הגדולה, אבל בכל זאת היינו מסוגלים לחוש כי כאן עומד
להתרחש מאורע גדול, ולכן היינו שקועים כבר ימים רבים מקודם
בעבודת ההכנה ובהתרוממות הרוח", כך סיפר הרה"ח ר' קלונימוס
ריכטר ז"ל, אחד מאותם הצעירים דאז, ולימים מפעילי 'אגודת
ישראל' בווינה שהיגר לארה"ב.
"הפעולה הראשונה היתה לדאוג לסידור אירוחם של הצירים
והאורחים באכסניות מתאימות. בווינה לא היתה תחנת רכבת מר־
כזית, ולכן הגיעו האורחים מפולין, ליטא ולטביה, לתחנת הרכבת
בצפון; האורחים מגרמניה ומהולנד לתחנת הרכבת במערב, ואילו
האורחים מהונגריה, סלובקיה ורומניה, הגיעו לתחנת מזרח. כך
התחלקנו, אפוא, בין שלוש התחנות כדי להקביל את פניהם של
האורחים. אוסטריה עדיין היתה אז שונה, והעמידו לרשותנו בכל
אחת מהתחנות אולם בו יכולנו לקבל את פני האורחים בלבביות
ובכבוד. קבוצה גדולה הגיעה מגרמניה באניית פאר דרך נהר הד־
נובה ויצאנו לקבל את פניהם שם".
הוא זכר לציין את הרושם החזק והעמוק שנשאר אצלו חרות
בזכרון זמן רב, כאשר עיניו ראו את האורחים מפולין וליטא,
האדמו"רים המפורסמים, הרבנים וראשי הישיבות, כמו גם בעלי
בתים חשובים שהגיעו ברכבת הבוקר בערך בשעה שש. ברכבת כזו
גם הגיעו מרן ה'חפץ חיים' ומרן ה'אמרי אמת'. לקבלת פניהם באה
קבוצה גדולה מאוד של ארגון הנוער של 'אגודת ישראל', כאשר אף
אחד לא יכול היה להסיר את עיניו מלחזות ביהודים קדושים אלה.
"עודני זוכר היטב באיזו התלהבות של שמחה עזרנו למרן ה'חפץ
חיים' לרדת מהמדרגות הגבוהות של קרון הרכבת שלו", הוא סי־
פר בעיניים בורקות. "הפתעתנו המדהימה ביותר היתה, בראותנו
שאותו גדול וצדיק שכולם מרכינים ראשם בפניו איננו עוטה אדרת
רבנית. כיסוי הראש שלו היה כובע־מצחיה צנוע, כדוגמת אלה שאנו
רואים היום בקרב ילדי חסידי בעלזא, באבוב או סקווירא...
"את האורחים שלנו הכנסנו מיד לאולם הקהילה המיוחד, שם
בירכנו אותם לשלום, ואחר־כך הובלנו אותם לאכסניותיהם. אני זו־
כר: מרן ה'חפץ חיים' התגורר אצל ר' עקיבא שרייבר, ומרן ה'אמרי
אמת' התגורר בביתו של ר' משה שרייבר. ה'חפץ חיים' שהה בביתו
של ר' עקיבא שרייבר יותר משבוע ימים, ובמשך ימים אלה לא
אכל בשר, אבל לפני נסיעתו כשנכנס למטבח כדי להיפרד ולהודות
לבעלת הבית על הכנסת האורחים שלה הוא ביקש ממנה מעט בשר
כצידה לדרך. הוא לא רצה שיאמרו כי לא אכל ממטבחו הבשרי של
ר' עקיבא שרייבר...".
ר' קלונימוס סיפר, כי הוא זוכר עוד כמה יהודים בווינה שקיבלו
אורחים דגולים בחמימות גדולה: "חותני ר' יעקב שלמה שטיינפלד
ז"ל עזב את דירתו יחד עם זוגתו וילדיו, ומסר אותה למרן הגאון רבי
איסר זלמן מלצר זצוק"ל וחתנו מרן הגאון רבי אהרן קוטלר זצוק"ל.
כמו כן שהה שם רב ספרדי מארץ ישראל שהגיע לכנסיה הגדולה.
"מתוך רצון שהכנסיה תיערך בקרבת מקום לרובע השני, שכרו

פרסום
ראשון

פרסום
ראשון

קול הכנסיה הגדולה. קול ישראל, י''ד אב תרפ''ג פתחנו את קופסאות הקלפי. תעודה על תוצאות הבחירות בירושלים

הגאון חפץ חיים יבא להכנסי' הגדולה. רבי יונתן בנימין הלוי הורוויץ מבשר לאגודת ישראל בירושלים

14| קהילות | "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי | קהילות | 15

100 שנה לכנסיה הגדולה הראשונה של 'אגודת ישראל' ישליש קרפ / הלודגה היסנכה תארקל

את האולם הענקי של הקרקס הווינאי, אבל לדעת רבים מן המש־
תתפים הבחירה הזו לא היתה מוצלחת", הוא הוסיף ושחזר ממרומי
גילו. "האקוסטיקה באולם היתה גרועה, ומכיון שהמיקרופונים
עדיין לא היו פופולריים אז, הרי רק חלק קטן מהמשתתפים יכלו
לקלוט את כל הנאומים. מצד שני, היה יתרון בעובדה שהיו שם
הרבה אולמות קטנים, דבר שאפשר את ההתכנסויות של קבוצות
שונות וועדות הכנסיה, שהיו מאוד פעילות. היה שם מקום מיוחד
למסעדה ומשרד של הדואר האוסטרי, משם יכלו האורחים לשגר
מכתבים לבתיהם. אגב, הדואר האוסטרי הטביע אז חותמת מיוחדת
לכבוד הכנסיה הגדולה.
"מהחסרונות הטכניים בכנסיה הגדולה הראשונה הופקו הרבה
לקחים לגבי הכנסיה הגדולה השנייה שנערכה שש שנים לאחר
מכן בשנת תרפ"ט. זו כבר התקיימה באולם גדול בהרבה, עם תנאי
אקוסטיקה משופרים ביותר, הגם שהאולם היה קצת מרוחק מאזור
המגורים היהודי".

"מצב של ליהודים"
העיר וינה קושטה בדגלים ובשלטים רבים: 'ברוכים הבאים'
בעברית, באידיש ובגרמנית. העיר שכה זרה היתה בימים כתיקונם,
הפכה באופן זמני למרכז החיים של היהדות הנאמנה. יהודים רבים
לאלפים מילאו את רחובותיה, סמטאותיה וכיכרותיה. בכל מקום
נראו יהודים חרדים הולכים ברחוב ומתפלפלים בלימוד. גם בתי
הכנסת היחידים שהיו אז בווינה התמלאו במשך היום והלילה בלו־
מדי תורה ותפילה.
ואכן, אלפים רבים הגיעו לווינה מכל קצוות תבל, כי ידעו
שלאירוע הזה יגיעו גדולי וענקי התורה והחסידות, והדבר גרם
ל'עליה לרגל' ממשית, כי כולם רצו לחזות בהם, להימצא בקרבתם
ולשמוע את משאם התורני. ואולי... אולי אף יצליחו לקבל ברכה...

ברקע הדהדה אמירתו הנוקבת של מורנו רבי יעקב רוזנהיים ז"ל
שנאמרה קודם לכן בהתרגשות עד דמעות: "כמו בערב היום המ־
קודש ביותר בשנה אנו תולים את תקוותנו בקב"ה, שיעלה תחנונו
מערב ויבוא שוב מבוקר, שנשכיל מחר למצוא פשרה לכל חילוקי
הדעות בינינו, ויבוא ריבוננו עד ערב, ובערב תוקם בעז"ה 'אגודת
ישראל' לחיים טובים, בתוך תרועות השמחה של כל הנאספים כאן".
כדי שנבין עד כמה גדולה היתה נחשבת הזכיה להגיע ולהשתתף
בימי הכנסיה הגדולה הראשונה, נצטט כאן תיאור קצר מתוך יומנו
של אחד המשתתפים בוועידות ובכינוסים, כאשר מתוך השורות
ניכרת היטב התרגשותו ושמחתו על שזכה להיות נמנה על אותם
יחידי סגולה אשר מאמציהם עשו פרי:
"אחרי שמאמציי המרובים נשאו פרי וזכיתי להשיג את ה'פאס'
(כרטיס הכניסה אל הכנסיה) ועם שתדלנות נמרצת סידרתי את
הוויזה (אישור מעבר הגבול) מצ'כיה לאוסטריה שם התקיימה
האסיפה, רכשתי לעצמי כובע חדש להופיע כמכובד כיאות למש־
תתף במעמד נשגב כזה. וכעת, ביום ראש חודש אלול אני מוצא את
עצמי על הרכבת ולבי הולם מהתרגשות, האם אמנם זה אני ברכבת

הזאת, נוסע למעמד המקודש?! והיטב קיימתי בעצמי את דברי הג־
מרא 'חייב אדם למשמש בכיסו כל שעה', לפחות 100 פעמים במהלך
הנסיעה מיששתי בכיסי לוודא שלא נפל כרטיס הכניסה לאיבוד...
"בבואי לווינה עשיתי את דרכי אל הלשכה מטעם האגודה
המיועדת לקבל פני הבאים, לשמוע על סדרי היום. שם בלשכה,
תערובות של חביות מים להשקות את הצמאים, ערמות של קל־
סרים גדושי ניירת, עסקנים רצים מפינה לפינה מכריזים הוראות
ואזהרות, בקיצור מצב של 'ליהודים'...
"למחרת, למרות זמן שינתי המאוחר, התעוררתי בחמש לפנות
בוקר, התפללתי כוותיקין ובזריזות עשיתי את דרכי אל עבר תחנת
הרכבת, לקבל מבט מוקדם בפניהם של גדולי הרבנים והצדיקים
הבאים להשתתף".

האורח הדגול מראדין
מטבע הדברים וכמובן מאליו, הופעתו המרשימה וההיסטורית
של גאון ישראל ותפארתו מרן ה'חפץ חיים' זי"ע, שהטריח עצמו
לבוא מריחוק מקום ממקום מושבו בראדין לווינה כדי לתמוך בפ־
עולותיה של 'אגודת ישראל' במעמד הכנסיה הגדולה הראשונה,
כבשה את כל הכותרות הראשיות, וביקורו בווינה היה לשיחת היום
בכל מקום.
[מובן מאליו ומיותר לציין זאת, כי הופעתם כבוד של כלל גדולי
וצדיקי הדור זצוק"ל השפיעה גדולות ונצורות על הכנסיה הגדולה
לאורך ימיה ומושביה, אולם בכל זאת היתה זו היסטורית ומרגשת
במיוחד הופעתו של מרן ה'חפץ חיים' זי"ע שהגיע מריחוק מקום
ובטלטולי דגברא רבה].
"בין כל הצירים והמשתתפים שוררת תכונה גדולה", נכתב
בגליון 'אונזער וועג' - ההוצאה המיוחדת של הכנסיה הגדולה
הראשונה שהופיע בווינה. "כל אחד קם ממקומו כדי לחטוף מבט
על הדמות הקטנה והכפופה של הגאון העולמי. הרחש אינו פוסק,
ורק כאשר מרן ה'חפץ חיים' מתחיל לדבר חוזר השקט על כנו. הוא
מדבר בלחש והיושבים מקרוב מתקרבים אחד אחד לדוכן. גם כך
היה קשה להבין, אבל למרות שלא הבינו זרחו פני כולם מאושר על
הזכיה לשמוע את גאון הגאונים בדברו. חבר הסיים הפולני, הרב
(רבי מאיר) שפירא, מוסר הודעות. כאשר מסיים מרן ה'חפץ חיים'
לקול תשואות רועמות, מתנפלים על הרב שפירא ומבקשים אותו
שיחזור בפני הקהל על דרשתו של מרן ה'חפץ חיים'. הוא מבטיח
לקהל שבנאום הברכה שלו הוא יעשה זאת"...
כך באמת היה. הנואם הבא היה הגאון רבי מאיר שפירא זצוק"ל,
אז רבה של סוניק ומאוחר יותר רבה של לובלין. מאחר וכבר היה
חבר בסיים הפולני ומפורסם בפולין בהנהגת אגודת הרבנים, הוא

נבחר להיות דוברה ומייצגה של משלחת הצירים הגדולה מרחבי
פולין. הגר"מ שפירא ניצל את הופעתו וחזר בקולו האדיר כמעט
מלה במלה על דברי ברכתו של מרן ה'חפץ חיים', כשלאחר מכן
השמיע את נאומו על מצב העם היהודי בעולם, משימותיו ותפקידיו.
גם הרה"ג רבי שמעון פירסט זצ"ל בספרו 'שם משמעון' (עיר
הגולה עמ' תנב) לא מסתיר את התרגשותו הגדולה לקבל את פני
הכהן הגדול מאחיו מרן ה'חפץ חיים' בווינה עיר מגוריו. "ידוע
שהכנסיה הגדולה היה שני פעמים בעיר וינא, ועל הכנסיה הגדולה
הראשונה בא גם כן הגאון הצדיק רבי ישראל מאיר כהן זצ"ל, המפו־
רסם בעולם בשם ספרו 'חפץ חיים'. הגאון הלזה בא במסילת הברזל
מוורשה, יחד עם רבינו הקדוש מגור זצ"ל. ידוע כי הגאון בעל 'חפץ
חיים' הקפיד מאד שלא לעשות ממנו תמונה, וגם על הפאספארט
שלו לא היה התמונה שלו, ועל זה קיבל אותו הגאון רשות פרטי
ממדינת פוילען".
עוד מספר הוא בספרו: "הגאון בעל 'חפץ חיים' התאכסן אצל
ידידי הנאמן הרבני החסיד ר' עקיבא שרייבער ז"ל. הוא הפקיר הדי־
רה שלו לכבודו של הגאון בעל 'חפץ חיים', ואז זכיתי לשמש לפרקים
את הגאון הלזה, שהיה יושב לבדו בביתו כי העולם הלכו לשמוע
הדרשות לאולם הכנסיה הגדולה, וביקשו ממני להיות קצת בביתו,
ואז שמעתי מפי קדשו איזהו דברים שנכון להעלותם על הכתב".
דבר חידוש כותב הגר"ש פירסט בזכרונותיו: "ביום ראשון בפ־
תיחת הכנסיה הגדולה הראשונה ישב בעל 'חפץ חיים' בתענית עד
חצות היום, ושמעתי הטעם כדי שיצליחו בהכנסיה. ואז כאשר קראו
אותו שהגיע העת לילך לאולם הכנסיה, שאל אם כבר הלך שמה
הגאון רבי חיים עוזר גראדזינסקי זצ"ל, הרב מויילנא, כי היה נפשם
קשורה זה בזה. וידוע שבעתון 'ווארט' שיצא לאור בעיר ווילנא, בכל
ערב שבת בדף הראשון היה שם תמיד קול קורא ומכתבים משני
גאונים הללו, בשבוע אחד היה מכתב מבעל 'חפץ חיים' ובשבוע
השני מהגאון רבי חיים עוזר, והיו המכתבים בעניינים נחוצים לזמ־
נינו, בדברי מוסר ובדברים שהיו על סדר היום".
גם הוא מציין את הקושי לשמוע את דבריו של מרן ה'חפץ חיים'
בכנסיה הגדולה: "בעת שדרש ה'חפץ חיים' באולם הכנסיה זה היה
ביום ה', מובן שבאו ודחקו אליו הרבה אנשים לשמוע דבר מפי קד־
שו, ואני הייתי ביניהם, אולם לא היה באפשר לשמוע מאומה כי לא
היה בעל דרשן ודרש רק בקיצור; שמעתי שגם רבנו הקדוש מגור
קירב עצמו לשמוע הנאום מפי בעל 'חפץ חיים'. ואז אחר־כך ביום
ערב שבת קודש, שמעתי מפי הגאון רבי מאיר שפירא, שהיה אז
עוד רב בפיעטרקוב, שפירש אז את דברי בעל 'חפץ חיים' ודרש אז

איזהו שעות לפרש דברי ה'חפץ חיים' מה שאמר
באיזהו רגעים"...

נצחונה של 'אגודת ישראל'
אין ספק כי הופעתו של מרן ה'חפץ חיים'
העלתה את הכנסיה הגדולה לדרגה עילאית.
הוא היה האישיות המרכזית וכולם עשו אוז־
נם כאפרכסת לקלוט כל הגה היוצא מפיו.
כולם חרדו לקראתו בדחילו ורחימו, ובכל
מקום מדרך כף רגלו חלקו לו כבוד מלכים.
ברם, ה'חפץ חיים' עצמו לא שם לב כלל לכל
אותות הכבוד והאהבה שרחשו לו. נפשו בחלה
מהשאון וההמולה של המוני האנשים מבחוץ
ומבפנים, שדחקו עצמם אליו מכל צד וצד.
בספר 'אלה אזכרה' מתואר כי בואו של
הסבא קדישא מרן ה'חפץ חיים' זי"ע להשתתף
בכנסיה הגדולה עורר רגשות עזים בקרב באי
המעמד ההיסטורי. המסע המפרך אליו יצא
מרן ה'חפץ חיים' לעת זקנותו והוא כבר בגיל
מופלג, כבן תשעים שנה, חלחל לתודעת המש־
תתפים ורומם בעיניהם את גדלות השעה ואת
ערכו של המעמד הנשגב.
תיאור אופייני של מרן ה'חפץ חיים' בכ־
נסיה הגדולה הראשונה מופיע גם במאמרו
של העתונאי הנודע מר גדליה בובליק, עורך
'אידישער טאגעבלאט' הניו־יורקי, שם הוא
מדגיש בדבריו כי נצחונה הגדול ביותר של
'אגודת ישראל' היתה נוכחותו של מרן ה'חפץ חיים' בכנסיה הגדו־
לה. וכך כותב הוא בעתונו (ד' תשרי תרפ"ד):
"אין בעת הזאת אישיות שכה תוערץ ותוקדש כ'חפץ חיים'.
הציבור רואה בו את צדיק הדור, עוד יותר מאשר את הגאון... מש־
נשמעת הקריאה: 'ה'חפץ חיים' בא!' – קמה בהלה באולם. הכל קו־
פצים ממקומותיהם ומבטי כולם מכוונים לנקודה אחת... הוא גופו
קצר קומה, זקן וחלש. קולו נמוך, אך רענן ברעננות נעורים. על פניו
מרחף תמיד חיוך שלוו טוב. עיניו מחייכות מטוב מזג. נראה שהצ־
דיק הזקן במשך ימי חייו לא כעס מעולם. כל מלה שלו, כל תנועה
מתנועותיו, שופעת טובה ללא גבול וענווה לאין שיעור. אין בו סימן
כלשהו של קנאות. הריהו התגשמותו של השלום. לא! ה'חפץ חיים'
מעולם לא אבה להיות מנהיג ואינו חפץ בזאת גם הפעם. כל ימיו
רק התחנן – יהודים! היו יהודים טובים, שקטים, יראים וכשרים.
"מדבר הוא חרישית, עד שגם הצירים שבשורות הראשונות
אך בקושי יכולים לשמעו. אף־על־פי־כן אף אחד אינו מניע אבר
אפילו בפינות המרוחקות ביותר שבאולם. הקהל אינו שומע, אך
בולע מרחוק את תנועותיו של ה'חפץ חיים'. אין הם זקוקים לשמוע,
הם שומעים בנשמתם מה שהוא מבקש מהם ומתמזגים עמו יחד
ברגשותיהם".

התיעוד המטלטל שנחשף
בשנת תשע"ה פקדה טלטלת רגשות עזה את הרחוב היהודי
לשמע הידיעה המרעישה על חשיפת תיעוד יקר־ערך של צילום
בן מספר דקות, בו נראים גדולי וצדיקי הדור, רבנים ואדמו"רים
מפורסמים אשר שמם מוזכר בסילודין בפי שלומי אמוני ישראל
זה כמאה שנים, ובראשם מרן ה'חפץ חיים' זי"ע, בכניסתם למעמד
הכנסיה הגדולה הראשונה בווינה, אלול תרפ"ג.
התיעוד הנדיר הזה נתן חלון הצצה קטן, בן ארבע וחצי דקות
בודדות, לאותם ימי הוד טמירים בהם התקיים בווינה המעמד
ההיסטורי בו נקבצו ובאו צירי 'אגודת ישראל' מכל רחבי אירופה
ואף מארץ ישראל ומאמריקה הרחוקה, כדי לדון בענייני השעה ול־
בצר את חומות היהדות החרדית בראשות מרנן ורבנן גדולי ומאורי
הדור האחרון.
בתיעוד ההיסטורי ניתן לחזות בערגת קודש בדמותו של הסבא
קדישא מרן ה'חפץ חיים', העושה דרכו למעמד בפסיעות מדודות.
היתה זו הזדמנות מופלאה לכל אחד לצפות בדמותו העילאית של
מרן ה'חפץ חיים' ניצב לפניו במלוא הפשטות האופיינית, מהלך

צעד אחר צעד בדרכו למעמד העצום ורב הרושם. לבד ממנו ניתן
לחזות באותן דקות בודדות בענקי הרוח של אותו דור, אדמו"רים,
רבנים ומנהיגי היהדות החרדית מכל רחבי אירופה, ואף קהל יהודי
רב ומגוון שהתקבץ לעיר וינה בירת אוסטריה כדי להתכנס יחדיו
ולהיאבק בתנועת הציונות שחוללה שמות בקרב היהדות החרדית.
לבד מדמותו של מרן ה'חפץ חיים' ושאר גדולי הדור, מספק
הצילום הנדיר כאמור הצצה לחיים היהודיים התוססים לפני מאה
שנה. ניחוח היסטוריה מרתק מלווה את המתבונן בדמויות ובמלבו־
שים ששימשו את בני היהדות החרדית לפני תקופת זמן כה ארוכה.
ההנצחה ההיסטורית מלמדת גם על גודל עוצמתו של מעמד הכנ־
סיה הגדולה שנערך לראשונה בעיר וינה, באולם גדול ומרכזי המצוי
במרכזו של רחוב סואן, שבניני ענק מצויים בסמיכות אליו.
כפי המצופה, עורר המעמד הנשגב ענין בכל רחבי העולם
היהודי, ואף מחוצה לו. ניתן לקבוע בוודאות, כי היה זה מעמד שלא
נראה כמוהו משך מאות רבות של שנים, ולו מחמת קשיי התחבורה
שעדיין לא היו מפותחים קודם לכן. בשל כך, מן הנמנע היה באותן
שנים שקדמו למעמד ההיסטורי לכנס את בני היהדות מכל רחבי
תבל אל אולם אחד לכינוס משותף.
באותם ימים שימשה הרכבת אמצעי תחבורה עיקרי לגמיאת
מרחקים, ועמה עשו דרכם המוני בני היהדות החרדית מכל רחבי
אירופה. גם מארץ ישראל, ואפילו מאמריקה הרחוקה, הגיעו כדי
להשתתף בכינוס ההיסטורי, בו נשמעו דברותיהם של גדולי הדור
בעניני השעה והאירו את נבכי התקופה.
התכנסותה של הכנסיה הגדולה הראשונה היתה, אפוא, המע־
מד המרכזי הראשון בו השתמשו קהל ההמונים ברכבות ובאמצעי
התחבורה החדשניים כדי לבוא ולהתקבץ באלפיהם תחת קורת גג
אחת, באולם הממלכתי של העיר וינה, בירת אוסטריה.
כנסיה גדולה זו שכוננה והתאספה למען האדרת שם שמים
וביסוס שלטון התורה, הנחילה לדורות עולם - בין שלל פעולותיה
לחיזוק הדת - את היוזמה המבורכת של לימוד 'הדף היומי', דף גמ־
רא בכל יום ויום. ימים ושנים חלפו מאז כינונה של הכנסיה הגדולה,
ולימוד 'הדף היומי' התקבל והשתרש בתפוצות ישראל, כשדף הג־
מרא מאחד ומקשר סביבו את כל גווני היהדות החרדית לשבטיה.
[ראה להלן, פרק חמישי, על תקנת לימוד הדף היומי במהלך ימי
הכנסיה הגדולה הראשונה].

פרסום
ראשון

סדר היום. פרסום מקדים בקול ישראל, כ''ח אב תרפ''ג

הרה"ג ר"מ קליערס החליט אחרי התייעצות מרובה לנסוע בתור ציר אל הכנסי'. מכתבו של רבי
יצחק מתתיהו לוריא ז"ל

צו דער כנסיה הגדולה. עדכונים שוטפים באידישער לעבן שיצא לאור בקובנה,
כ"ח אב תרפ"ג

על הסדר ועל המשמר. הסדרנים בכנסיה הגדולה

הוויכוחים על הגזוזטראות
הימים שלפני הכנסיה הגדולה הראשונה של 'אגודת
ישראל' בוינה, לוו בהתרגשות רבה בכל שדרות היהדות
החרדית דאז, יען כי זה היה האירוע הראשון והמכונן של
היהדות החרדית המאורגנת. כך הגיע היום בו באו והתכנסו
אלפי צירים מכל רחבי העולם לתוך האולם הגדול, כשעיני
כולם נשואות לעבר בימת המזרח, לשם יכנסו בעוד זמן מועט
גדולי עולם זקני האומה ומאורי הדור.
תקרית לא נעימה לפני תחילת האירוע כמעט וגרמה
לביטולו: באולם הגדול היו בחלקו העליון 'גזוזטראות' [כמין
מרפסות קטנות], שהיו מיועדות לציבור הנשים שרצו לה־
שתתף באירוע ההיסטורי, אלא שחלק מציבור המשתתפים
טען שהגדרות של המרפסות האלו מדי נמוכות ואינן ראויות
לאירוע קדוש כזה. מצד שני טענו אחרים, שהגדרות גבוהות
די והותר מצד ההלכה וגם המרפסות מאד גבוהות, כך שאין

בזה בעיה.

הוויכוח התלהט עד כדי שהקבוצה שהתנגדה הודיעה כי
אם לא יגביהו את הגדרות, רבם לא יגיע לאסיפה. משכך,
ישבו והחליטו שמכיון שרבן של ישראל מרן ה'חפץ חיים'
צריך להגיע לכינוס, ישאלו את פיו ומה שיאמר כך יהיה.

כשהגיע מרן ה'חפץ חיים' ניגשו והציגו בפניו את צדדי
המחלוקת, והוא פסק: אמנם מצד הדין המחיצה בגובה המ־
תאים להלכה וגם המרפסות גבוהות, אבל כשיהודי מבקש
תוספת של קדושה, אי אפשר לסרב לו, שהרי האסון הגדול
ביותר של כלל ישראל, זה אם הקב"ה יעזוב את ישראל ר"ל,
שכן כל זמן שהקב"ה איתנו אז "גם כי אלך בגיא צלמוות
לא אירא רע כי אתה עמדי", אבל אם ר"ל לא זוכים לזה, אז
"הסתרת פניך הייתי נבהל".
המשיך מרן ה'חפץ חיים' ואמר: "על מה כתוב שהקב"ה
עוזב את ישראל? על "ולא יראה בך ערות דבר וסר מאחריך",
א"כ כל הידור שאפשר לעשות ב"לא יראה" הכל כדאי ואנחנו
הרי רוצים קרבת ה' וסייעתא דשמיא".
מעשה זה סיפר עד ראיה, הגאון רבי אברהם קלמנוביץ
זצ"ל נשיא ישיבת מיר באמריקה, ואמר שמדברי ה'חפץ
חיים' האלו יוצא לנו חידוש גדול: עד היום ידענו שהקב"ה
או משרה שכינתו בישראל או שח"ו מסלק שכינתו מישראל,
וחידש לנו ה'חפץ חיים' שגם בזה יש דרגות והידור, כי ככל
שאנחנו מהדרים יותר ב"לא יראה לך ערות דבר", כך הקב"ה
משרה יותר שכינתו בישראל".

16| קהילות | "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי | קהילות | 17

100 שנה לכנסיה הגדולה הראשונה של 'אגודת ישראל' יעיבר קרפ / אותשמהו םיבשומה

פרק רביעי

המושבים והמשאות

לשעה ולדורות נחרטו דברי ימיה של הכנסיה הגדולה הראשונה שנמשכה על פני שבוע שלם וממנה

יצאו החלטות חשובות ומרכזיות בחייהם של מאות אלפים מכלל ישראל || לראשונה סוקר 'קהילות' באופן בלעדי את סדר המושבים בימי הכנסיה הגדולה ואת תכני הנאומים שנשמעו במהלך הישיבות, האסיפות והכינוסים || מושב אחר מושב, נאום אחר נאום, יוצרים יחד פסיפס מרהיב של ימים גדושים

בסיעור מוחות ובטיכוס עצות על ידי מאות הצירים והעסקנים, מתוך מטרה אחת ויחידה: להרים קרן התורה והחסידות בכל מקומות מושבותיה של היהדות הנאמנה || תיעוד מקיף ומעורר השראה הרואה אור לראשונה תוך מלאכת מחשבת ועבודת נמלים

"מי יתאר ומי יסביר"
קשה למצוא את המילים הנכונות שיבטאו כראוי את התיאורים
הנרגשים שנותרו לדורות ולימים בעתונות התקופה של הכנסיה
הגדולה הראשונה. גדולים הם אותם רגעים היסטוריים מכל סיקור
שינסה להקיף אותם ולו במקצת, עוצמתיים הם בהרבה המושבים

והדרשות שנשמעו במהלך ימי הכנסיה הגדולה יותר מכל נסיון
להעביר במילים כתובות את אשר היה שם, בדיוק כפי שמרגלא
בפומיה דאינשי: מי שלא היה שם לא יצליח להבין!
זהו הרושם הברור שאנו שואבים מתוך רשימותיהם של העי־
תונאים והסופרים באותם ימים. "אין לתאר את עוצמת הרושם",
כותב הרב בצלאל שטרן ז"ל מלונדון במאמרו “וינה – אכסניה של

אגודת ישראל“. "כל מי שרגליו עמדו במקום הזה חש כי הנה עד
הוא למעמד היסטורי שלא היה כמוהו אחרי חורבן בית המקדש.
מי יתאר, מי ינסה לתאר את אשר רחשו לבות האנשים שזכו לראות
את אשר ראו. מי יסביר, מי ינסה להסביר את גדולת הרעיון הנעלה
שהביא אנשים מן המזרח ומן המערב, מאמריקה ומירושלים, אנשים
שעד כה לא הכירו זה את זה ועכשיו הזדמנו למקום אחד למען חיזוק
ידיים ולמען הציל את המורשת הקדושה".
בנוסף לכך יש להדגיש את הקושי הטבעי בתיאורים ובסיקורים
אירועים גדולים מעין אלו, כפי שמיטיב להסביר זאת הסופר ר' יוסף
פרידנזון ז"ל במאמרו לדמותה של הכנסיה הגדולה: אין פרוטוקול
מלא מכל מה שנאמר ונשמע בשבעת ימי הכינוס הגדול, שהתחיל
ביום רביעי ג' אלול וננעל ביום רביעי י' אלול תרפ"ג. עדיין לא היו
אז מכשירי הקלטה, וספק רב אם המזכירים שתפקידם היה לרשום
את מהלך הדיונים ידעו את מקצוע הסטנוגרפיה כדי שיוכלו לרשום
הכל. ברור לגמרי כי המזכירים מארצות המערב התקשו להבין את
הנואמים מפולין ומליטא, בדיוק כמו שהיה קשה למזכירים ממזרח
אירופה להבין את דברי הנואמים מגרמניה, הולנד ודנמרק...
הנתונים המפורטים על המושבים ועל הנאומים, הוויכוחים
וההצהרות, ההחלטות והמסקנות אשר לפנינו נשלפו מתוך העיתו־
נים דאז, במיוחד מתוך עיתון 'קול ישראל' שיצא לאור בירושלים
עיה"ק ועדכן את קוראיו בקורותיה של הכנסיה הגדולה אחת לכמה
ימים, זאת בעקבות ריחוק המקום מווינה לירושלים והקושי להביא
סיקור ותיעוד יומיומי מהנעשה באולמי הכנסיה הגדולה. כך גם
מתוך עיתון 'דער יוד' שנכתב באידיש כבדה ועסיסית של אותם
זמנים, ועיקרי הדברים תורגמו כאן לשפה המדוברת כדי להביא
לפני הקוראים את התוכן העשיר והמרתק כשולחן הערוך.
כמו כן הוספנו תיאורים קצרים ונרגשים מתוך זכרונות המש־
תתפים שנכתבו על ידם במרוצת השנים.

"מימות אנשי כנסת הגדולה"
טרם ניכנס לפרטי הדברים וכדי שנבין במה דברים אמורים,
נציין בזאת מה שמביא הרה"ח ר' מרדכי מיירנץ ז"ל בספרו 'על
משכנות הרועים' (עמ' שפט) כפי ששמע מפי הרה"ג ר' טוביה הור־
וויץ זצ"ל הי"ד אב"ד סאנוק, מראשוני המייסדים של 'אגודת ישראל'
בפולין ומעורכי עיתון 'דער יוד' שהופיע בימים ההם.
היה זה לפני תחילת הדיונים של הכנסיה הגדולה הראשונה.
במסדרונות הבניין בו התאכסנה הכנסיה הגדולה הצטופפו המוני
צירים וסתם עמך בית ישראל שביקשו להשתתף במעמד המרומם
הזה וליהנות מזיו השכינה השורה על פניהם של גדולי ישראל שה־
תאספו באסיפה זו.

באחד המסדרונות, בין שורה צפופה של יהודים שפינו מקום
ביראת הכבוד לרבן של ישראל – צעד הלוך וחזור מרן ה'אמרי אמת'

מגור זי"ע, תפוס ברעיונותיו הקדושים כשפניו בוערות כלפידים.
רבי טוביה הורוויץ, שהיה כאמור מעורכי העיתון 'דער יוד', המתין
לרגע עד שהרהיב עוז וניגש אל הרבי הקדוש מגור ושאל: מה ימסור
לקוראיו על דעתו של האדמו"ר מגור על הכנסיה הגדולה? השיב לו
מרן ה'אמרי אמת' בלבת אש יוקדת: "מה אגיד לכם? כינוס כזה לא
היה מאז אנשי כנסת הגדולה!".
מסכם זאת ר' מרדכי מיירנץ וכותב: "מי שבא במחיצתם של
גדולי ישראל יודע הוא שדבריהם רחוקים הם מהפרזה וממליצה
הרגילה בפי אינשי, בפרט אדמו"ר הקדוש מגור זי"ע שהסתפק
תמיד במילים ספורות. א"כ ההשוואה הזאת בין הכנסיה הגדולה
של 'אגודת ישראל' לבין כנסיותיהם של אנשי כנסת הגדולה אומרת
יותר מהרבה".

התענית של ה'חפץ חיים'
בשיחה שהתקיימה עם הרב משה גבירץ ז"ל, המזכיר הראשי
של הוועד הפועל העולמי של 'אגודת ישראל', חביבם ומקורבם של
גדולי ישראל, ב'שבת קודש' ('יתד נאמן' ויקה"פ תשע"ב), היטיב הוא
לתאר בפרוטרוט את מושב הפתיחה של הכנסיה הגדולה הראשונה,
במרכזו נשמעו דבריו הנרגשים ומשאו ההיסטורי של מרן ה'חפץ
חיים' זי"ע. וכה תואר אותו מעמד על ידו בטוב טעם ודעת:
האולם היה מלא מפה לפה. באותם ימים היה זה מחזה נדיר
לראות חמשת אלפים איש שכונסו וקובצו להם מארבעה קצוות
תבל. במיוחד כשפשטה השמועה שהרעידה את אמות הספים, כי
מרן ה'חפץ חיים' זי"ע יישא מדברותיו. זה לא היה דבר של מה בכך.
מרן ה'חפץ חיים' היה בן 83 שנים שכולן עשייה והתקרבות לבורא
יתברך. כוחותיו היו דלים ואף היה לו קשה לדבר, והוא יוציא מילים
ספורות מפיו... לא פלא שהוא דיבר בקול חרישי.
האלפים שנכחו במעמד המרעיש כמעט ולא היו מסוגלים לק־
לוט את דבריו. הוא דיבר בשארית כוחותיו. הגאון רבי מאיר שפירא
זצוק"ל מלובלין התבקש לחזור אחרי מרן ה'חפץ חיים' ולהסביר את

מילותיו המדודות, את המילים שנאמרו מפי כהן גדול אך בקושי.
בקהל שמנה כ- 5,000 איש נכחו גם נציגי העיתונות ובאי-כוח
הממשלות והארגונים השונים. הקהל הרב שהגיע מכל הארצות
עמד על רגליו, מביט נכוחה בדמותו המיוחדת של מרן ה'חפץ חיים'
ומבקש להאזין לכל הברה... לכל מלה... גם אם היא בקושי נאמרת.
לא פלא שמכל פינה ומקום החלו הדמעות לזלוג והן ניגרות ארצה,
איש לא האמין שדמותו של מרן ה'חפץ חיים' תיראה על הבמה.
מפה לאוזן גונבה השמועה כי מרן ה'חפץ חיים', שידע להעריך
ערכו של רגע זה, קיבל על עצמו עם שחר את ה'תענית', באומרו
ש'יום הפתיחה של הכנסיה הגדולה הוא עבורו יום תענית. הוא הת־
פלל ממעמקי הלב לבורא עולם שיברך ויצליח את הכנסיה הגדולה,
שכולה התכנסות חשובה של יהודים יראים ושלמים, בראשות
מאורי וגאוני הדור שבאו מכל עיר וארץ, לכבודו של מקום, לשם
שמים. הרב גבירץ איתר חלקים מאותו נאום, מאותו מעמד בראשית
מכונן, שמרן ה'חפץ חיים' שיווה לו יקר ותפארת.

"דומיית כל נדרי"
את המעמד הנשגב פתח הרב ד"ר פינחס כהן ז"ל. הוא בירך את
גדולי ישראל, האדמו"רים, ראשי הישיבות והרבנים. ברכה מיוחדת
הביא לנציגי השלטונות שישבו שעה ארוכה והאזינו לדברים למרות
שלא הבינו את שפת האידיש או הגרמנית בחלקה. הרב כהן בירך
אותם בשפתם. בשם הוועד הפועל העולמי הסביר בקול רוטט ובה־

תרגשות את ייעוד הכינוס ומטרותיו.

כאן המקום לציין, כי אחד התפקידים הראשונים בהם נטל הרב
כהן חלק בכיר ופעיל היה בהקמת 'הלשכה המרכזית של אגודת
ישראל', שנפתחה בווינה בחודש אלול תרפ"ג לקראת ההתכנסות
המרכזית של הכנסיה הגדולה הראשונה של 'אגודת ישראל'.
בחודשים שלפני הכנסיה הגדולה עמד בקשרי מכתבים עם
כ"ק מרן אדמו"ר הריי"צ מליובאוויטש זי"ע, הכותב אליו בהערצה
מופלגת במכתבו מיום “כ"ח תמוז פ"ג, מאסקווא (זמני)“ בו הוא פו־

נה אליו בתארים מכובדים: "כבוד ידידי הנעלה החכם הנודע הרב
הנכבד אי"א מו"ה פנחס שי' המכונה ד"ר כהן". מבין כותלי המכתב
ניכרת ההערכה לה זכה הרב כהן, כשכ"ק אדמו"ר הריי"צ מאריך
במכתבו על סדרי הסיוע לרבנים ולענייני הציבור השונים.
בכנסיה הגדולה היה הרב כהן האישיות המרכזית, היו"ר, הפותח
והנועל את הישיבות הרבות, וכל ענייני הכנסיה נחתכו על פיו ועל
פי הכיוונים שהתווה. היה זה המעמד הראשון והבולט של 'אגודת
ישראל' בו נחשפו המוני המשתתפים לדמותו הכריזמטית והסוחפת
של הרב כהן. בתיאור מעמד הכנסיה הגדולה ב'קול ישראל' (גיליון
י"ב אלול תרפ"ג) מתואר, כי "בשם ההנהלה הנוכחית של 'אגודת
ישראל' מסר הרב פנחס כהן בנאום ארוך דו"ח על העבודה בעבר,
ותיאר בהתלהבות את ערך השעה הגדולה ליהדות".
בגיליון הבא של 'קול ישראל' (י"ט אלול תרפ"ג) מתואר ביתר
הרחבה מעמד פתיחת הכנסיה הגדולה: "לימין ולשמאל הבימה
יושבים חברי מועצת גדולי התורה והאדמו"רים שליט"א בראש.
כדומיית לפני 'כל נדרי' בוקע קולו של הרב ד"ר פנחס כהן, הפותח
את הכנסיה הגדולה, מוסר ברכה בשם ועד הפועל, מאיר את מצב
האגודה בהווה וערכה של הכנסיה הגדולה. אחר כך הוא מדבר על
עברה של 'אגודת ישראל', ואומר: 'כשאנחנו מתכנסים היום להמ־
שיך במסשטב (קנה מידה – ברוסית, י.מ.ה.) רחב את הבניין הענקי
של 'אגודת ישראל', חייבים אנו לזכור באותם שהניחו את היסוד
לבנין הנהדר של היום...'.
"לבסוף הוא מוסר ברכה לצירי הממשלה השונות שהראו סבר
פנים יפות ועזרו לביאתם של הצירים, לראש הממשלה, לבתי הכ־
נסיות, ובייחוד לעדת ישראל שיף שיל, לבאי כוח אגודת הרבנים
בפולניה, לאגודת הרבנים באמריקה, לצירי צעירי אגודת ישראל,
ואחרון אחרון הוא מברך את צירי ארץ ישראל שבאו מארץ הקדושה
לעבוד ביחד עם אגודת ישראל. הרב ד"ר כהן מודיע שכנסיית אגו־
דת ישראל נפתחה והוא נלווה בתרועות ממושכות. בין טלגרמי בר־
כה שהוקראו הקריאו את טלגרמת הברכה של ועד העיר האשכנזי
ואגודת ישראל שבירושלים, שנתקבלה במחיאת כפיים סוערות...".

דיווח נרגש. קול ישראל, י''ב אלול תרפ''ג

והשיב לב אבות. ממראות הכנסיה הגדולה הראשונה | מכון חסדי משה קאפיטשיניץ

18| קהילות | "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי | קהילות | 19

100 שנה לכנסיה הגדולה הראשונה של 'אגודת ישראל' יעיבר קרפ / אותשמהו םיבשומה

במעלות על מזבחי

אנו ממשיכים עם זכרונות הרב משה גבירץ ז"ל, שסיפר על
המושב הראשון של הכנסיה הגדולה:
בשלב זה הגיע הכנס לשיאו. מרן ה'חפץ חיים', זקן וגדול הדור,
נתכבד לשאת את דברי הקודש. כולם ישבו דרוכים והקשיבו לכל
מלה שיצאה מפיו. אישיותו שבתה את לב כל השומעים, ללא יוצא
מן הכלל. העיתונות האידישאית בעולם ציינה שהשתתפותו של מרן
ה'חפץ חיים' בכנסיה הגדולה היתה הניצחון של 'אגודת ישראל'.
אלפי זוגות עיניים רותקו לעבר הבמה ברגעים הדרמטיים הללו,
בעת שמרן ה'חפץ חיים' הישיש, ששמעו הלך מסוף העולם ועד
סופו, פכר את ידיו בענווה ושאל: "למה דווקא אני אברך ראשון?
וכי אין צדיקים ורבנים גדולים שיוכלו הם לפתוח ראשון"...
לבסוף, לאחר שלא ויתרו לו גדולי האומה, והוא בענוותנותו
ניאות לקבל עליו את הדין, ניגש אל הדוכן במילים “ולא תעלו
במעלות על מזבחי“ - הכתוב מזהיר את הכהן כשעולה אל המזבח,
שיזכור כי לא מעלותיו וכשרונותיו האישיים זיכו אותו לעלייה זו.
הרב משה גבירץ ידע לשחזר מתוך ההקלטות הנדירות את דב־
ריו של מרן ה'חפץ חיים' המובאים בשלמותם, כשלכל מלה קיימת
חשיבות עצומה משום שנאמרה מפי הכהן הגדול מאחיו בהדרתם:
"נתבקשתי לעלות על הבמה בשעה קדושה זו כדי לברך את הכנסיה
הגדולה של 'אגודת ישראל'. שאלתי, מדוע דווקא אני? השיבו לי,
בשביל שאני מפורסם בלמדנותי. אבל אני לא הסכמתי לזה בשום
אופן, מפני שאינני למדן. הפצירו בי שנית, מפני שאני מפורסם בח־
סידות, אבל גם זה אינני. אמרו לי שוב: הלא מר זקן וכהן! כן, עניתי,
השי"ת נתן לי זקנה במתנה, וכהן נולדתי...
"אחים אהובים, התאספנו כאן כדי לבקש תרופה לגוף החלש של
היהדות. רוצים אתם לדעת היכן לבקש את הרפואה? הבה ואספר
לכם: מעשה בחולה שסבל כאבים באברים שונים, וכשביקשו הרו־
פאים רפואות לאברים השונים ראה פתאום הרופא שהדופק חדל
מפעולתו. מיד ציוה להחיש את התרופה על כנו. והנמשל: התרופה
הדחופה והראשונה להריץ את מחזור הדם בעורקי היהדות היא
התורה. כשהתורה בסכנה כל קיומנו כעם בסכנה. הצילו נא את
הדופק היהודי. בנו מחדש את מוסדות התורה והישיבות, את בתי
התלמוד תורה ותינוקות של בית רבן, תנו לילדי ישראל הצעירים
להתחנך ללכת בדרכי אבות - זה הדבר אשר ציווה ה‘ תעשו, וירא
אליכם כבוד ה‘".

"כולם קופצים ממקומותיהם"
אחד הרגעים המיוחדים במהלך הכנסיה הגדולה היה גם משא
דברות קדשו של מרן ה'אמרי אמת' מגור זי"ע, וכפי שהיטיב לתאר
זאת חתנו הרב יצחק מאיר לוין ז"ל בשיחה מרתקת שהתפרסה
בגיליון 'בית יעקב' (בטאון 29). היה זה כשנשאל על ידי המראיין,
אילו רגעים נצחיים נחקקו בקרבו מימי ההוד של 'אגודת ישראל'
בשנות העבר, וכה השיב בהתרגשות רבה:

"אותו רגע נהדר ועז רושם בכנסיה הגדולה הראשונה, כאשר
חותני מרן ה'אמרי אמת' זי"ע עמד לשאת את דברו. מקודם הורגשה
רשמיות ונוקשות כלשהי באולם. באו נציגי הממשלות ודיפלומטים

גויים לרוב. שליחי העיתונות העולמית ואורחים נכבדים, והצי־
רים מכל קצווי העולם טרם הכירו איש את רעהו וטרם התיידדו
והתקשרו זה עם זה. והנה, מבקש הרבי מגור להגיד כמה מילים.
בן-רגע כולם קופצים ממקומותיהם, כל הנמצא באולם משיא אוזנו
כאפרכסת והרבי משמיע את דבריו שנרשמו היטב בקורותיה של
'אגודת ישראל': 'אני קורא לאסיפה הזאת בלשון של רבנו יונה בש־
ערי תשובה: בהתאסף ראשי עם וקהילות הקודש לעבוד את השם
יתברך ומסכימים הסכמות להעמיד להם מצוות, הנה הם מקדישים
את השם יתגדל ויתקדש‘" - - -
גם רבי יצחק מאיר לווין מזכיר את דבריו של מרן ה'חפץ חיים' שנ־
שמעו בהמשך המושב: "לאחר מכן, בשעה שתים עשרה בחצות, הצירים
היו עייפים והמאזינים יגעים, ולפתע פתאום הושלך הס באולם. הגאון
הישיש איש הפלאים בעל ה'חפץ חיים' נכנס לאולם ועלה בדרגש על
הבמה ורמז שרוצה להשמיע כמה מילים. בן-רגע מפסיק הנואם המת־
ווכח את דבריו, כולם עוצרים את הנשימה ובעל 'חפץ חיים' עומד ליד
השולחן ומספר את אחד ממשליו המרטיטים לב ונפש.
"האולם מתוח מדי, כל אחד התאמץ לקלוט כל הגה היוצא
מפיו קדשו של הצדיק הישיש והחלש, המדבר בלחש וקולו כמעט
שאינו נשמע. ואז, בן-רגע קם הגואל לדבריו. הרב מלובלין, האדיר
בנואמים והנעים באבירים, עומד להעתיק ולהסביר לכל היושבים
באולם את משלו של בעל 'חפץ חיים'. והרב מלובלין מתנגן על מי־
תרי המשל והוא מתאר בפרוטרוט איך האבא שבשמים נכסף ונכלה
לבנו ישראל'יקל שישוב לביתו מן הדרך ההרוסה והמסוכנת - - -
ברגע כזה חשו כל באי הכנסיה הגדולה שאמנם נזדכך ונתקרב לבם
אל אבינו שבשמים".

אכן, היה זה הגאון רבי מאיר שפירא זצוק"ל מלובלין, אשר
בקסמו האישי ובחן העילאי שהיה יצוק עליו מן השמים מילא את
תפקיד הכנר הראשון במעלה. כל הופעותיו במהלך הכנסיה הגדו־
לה הראשונה חשמלו את אלפי הצירים והאורחים, הן כאשר נשא
מדברותיו במעמד הפתיחה וכיוצא, או כשהקריא במעמד הנעילה
בקולו הנעים והצלול את החלטות 'מועצת גדולי התורה', הן כשהיה
נותן באדיר קולו לחזור ולשנות את דבריהם של גדולי ישראל אשר
מפאת חולשתם המופלגת וקולם הנמוך לא הצליחו רוב הנוכחים
לקלוט את דבריהם.
מסופר, שמרן ה'חפץ חיים' חייך ופניו זרחו מקורת רוח בעת
ש"ר' דף היומי" (כפי שנהג לכנותו בשנים הבאות) חזר בדייקנות
מופלאה על דרשתו, והגאון רבי חיים עוזר גרודז‘ינסקי זצוק"ל
מווילנה התבטא כשחזר רבי מאיר שפירא על דבריו בשפה ברורה
ובנעימה, "לא ידעתי שאני כל-כך מיטיב לנאום"...
במעמד הפתיחה, ג' אלול, עת בא תורו של מהר"ם שפירא לנאום
מיד אחרי מרן ה'חפץ חיים', כנציגה ונשיאה של 'אגודת ישראל'
בפולין, שהייתה הגדולה ביותר מכל שאר ההסתדרויות הארציות
ברחבי תבל, קרא מהר"ם שפירא בהתרגשות לקול תשואות האל־
פים: "כאן האמת חוגגת את ניצחונה! כאשר ענקי הרוח של האומה
יושבים בראש השולחן ומטכסים עצה כיצד להחזיר עטרה ליושנה,
אנו מצפים לקידוש השם בכנסיה הגדולה, להחיות מחדש את התו־
רה בכל לב יהודי פועם, ברוך המקדש שמו ברבים!".
*

להלן פרטי המושבים לפי סדר קיומם היומיים, תכני הנאומים
ונושאי הדיונים בימי הכנסיה הגדולה הראשונה:

יום רביעי ג' אלול תרפ"ג

מושב 1 – מושב הפתיחה

קבלת פני האורחים / משא נרגש של מרן ה'חפץ חיים' / נאומו של מהר"ם שפירא בשם יהדות פולין / ברכת הנציגות מעיה"ק ירושלים / ברכות ואיחולים מנציגים וצירים של קהילות מרחבי העולם

בשעה ארבע אחה"צ מגיעים ומתקבצים כולם באולם הגדול
במרכז העיר וינה, שם מתקיים אחד האירועים ההיסטוריים שידעה
היהדות החרדית במאה השנים האחרונות. הכתבים בעיתוני הת־

קופה מתארים את הרעש הגדול שהיה בחלל האולם במשך השעה
הראשונה של פתיחת השערים, עם כניסתם של למעלה מ- 5,000
אנשים, צירים ואישים, אורחים ומקומיים, ועל צבאם גדולי וצדי־
קי הדור שהופיעו בזה אחר זה לאולם הענק, עסקנים נמרצים של
'אגודת ישראל' מכל קצווי תבל, וכמובן נציגי עיתונים מרכזיים מכל

העולם ונציגי ממשלות וארגונים שהגיעו לסקר ולברך את המעמד
ההיסטורי.

"בכל האולם שוררת דממה, הרגעים נעשים יותר חשובים,
השעה תחת התוצאות הגדולות נרגשת", מתואר ב'קול ישראל'.
"האדמו"ר מגור יוצא ממקומו, ניגש ונותן שלום לצירי ארץ ישראל
ולוחץ יד כל אחד ואחד. דממה והוד קודש שפוכים על האולם.
המחזה מרנין לב ושופך יראת כבוד על כל הנוכחים".
כבר הזכרנו לעיל את דבריו הפותחים את הרב ד"ר פנחס כהן

ז"ל, שקיבל את פני הנאספים והציג סקירה קצרה על הכנסיה הגדו־
לה, מטרותיה וכוונותיה. כאן הוא מזמין את מרן ה'חפץ חיים' לשאת
את דבריו המרכזיים במושב הפתיחה. עיקרי הדברים הובאו לעיל,
אך נציין את הנכתב ב'קול ישראל' על תיאור אותם רגעים נרגשים:
"הגאון בעל 'חפץ חיים' מוזמן לדבר. תנועה גדולה מורגשת
באולם, כל אחד רוצה להעיף עין על דיוקנו של צדיק הדור. מחיאות
כפיים אינן פוסקות, אבל כשה'חפץ חיים' פותח בדברים כולם שו־
תקים, דוממים. הוא מדבר בקול נמוך, רק היושבים מסביב להבימה

מאזינים ברעד לדבריו. אף על פי שקשה לקהל לשמוע, פניו נוהרים
מגיל על שזכה לשמוע את גאון הגאונים מדבר.
"נבחר הסיים, הרב (מאיר) שפירא רושם את דבריו, וכשה'חפץ
חיים' סוגר את משאו תחת תרועת רעמים, מתנפלים מכל הצדדים
על הרב שפירא ומתחננים מלפניו שימסור בדיוק את דברי הגאון
בעל 'חפץ חיים' כמו שנאמרו, אבל מפני שאין עכשיו תורו של הרב
שפירא לדבר הוא מבטיח כי בהזדמנות נאום הברכה שלו ימסור את
דברי הגאון בעל 'חפץ חיים, והקהל נרגע"...
הרב ווערשנער מפרנקפורט מקריא מכתב ברכה מנשיא מדינת
אוסטריה, בו הוא מודה על הזכות הגדולה שעלתה בחלקו לארח
את ועידות הכנסיה הגדולה בארצו, הוא מברך את פני אלפי הבאים
בברכת “ברוכים הבאים“ ומבטיח להגן על זכויות היהודים בארצו
בבטחה ובמגן.

"במחיאות כפיים גדולות ניגש ציר
הסיים הרב שפירא" (כלשון 'קול ישראל').
היה זה הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל שה־
תכבד לנאום "בתור בא כוח קבוצת צירי
פולניה". את דבריו הנפלאים תיבל כדרכו
בקודש בפרפראות לחכמה ובמגדים משו־
חים בשמן במתיקות נפלאה, בעמדו על שמה
של 'הכנסיה הגדולה' ועל תפקידה החשוב
להרמת קרן התורה והיהדות בכל קצווי תבל.
"הכנסיה הגדולה היא דמות הקומה השלימה
של עם ה' ועיקר היהדות", מכריז מהר"ם
שפירא בהתלהבות רבה ומוסיף: "הכנסיה
הגדולה זוהי דמות דיוקנו של האידיאל הכי
רם המיוחל, לראות את כל ענקי הרוח של
היהדות נותנים יד להחזיר לתורה את עט־
רתה ולהעמידה בחזית החכמה העולמית".
ד"ר לווינשטיין, הרב הראשי בציריך,
נשא דרשה נלהבת על דבר 'ישראל ושלום
העמים', כשהוא מוסר את ברכתו לממשלות
הרבות ששלחו נציגות מכובדת להשתתף
במושב הפתיחה של הכנסיה הגדולה. בעי־
תונות מצוינת ההתרגשות שהייתה באולם
בשעה שפנה בדבריו אל חבר הלאומים
והודה להם מכל הלב והנשמה על התמי־
כה והסיוע שהם מגישים ונותנים בכל עת
ליהודים המקומיים במדינותיהם.
רשות הדיבור נמסרת למורנו רבי יעקב
רוזנהיים ז"ל. "הוא מתקבל בתרועות גדו־
לות, הוא מבאר בקצרה את תוכן הכנסיה
הגדולה, מודה לכל צירי הכנסיה. דמעות
גיל נוצצות בעיניו והוא גומר את ברכתו שתקוות ההמונים הרבים
יתגשמו בכנסיה הגדולה" ('קול ישראל').
לאחר הפסקה קצרה של רבע שעה, ר' יצחק תאומים מברך את
הכנסיה הגדולה בשם קבוצת צירי אוסטריה. בנאום מזהיר ועמוק
הוא מסביר את ערכה של 'אגודת ישראל' בעיני ישראל והעמים,
תוך הדגשה על גודל חשיבותה של הכנסיה הגדולה דווקא בתקופה
זו, זאת בעקבותיהם של הראשונים כמלאכים שמסרו נפשם לקיומה
של היהדות בכל מצב ובכל מחיר למרות כל הקשיים.
הגאון רבי מרדכי לייב רובין זצ"ל מירושלים דיבר בשם מרכז
'אגודת ישראל' בירושלים, והזכיר בפתח דבריו את הפסוק "אם
אשכחך ירושלים תשכח ימיני", באמרו שאי אפשר לשכוח את ירו־
שלים אצל האומה הישראלית בכל מקום שרק תהיה. בדבריו העלה
על נס את פעליה של האגודה בארץ ישראל בכלל ובירושלים עיה"ק

בפרט, ואמר: "ארץ ישראל ידעה להעריך את ערך השעה הגדולה
שבה יתאספו ראשי עם קודש ומה הם יכולים לעשות לתשועת העם
ולרווחתה של ארץ ישראל, לב האומה בפרט. ולמרות כל המעצורים
העומדים על דרך נסיעה כזו, שלחה את ציריה להכנסיה הגדולה".
עוד סיפר רבי מרדכי לייב רובין, כי לפני יציאתו מארץ ישראל
לווינה יחד עם משלחת הצירים של 'אגודת ישראל' בירושלים,
"ראש רבני החרדים של ארץ הקודש, רבנו הגאון הצדיק רבי יוסף
חיים זוננפלד שליט"א, ליווה בעצמו את צירי ארץ ישראל אל תח־
נת הרכבת ומסר לי למסור בשמו דרישת שלום להכנסיה". ב'קול
ישראל' מצוין: "מפי כל הנאספים פרצה קריאה אדירה: יחי הגאון
זוננפלד!".
הגאון רבי משה מרדכי אפשטיין זצ"ל, ראש ישיבת סלבודקה
בליטא, בירך את הכנסיה הגדולה בשם קבוצת צירי ליטא. בהמשך
משאו הרחיב על שאלות החינוך והישיבות בליטא, באומרו שהרי
עיקר יסוד האומה היהודית בנוי על לימוד התורה והוא מקווה כי
בימים הבאים יצליחו לדון על דרכי העזרה והסיוע לעולם הישיבות
והחדרים בליטא.
נציג צירי גליציה המזרחית, הגאון רבי אהרן לעווין זצ"ל אב"ד
סאמבור (ולימים אב"ד ריישא), בירך את הנאספים הרבים והשמיע
משא עמוק על כוחה של התורה הקדושה המוליכה אותנו בכל
שנות גלותנו, על פיה אנו צועדים ואת מצוותיה אנו שומרים בכל לב
בכל נפש ובכל מאוד, גם בתקופות הקשות שעברו על כלל ישראל
לאחרונה ובעבר, אמת תורתנו הקדושה ומיניה לא נזוע. בדבריו
הביע תקווה כי בזכות כינוס לצדיקים זה יהיה הנאה להם והנאה
לעולם.
הגאון רבי יהודה לייב צירלזון זצ"ל, אב"ד קישינב, בירך את
נאספי הכנסיה הגדולה בשם צירי בסרביה, ונתן סקירה נרחבת
על מצבם של רבבות יהודי האזור במקום מגוריו. את דבריו תיבל
במאמרי חז"ל על הסכנות הגדולות הנלוות לאש זרה, אז מתקיימת
שריפת נשמה וגוף קיים, וכך גם רואים בתקופה זו עת מנסה אש
זרה לחדור לכרם ישראל והנשמות נשרפות ר"ל. אך לכך אין עצה
אחרת מלבד להתחזק ולהתכנס יחד, כפי שנהגו משה רבנו ומרדכי

היהודי בעתות צרה.

"גם היום כשהאש הזרה שרפה כל כך הרבה נשמות, יש לנו רק
עצה אחת – הכנסיה הגדולה", מסיים מהרי"ל צירלזון את נאומו
לקול תרועות ומחיאות ממושכות.
בהמשך נשמעו ברכות ואיחולים מפי הגאון רבי אהרן כץ זצ"ל
בשם יהדות סלובקיה, הרב ד"ר אליהו יונג ז"ל בשם יהדות אמ־
ריקה, ציר הסיים רובין מלטלנד, הרב פרבר בשם יהדות אנגליה,
הרב נסים נחום מבגדד שדיבר בלשון הקודש בהברה ספרדית,
ועוד כמה נציגים ממדינות העולם. רבי יעקב רוזנהיים דיבר שוב
על ערכה החשוב של הכנסיה הגדולה, והרב ד"ר פנחס כהן ז"ל נעל
את הישיבה הראשונה.

יום חמישי ד' אלול תרפ"ג

מושב 2

בחירת חברי נשיאות של הוועד הפועל / משא נרגש של מורנו רבי יעקב רוזנהיים ז"ל

המושב השני נפתח בבוקרו של יום חמישי בשעה 10:30
לפנה"צ. את פני הנאספים מקבל הרב ד"ר פנחס כהן ז"ל. כבר
בראשית המושב מתקיימת בחירות של חברי הנשיאות. החברים
המוצעים על ידי הוועידה המתמדת נבחרים כולם פה אחד תחת
מחיאות כפיים, באופן שהנשיאות מורכבת מהצירים האלו. להלן
רשימת השמות כפי שמובא בעיתון 'קול ישראל':
הרב הראשי רבי אהרן כ"ץ – נייטרא, הרב הראשי חבר הסיים
רבי אהרן לעווין – סאמבור, הרב הראשי רבי חיים עוזר גרודזינ־
סקי – וילנא, הרב הראשי רבי יהודה לייב צירלזון – קישינוב, הרב
הראשי ד"ר לווינשטיין – ציריך, הרב הראשי רבי משה מרדכי
עפשטיין – סלבודקה, הרב הראשי רבי מאיר שפירא – סאנוק,
הרב יונתן בנימין הורוויץ – ירושלים, הרב יצחק מאיר לעווין –
ורשה, הרב ד"ר אליהו יונג – ניו יורק, הרב משה בלוי – ירושלים,
הרב ד"ר פנחס כהן – וינה, הרב יעקב רוזנהיים – פרנקפורט, הרב

יצחק תאומים – וינה, חבר הסיים קירשברוין – ורשה, חבר הסיים
רפפורט – טשורטקוב, העורך קמינער – ורשה, הרב חיים ישראל
אייז – ציריך, הרב יוליוס הולנדר – פרנקפורט, ועוד כמה חברים
ששמם לא ברור.
לאחר שחברי הנשיאות עוברים ממקומותיהם ומתיישבים על
במת הנשיאות מודה מהרי"ל צירלזון לציבור הנאספים על הבחירה
ונתינת האמון בו, תוך הדגשה כי אין זו שררה אלא עבדות, והוא
אינו רואה בכך כבוד כי אם חובה. בהמשך מסר הרב פנחס כהן דו“ח
מהוועד הפועל של 'אגודת ישראל'.
רבי יעקב רוזנהיים מקבל את רשות הדיבור ומתחיל לנאום.
ב'קול ישראל' מתואר: "הוא נואם תחת השם 'אגודת ישראל בתור
תפקיד והתגשמות', באולם שוררת תנועה חזקה, אבל מיד שהנואם
המצוין עם קולו המצלצל מתחיל לדבר עיני הכל נפנות אל הבימה,
ור' יעקב רוזנהיים מתחיל".

שאלו שלום ירושלים. פינה בכנסיה הגדולה הראשונה | מכון חסדי משה קאפיטשיניץ

היינט עפענט זיך די כנסיה גדולה. דיווחים עיתונאיים על מושב הפתיחה

משא נרגש. מורנו הרב יעקב רוזנהיים באחד הדיונים עם הרב פנחס כהן

20| קהילות | "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי | קהילות | 21

100 שנה לכנסיה הגדולה הראשונה של 'אגודת ישראל' יעיבר קרפ / אותשמהו םיבשומה

את דבריו בנה לתלפיות על התוצאות והמסקנות של ועידת
קטוביץ ואת כל העשייה שנעשתה על ידי 'אגודת ישראל' במהלך

11 השנים שחלפו מאז. "הרב רוזנהיים בירר אחר-כך באומנות
יתירה את תכניתה של האגודה והוצאתה לפועל. נאומו נתקבל

בהתרוממות רוח גדולה, ובזה נסגרה האסיפה שלפני הצהריים"
('קול ישראל').

מושב 3

קריאת מכתבי ברכה של גדולי ישראל / ברכות והרצאות מפי רבנים וצירים בשם משלחותיהם / נאום מבריק
של הרב אליהו קירשברוין על מהותה של 'אגודת ישראל'
בשעה חמש אחה"צ נפתח המושב השלישי של הכנסיה הגדולה,
עם הקראת מכתביהם של גדולים ורבנים שנבצר מהם להשתתף
בפועל בכנסיה הגדולה ושלחו אגרותיהם לברכה ולהצלחה. תחילה
הוקראו מכתבים של הגאונים רבי יצחק ירוחם דיסקין ורבי יוסף
חיים זוננפלד מירושלים. בהמשך נקראים המכתבים של האדמו"ר
מויזניצא, ישיבת טלז, אגודת הרבנים באמריקה ובקנדה, ועוד בר־
כות של משלחות מכובדות בשם ממשלותיהן.
הגאון רבי אברהם צבי פרלמוטר זצ"ל, אב"ד ורשאפה, בירך את
הנאספים בשם 'אגודת ישראל' בפולין, וב'קול ישראל' מצוין כי "רו־
שם מיוחד עשתה ברכתו של הרב הישיש". בדבריו דיבר על החשי־

בות של ההתכנסות יחדיו בזמן זה המתאים לדברי הפסוק "האספו
ואגידה לכם את אשר יקרה אתכם באחרית הימים", ותולעת יעקב
אין כוחה אלא בשבת אחים גם יחד.
ד"ר יצחק ברויער מפרנקפורט דיבר בשם הוועד הפועל על
התקנות והמטרות של 'אגודת ישראל', אשר בהן טמונות המטרות
העיקריות של כל היהדות המסורתית. אחריו דיבר ציר הסיים
הפולני הרב אליהו קירשברוין, שפתח במשא מיוחד בו גולל את כל
מה שעבר על 'אגודת ישראל' מאז ועידת קטוביץ ובעיקר בתקופת
המלחמה העולמית, תוך שבח והודיה להשי"ת על שיכולים הם שוב
להתכנס יחד בראש גדולי וצדיקי הדור.

"עם הכנסיה העולמית הראשונה של החרדים מתחילה תקו־
פה חדשה בחייו המדיניים של עם ישראל", קרא הרב קירשברוין
בנאומו הנהדר. "לא יהיה עוד בעתיד שום אופן שאנשים שהינם
באמת באי-כוח של מפלגות אחרות יופיעו לפני ממשלות פוליטיות
בשם הכלל כולו של עם ישראל! היהדות החרדית יש לה מעכשיו
באות כוחה, אשר אך היא מיופת כוח ובעלת זכות להביא להבעה את
רצונם של כלל החרדים" (מחיאת כפיים סוערת). בעיתונות נכתב כי
נאומו עשו רושם חזק מאוד על כל המשתתפים.
לסיום המושב דיבר רבי יעקב רוזנהיים והודיע על ההחלטות של
הוועד הפועל בישיבותיו הראשונות. הישיבה ננעלה בשעה שמונה בערב.

יום שישי ה' אלול תרפ"ג

מושב 4

בראש המושב: היו"ר הגאון מהר"ם שפירא זצ"ל / דיונים מתמשכים על התקנות האמורות לצאת מהכנסיה הגדולה / משא נרגש ומרכזי ממרן ה'אמרי אמת' מגור / ר' אלכסנדר זושא פרידמן בשם 'צעירי אגודת ישראל' מקבלים את מרות מועצת גדולי התורה / הצעות ופשרות על המלחמה נגד תנועות המזרחי / משא שני של מרן
ה'חפץ חיים' לקול תרועות ההמון / סיכום המושב לקראת קבלת פני שבת קודש המושב הרביעי התייחד בנאומו הנרגש וההיסטורי של הרה"ק
ה'אמרי אמת' זי"ע מגור, שאמנם כבר הופיע במושב הראשון והפו־
תח של הכנסיה הגדולה ביום רביעי ג' אלול, אך את משאו בדברי
אלוקים חיים השמיע רק במהלך המושב הרביעי. בעיתון 'קול
ישראל' מתואר: "עוד מהבוקר התחיל האולם להתמלא כששמעו
שהאדמו"ר מגור שליט"א ינאם היום לפני הכנסיה".
את המושב הזה ניהל היו"ר הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל,
שהעיר לנוכחים כי עכשיו מתחילים הוויכוחים על התקנות של
הכנסיה הגדולה שעתידות לצאת לפני הציבור הרחב בכל העולם
כולו. במהלך הוויכוחים נרשמו גם חלקים מעשיים על ידי הרבנים
והצירים שהעלו הצעות שונות למעשה. כזה היה הרב צבי הערש
פרבר מלונדון, שדיבר על דרכי העלאת כבודם של היהודים הח־
רדים בעיני המלכות במדינות שונות, ובעיקר בממלכה האנגלית
מקום מגוריו. הגאון רבי חנוך צבי לעווין זצ"ל מבענדין דיבר על
הנחיצות לבצע תכנית פעולה מהיום והלאה ב'אגודת ישראל' למען
החינוך, שמירת שבת, כשרות והרמת קרן הרבנות.
הגאון רבי שלמה ברויער זצ"ל מפרנקפורט דיבר על חשיבותה
של הכנסיה הגדולה אליה התאספו כל גדולי ומאורי הדור. בדבריו
הביע צער על שלא השכילה 'אגודת ישראל' לקיים את הכנסיה
הגדולה כבר לפני שנים, דבר שהיה מוביל בוודאי שאותם יראי ה‘
שנתנו ידם להסתדרויות שונות ואחרות היו עומדים מכבר בשורו־
תיה של 'אגודת ישראל', אולם מקווים מאוד שהיראים באמת יחזרו
לשורותינו ואנו נקבלם בכל אותות אהבה.
הרב מאיר אטלס משאוועל דיבר בהרחבה על שאלת חינוך
הבנים והבנות במקומות שונים בהם אין מוסדות מסודרים, בהדגי־
שו כי אם אין גדיים אין תיישים ונושא זה חייב להיות עומד בראש
מעייניהם של עסקני ומנהיגי 'אגודת ישראל' במהלך הדיונים של
הכנסיה הגדולה.
"תנועה קדושה שוררת באולם", מתארים ב'קול ישראל' את הר־
געים הבאים. "האדמו"ר מגור לוקח את הדיבור, כל הצירים קמים
ממקומותיהם והאדמו"ר פותח". את דבריו פתח מרן ה'אמרי אמת'
בלשונו של רבנו יונה (‘שערי תשובה‘ שער ג' אות קס"ח): "בהתאסף
ראשי עם וקהילות הקודש לעבוד את השי"ת ומסכימים הסכמות
להעמיד להם מצוות, הנה הם מקדישים את השם יתגדל ויתקדש,
שנאמר ‘ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל‘".
בהמשך הדברים התייחס מרן ה'אמרי אמת' לכך שכלל ישראל
בנוי על י"ב שבטים אבל כולם מתכוונים למקום אחד, על פי דרכיו
של רבנו יונה שם, כי הקב"ה מתעלה ומתהלל בעולמו באסיפותם

ועבודתם, והאיש הפורש מדרכי הציבור הנה הוא כמקטרג על הס־
כמת עבודת ה‘ ומראה עצמו כי לא יחפוץ להיות בסודם ולהיכתב
בכתבם, הנה הוא מחלל את העבודה והוא בכלל הכתות שהם בזים
דבר ה‘ ואין להם חלק לעולם הבא, וגם מניאים לב חלושי הדעות
והינם מן המחטיאים את הרבים.
בזאת הכריז ואמר הרה"ק מגור: "כש'אגודת ישראל' תתנהל רק
בהדרכת מועצת גדולי התורה והיראה, הרי זה 'עם הסכמת להעמיד
להם מצוות' שרבנו יונה מזכיר, ובכוחם של סיום דבריו של רבנו יונה
אני מבקש בשמו מכל היראים שטרם הצטרפו לאגודה, שיתבוננו
ויצטרפו ל'אגודת ישראל' משום שזהו חיזוק הדת וחיזוק התורה
הקדושה. אני מלמד זכות על יראי ה‘ הללו, בחושבם שצריכים
תיקונים בהנהלת 'אגודת ישראל', וכן הדבר שכל דבר טוב צריך
לבירור אחר בירור".

עוד קרא בדבריו להתחזק ביראת שמים ולהתרחק כמטח־
ווי קשת מהספרות הפסולה המטמאה את כל הבית ומהלבושים
שאינם על פי צניעות כהלכה, והזכיר את דבריו של מרן ה'חפץ חיים'
בנאומו אמש במושב הפתיחה, באומרו: "איך לא יתפוצץ לבו של
יהודי מפחד של העונש הגדול הנזכר בפסוק 'ושב מאחריך', שכל
הברכות ודברי קדושה הנאמרים במקום שיש שם חוסר צניעות הם
לבטלה. כל חבר של 'אגודת ישראל' צריך להשגיח בביתו ולתקן את
הדברים הנזכרים למעלה.
"עוד דבר אני מבקש שיישמע בכל הארצות", סיים מרן ה'אמרי
אמת' את דבריו וביקש: "אמת שהכנסיה הגדולה מאחדת את כל
היראים והחרדים לדבר ה‘, אולם ברצוני להשמיע את דעתי שה־
לשון 'להעמיד להם מצוות' שרבנו יונה מזכיר, מכוונת לגדרים
ולסייגים שעושים. לרוב, מנהגי ישראל הם העמדת המצוות ומנהג

ישראל תורה הוא. שונים המנהגים האלו לעתים ממדינה למדינה,
מה שנכון במדינה אחת עלול להיות במדינה שנייה מסוכן כארסו
של עכנאי אם נלמד מתרבות של אחרים.
"ב"ה אצלנו בפולין הוא מקום תורה ושמירת הדת, בכל זאת
אנו נאלצים לפי חוקי השלטונות להנהיג שעתיים ביום לימודי חול
בחיידרים. במדינה אחרת שיכולה לנהל את החיידרים בלי לימודי
חול מה טוב ומה נעים. 'העמדת המצוות' שמזכיר רבנו יונה אנו
מוצאים בספר עזרא ‘העמדנו עלינו מצוות‘, בתמיכת כסף תמכין
דאורייתא בנוגע החזקת התורה - גם כיום יש מדינות עם מטבעות
חלשות שאינן יכולות להחזיק מעמד בכוחותיהן, ונזקקים לתמכין
דאורייתא".

הציר הרב שמואלביץ מקובנה בירך את הכנסיה הגדולה בשם
צעירי אגודת ישראל בליטא ומסר סקירה על פעילות האגודה למען
הצעירים בכלל ישראל. בדבריו אמר: "הצעירים ממלאים תפקיד
חשוב באגודה, מפני שעל ידי עבודה משותפת של גדולי התורה
עם הצעירים החרדים יכול בניין החיים המחודשים של עם ישראל
להתקיים, ומשום זה דרוש לייסד פקידות מיוחדת של הצעירים על
שאלות החינוך בהסכם עם מועצת גדולי התורה ולפתור אותן".
הציר ר' אלכנסדר זושא פרידמן קיבל את רשות הדיבור וייצג
את 'צעירי אגודת ישראל', וסיפר כי למרות כל הקשיים הרבים
בנפש היהדות בעשורים האחרונים חי וקיים הנוער החרדי בפו־
לין ומתקרב להיות את אשר צריך הוא להיות, היסוד של החיים
האידיאלים של כלל ישראל. "הטרגדיה הנוראה של עזיבת הדת
יכולה להיפסק רק אם האגודה תמצא אמצעי הגנה כבירים בשביל
הנעורים", אמר והסביר במיטב היגיון.
כפי שהוזכר בפרק הקודם, מסר ואמר ר' זושא פרידמן בשם
הנוער היהודי בפולין ובשם תנועת 'צעירי אגודת ישראל', כי הם
לא מחפשים להיות ייחודיים ונפרדים מ'אגודת ישראל' כצעירים
ועצמאיים, אלא מבקשים הם לנצל את ההתלהבות של בני הנעורים
לקיים את הדרישות של מועצת גדולי התורה שיתקבלו במהלך
הכנסיה הגדולה ובהמשך.
חבר המועצה המרכזית הרב זאב פופנהיים, מעסקני 'אגודת
ישראל' בווינה, דיבר ומחה נגד המלשינות הנוראה הקיימת מצד
חוגים מסוימים נגד פעולותיה החשובות של האגודה, וביקש מכולם
להתייצב לימינה של 'אגודת ישראל' בלי יוצא מן הכלל.
הרב הראשי ד"ר מיכאל מונק מברלין וד"ר אונא ממנהיים דיברו
על כך שאין צורך להילחם בתנועות המזרחי והציונות, כי לדעתם
כל שומר תורה בכל רמה שהיא צריך שתהיה לו זכות בחירה והש־
תייכות עם 'אגודת ישראל', כי המחלוקות ואי האחדות שיש בתוך
הקהלים של כלל ישראל הן אלו המביאות את החורבן מבית ומחוץ.
מורנו רבי יעקב רוזנהיים מסכם את הדברים שנשמעו כד כה
והעלה הצעות שונות להמשך מימוש הדברים. חבר הסיים הרב
קירשברוין קם והביע התנגדות נחרצת לדברים שנשמעו על חובת
ההתחברות עם הציונים והמזרחי כדי למנוע מחלוקת בתוך יראי
ה‘. "לא נכון שבמחנה השני יש חפץ לשלום", אמר לקול תרועת
ההמונים. "עובדות רבות מוכיחות ההיפך", הכריז וקבע.
הגאון רבי אברהם קלמנוביץ זצ"ל, אב"ד ראקוב, הסביר את
החילוק בין 'אגודת ישראל' לארגונים אחרים, באומרו כי 'אגודת
ישראל' דואגת גם לחומריות של כלל ישראל, לא רק לרוחניות,
וזאת הכל לשם שמים. בדבריו הזכיר את הרדיפות הקשות העוברות
על אחינו בני ישראל ברוסיה, והציע לפני הכנסיה הגדולה להוציא
נוסח חריף של מחאה נגד הנעשה ברוסיה הסובייטית, והצעתו מת־
קבלת פה אחד על ידי אלפי הנוכחים.
אחריו עלה על הדוכן הגאון רבי אהרן לעווין זצ"ל, אב"ד
סאמבור, שהכריז ואמר כי מטרת האגודה אינה מפלגתית, כי
מפלגה היא פחיתות כבוד לעומת הערך המוסף שיש ל'אגודת
ישראל' כארגון המבקש להכניס את כל בית ישראל תחת כנפי
השכינה, לא במלחמות ולא ברעש אלא מתוך אהבה וחביבות,
כפי שקבלת התורה בהר סיני היתה בחינת 'ברית שלום'. "אגודת
ישראל צריכה להתרחק ממה שקוראים כיום 'פוליטיקה'. במקום
הפוליטיקה שם השקר! אבל במקום האמת, שם השלום", סיים
את נאומו הנפלא.
בהמשך נשמעו דבריו הקולעים של הרה"ג ר' קלמן וועבער
זצ"ל, רב העיר פישטצאן בסלובקיה, על מעלת השלום ונגד אלו
הטוענים שהיהדות החרדית המדברת בחוזקה נגד החלשים בתורה
הם בעלי מחלוקת ומבקשים חלילה פירוד בתוך ישראל. בדבריו

מחה נמרצות נגד רעיון נלוז
זה באמרו: "אדרבה, גדולי
וצדיקי הדור המוחים נגד
מהרסי הדת הם בעלי
השלום, ואילו בעלי המ־
חלוקת אלו הם שעוזבים
את התורה, וכי איך אפשר
לומר על מרנן ה'חפץ חיים'
והאדמו"ר מגור שהם בעלי
מחלוקת?!"...
הגאון רבי אליהו
קלאצקין זצ"ל מלובלין
השווה את הכנסיה הגדולה
לאסיפת רופאים מומחים
המבקשים להציל את
החולה, כאשר דבר ראשון
הם מרחיקים ממנו את כל
הדברים שיכולים להזיק
ולהרע לו חלילה ורק אחר-
כך מתפנים הם לרפאותו.
"גם בחולי הנפש שעם יש־
ראל נמצא בו כעת, צריכים
הרופאים להרחיק קודם
את הדברים המסכנים

אותו", אמר ורמז בכך שיש
לחזק את האגודה מבפנים
על ידי שיתוף פעולה של
כלל החברים ולהדחיק
החוצה את הקרירות שיש
אצל רבים מתוך המחנה.
בדבריו ביקש גם לחייב כל
חבר אגודה לתת 'מעשר'
ולתמוך ברבנים ובתל־

מידי חכמים שהם עמודי
היהדות.

הרב יחיאל קסטינברג
מראדום דיבר נגד 'המזרחי',
ואמר שהוא רואה את נחיצותה של 'אגודת ישראל' כדי להתבדל
מהמזרחי ושאר התנועות הכוזבות. הרב ד"ר ריטער מרוטרדאם
בהולנד דיבר על כוחה של הכנסיה הגדולה, שבוודאי תחבר גם את
הרחוקים שישמעו ויבואו תחת דגלה של האגודה. על-כך הגיב הרב
יצחק מאיר לווין ז"ל ואמר: "איני רואה שום טעם לחילוקי דעות
בתכניתה של 'אגודת ישראל', אנחנו מזמינים את כולם לבוא אלינו
ומי שנשאר בחוץ מקבל על עצמו את האחריות בהיפרדו מהכלל".
שוב מופיע מרן ה'חפץ חיים' וכתיאורו של 'קול ישראל': "הגאון
בעל 'חפץ חיים' שליט"א עולה על הבימה תחת רעש של מחיאות
כפים, האולם מתמלא מקדושתו והוא אומר: ‘חולשת קולי אינה
מפרעת משמוע אותי, אבל הרוצה לשמוע שומע‘... האלפים מטים
אוזנם כאפרכסת לשמוע כל מלה והברה מפיו, וכה אמר: ‘לפני יותר
משישים שנה ביקר אלכסנדר השני את מחוז וילנא. בהיכנסו אל
אזור הפלך הווילנאי הוטלה על שר הפלך האחריות לביטחון חיי
המלך ובני לווייתו. בהיכנסו אחר-כך בגבול מחוז העיר הוטלה
אותה אחריות על מושל המחוז, ואחר-כך על מושל העיר, וגם זקני
כל הכפרים היו צריכים לקבל עליהם אחריות זו בעת שהמלך בא
בגבולם. ההמון השתומם על-כך, אבל באמת נכון הוא מאוד. כל
נשיא וראש בתחומו נושא באחריות כגדול שבגדולים. לא הדרגה
מסמנת את הגדלות, כי אם האחריות.
"‘כך הדבר עם שומרי הייעוד האלוקי. תפקיד נעלה זה קיבל
עליו מקודם משה איש האלוקים, אחריו יהושע, פני משה כפני חמה
פני יהושע כפני לבנה. אחריו השופטים, המלכים, התנאים וכו'. גם
הם היו לפי ערכנו כמלאכים, עד שבדורנו - כל פרט ופרט מישראל
נושא חלק באחריות זו. אבל הדורות מתמעטים והולכים והאחריות
כבדה מנשוא, לכן צריכים היחידים להתאחד ולמלא את התפקיד
הנשגב הזה ביחד, בכוחות משותפים.
"‘התאחדות זו היא חותמה של 'אגודת ישראל'. יש לנו
הבטחה כי הגם ש'ראשיתך מצער' הרי 'אחריתך ישגה מאד',

וכמה צריכים אנו לשמוח אם הראשית היא כבר כנסיה גדולה.
אנו צריכים להגיד פה את מה שאנו רוצים, כי מה שישראל
רוצים ירצה גם השי"ת. קיום התורה והמצוה יקלו בשבילנו את
דרכי התשובה‘.

“לאחר מכן עבר מרן ה'חפץ חיים' לנושא החזקת הישיבות,
באומרו: ‘עץ חיים היא למחזיקים בה, לא נאמר ללומדים אלא
למחזיקים את התורה. בואו וראו מכובדי האהובים והנעימים עד
היכן כוחה של תורה מגיע. נטכס עצה ביחד כיצד לחזק ולבסס את
הישיבות הגדולות והקטנות. יש לעשות הכל כדי להעמיד תלמידים
הרבה, לייסד תלמודי תורה בכל עיר וכפר כדי להאדיר את קול
התורה, ובזכות זה ניוושע תשועת עולמים במהרה בימינו אמן!‘.
“לסיום דבריו שנאמרו אך בקושי, אמר מרן ה'חפץ חיים': ‘אנו
צריכים לדעת את חובתנו ותפקידנו בשעה זו במיוחד. ייתכן מאד
שדורנו החלש הנוכחי יפליא לעשות יותר מכל הדורות הראשונים,
והוא זה שיקרב את הגאולה!‘. הדברים עוררו רושם עז. האולם היה
כמרקחה ואחד משיאי המעמד היה כאשר כולם שילבו ידיים, אלה
באלה, ושרו במשך שעה ארוכה: ‘ויעשו כולם אגודה אחת לעשות
רצונך בלב שלם ולעשות רצון אבינו שבשמים‘".
את המושב הרביעי נעל היו"ר הגאון מהר"ם שפירא זצ"ל
באומרו: "הכוחות השונים ביהדות התאחדו בכנסיה גדולה זו והם
מוכיחים לנו שרצון כביר יכול להפוך כל דמיון לממשות. הכנסיה
הגדולה בחיי העם היא המעבר מהחול אל הקודש, היא מקדשת את
ה‘ בחיי העם כמו קידוש היום בזמן. חזית מאוחדת חסרה לנו וב־
ראנוה – ו'אגודת ישראל' שמה, מרכז אחד המשפיע דם וחיים בכל
הגוף היה חסר לנו ויצרנוהו – ו'כנסיה הגדולה' שמו; תחי הכנסיה
הגדולה!".
ב'קול ישראל' מתארים את נעילת המושב: "האסיפה נסגרת
בשעה 4 אחה"צ והצירים עוזבים את האולם מקדושת הכנסיה
לקבלת קדושת השבת".

ברוך הבא בשם ה'. מרן החפץ חיים זי"ע נכנס בהדרו אל מקום הכנסיה הגדולה

כינוס עולמי. עיתון גרמני מדווח על ההתרחשות היהודית בווינה

22| קהילות | "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי | קהילות | 23

100 שנה לכנסיה הגדולה הראשונה של 'אגודת ישראל' יעיבר קרפ / אותשמהו םיבשומה

יום ראשון ז' אלול תרפ"ג

מושב 5

דיונים והרצאות על מהותה ומטרתה של 'אגודת ישראל' / משא נלהב של הגאון מהר"ם שפירא על מצב היהדות
בפולין וקריאתו להקים חיידרים וישיבות בכל מקום / משא מרכזי של הרה"ק רבי ישראל מטשורטקוב על כוח האחדות בכלל ישראל / סיכומים ומסקנות

את המושב החמישי שנפתח בבוקרו של יום ראשון בשעה 0,
פותח יו"ר המושב הגאון רבי אהרן לווין זצ"ל, אב"ד סאמבור. הגאון
רבי חיים שמואל שור זצ"ל, אב"ד בוקרשט ברומניה, קידם בברכה
את פני המשתתפים והביע את שמחתו הגדולה לראות את הציבור
הגדול שהגיע להצדיע לתנועת 'אגודת ישראל' כפי הראוי לה. ד"ר
אליהו יונג מאמריקה דיבר על הצורך לחזק את שמירת השבת
בארה"ב, כמו גם שאר עיקרי הדת וחינוך הבנים והבנות, הממתינים
לישועה גדולה בקרב יהודי אמריקה.
הגר"א לווין מדבר בהרחבה על גזירת השחיטה המשמשת
את שונאי ישראל בכל אתר ואתר ככלי נגיחה מוצדק בהסתה
נגד היהודים, באומרו שהרי השחיטה היהודית נעשית בצורה הכי

מבוקרת והכי היגיינית שיכולה להיות ואין זה אלא שנאה תהומית
שאין לה תקנה. בדבריו הזכיר וסיפר איך מנסים להסתדר עם גזירת
השחיטה (בהמשך התקופה יהודי העולם התמודדו אתה תוך קשיים
רבים, י.מ.ה.) בפולין.
הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל מסאנוק הרחיב במשאו על מצב
היהדות והחינוך בפולין וקרא לכולם לסייע ולתמוך בהקמת חדרים
וישיבות עבור צעירי הצאן, בהזכירו את מאמר חז"ל "כל עיר שאין
בה תינוקות של בית רבן לסוף מחריבין אותה". בדבריו חזר על בק־
שתו של רבי יוחנן בן זכאי 'תן לי יבנה וחכמיה' ואמר: "יבנה היתה
עיר קטנה אבל מקום תורה הגדול ביותר בארץ ישראל דאז, ולעיר
קטנה זו צריכה היהדות להודות על קיומה, וגם האנושות כולה עבור
כל היצירות הגדולות שקיבלה מהיהדות בכל אלפי השנים".

ב'קול ישראל' מובאת דרשתו המלאה של מהר"ם שפירא וב־
סיומה נכתב: "הנואם מציע מספר תקנות מרכזיות: א) ייסוד תלמוד
תורה בכל עיר; ב) ייסוד ישיבה בכל עיר גדולה; ג) ייסוד ישיבת
בחורים בכל עיר מחוזית. הנהלת 'קרן יבנה' צריכה להוציא לפועל:
א) הנהלה מרכזית; ב) רישום כל בתי הת"ת; ג) אסיפת כל מנהלי בתי
הת"ת פעם בשנה; ד) יצירת מוסד בוחן ראשי של כל בתי הת"ת; ה)
תעמולה רחבה בעד בתי הת"ת; ו) הוצאת עיתון חינוכי".
נאומו של מהר"ם שפירא נמשך שעתיים וחצי. "הכנסיה הגדולה
שומעת בתשומת לב את כל ההצעות החשובות של הרב בנאומו וד־
בריו מתקבלים בהתלהבות ומחיאות כפיים סוערות".
במושב זה הגיע להשתתף הרה"ק רבי ישראל מטשורטקוב זי"ע,
אשר הופעתו כבוד לפני אלפי הצירים המתכנסים גרמה להתרגשות
רבה. היטיב לתאר זאת הרה"ח ר' משה שרייבר ז"ל שזכה להיות
נוכח באותו מעמד: "כאשר האדמו"ר הקדוש מטשורטקוב פתח
דבריו במעמד הכנסיה הגדולה, הורגש כאילו האולם הגדול מת־
מוטט, מאחר והאדמו"ר מטשורטקוב דיבר בקול שקט ורבים פרצו
אל הבימה לזכות לשמוע דברי הצדיק. דבריו של האדמו"ר נאמרו
בהדר מלכותי ריז'ניאי אופייני תוך התנועעות מתמדת".
את דבריו פתח הרה"ק מטשורטקוב ואמר: "משה רבנו היה
שליח עם ישראל על ידי זה שהעם נתן לו את הכוח והצדק לדבר
בשמו אל האלוקים, בכוח הזה לוקח אני גם לי עתה בשם הכנסיה
הגדולה לברך את כלל ישראל. הקב"ה בירך את בני ישראל בברכות
ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים, כל רוח שאינה מצויה יכו־

לה לפזר את גרגירי החול לארבע רוחות השמים מפני שכוח הגרגיר
הפרטי חלש הוא מאד, לא כן הוא עם כוכבי השמים, המאורות הג־
דולים מושכים אליהם את הקטנים ועל ידי כוח המושך הזה הולכים
גם הקטנים במסילותם.
"המאורות הגדולים הם חכמי הדור וגדוליו. הם צריכים למשוך
אליהם את כל העם, הם צריכים להשתדל אל העם להורות לו את
הדרך ילך בה. רק באופן כזה יכול עם הנצחי להתקיים ללכת לבטח
דרכו ולהגיע למטרתו עם הייעוד המקווה, על ידי אחדות גמורה
של כל המשתתפים בהכנסיה הגדולה יכולה להצמיח הישועה של
כלל ישראל".
במהלך נאומו הנלהב שאל הרבי מטשורטקוב: "התכנסו פה
גדולי התורה והיראה מכל פינות העולם לפתור את בעיות הכלל,
ונשאלת השאלה: מה לגדולי התורה ולכנסיה זו שהיא נראית
כפוליטיקה? אלא, ידוע שמנהיגי העם מוכרחים לרדת ממדרגתם
למצב העם ולהדריכם בדרך האמת, וכמו שהמציל אינו יכול להציל
מרחוק, אלא מוכרח הוא לסכן את נפשו ולירד לתוך הסכנה, כי
בלעדי זאת אין אפשרות לעזור, כן הצדיקים אינם יכולים לתקן את
דורם בלי לסכן את עצמם ולירד ממדרגתם הגבוהה אל מעמד העם
בעת שפלותו".
בדברות קדשו התייחס הרה"ק מטשורטקוב גם לדרכי המלחמה
מול המרשיעים, דברים הצריכים לעמוד כנגד עינינו אף כהיום הזה:
"צריכים אנו ללמוד מהחפשים ותחבולותיהם, כיצד ובמה הצליחו
המה להוציא את הדור הצעיר מחיק התורה; ובאותן הדרכים צרי־

כים אנו ללחום כנגדם ולהוציא יקר מזולל, וכמו שנאמר 'מאויבי
תחכמני'. עלינו ללחום בהם בכל האופנים, כי כל הדרכים כשרות
על מנת להציל את נפשות ישראל ולהחזירן למוטב".
בעיתון 'דער יוד' נכתב: "התרגשות גדולה היתה עם הגעתו של
הרבי מטשורטקוב למושב החמישי לראשונה מאז פתיחת הכנסיה
הגדולה. ברגע שניגש הרבי אל הדוכן, כולם נדחקו לכיוון הבימה
בכדי שלא להפסיד מילה אחת ממשאו. הסדרנים מנסים ללא הצל־
חה להשליט סדר ולשמור על הרוגע, אבל דקות ארוכות חולפות עד
שהציבור נשמע להוראות הסדרנים ושקט מוחלט משתרר באולם
הגדול. הרבי מטשורטקוב דיבר בערך כמחצית השעה, היות ודיבר
בשקט ולא כולם שמעו את דבריו, חזר עליהם רבי מאיר שפירא
בקול גדול".
יו"ר המושב מודיע בזאת על מינויים של האחראים על העלייה
לארץ הקודש מטעם 'אגודת ישראל', הלא הם: הרב נחום רוזנפלד
והרב יצחק מאיר פריבס. הגאון רבי חנוך צבי לעווין זצ"ל מבענדין,
שנאלץ לעזוב את הדיונים בכנסיה הגדולה ולשוב לביתו, מסר את
הדברים שרצה להביע, בכתב.
המושב ננעל בשעה 3 אחה"צ וכל הצירים פנו לאכסניותיהם
למנוחת צהרים קצרה.

מושב 6

דיונים על תמיכת הג'וינט בישיבות ובחדרים באירופה / נאום נרגש מפי הרה"ק רבי יצחק זעליג מסוקולוב זי"ע
/ סקירה מפורטת על המצב הרוחני בארץ הקודש מפי הנציגים והצירים מירושלים ומצפת
בשעה 5 אחה"צ שבים כולם ומתכנסים למושב השישי. יו"ר
האסיפה הוא מר ווערנער מפרנקפורט המכבד את ד"ר מונק מברלין
לשאת דברים, ואת משאו הוא מקדיש לחובתה של האגודה להתמ־
קד בדרכי שלום מול מחנות שונים אך ורק בדרך התורה והמצוות,
בלי לוותר על קוצו של יו"ד ובלי משא פנים.
הגאון רבי משה מרדכי עפשטיין זצ"ל ראש ישיבת סלבודקה,
השמיע נאום נרגש על מצב הישיבות והחדרים בליטא, אשר רבים
מהם נסגרו או נקלעו לקשיים כלכליים כבדים בעקבות המלחמה
העולמית שהסתיימה זה עתה. בדבריו קרא לכל הנוגעים בדבר,
לעשות הכל כדי שיוכלו לפתוח את הישיבות והחדרים האלו בליטא
מחדש, למצוא מקורות מימון ולחזק את התמיכה בהם, ומסר תודה
לארגון הג'וינט וליהודי אמריקה ששולחים תמיכות לישיבות האלו.
הרה"ג ר' יונתן בנימין הורוויץ מירושלים דיבר על החשיבות
לטפל ולסייע ליהדות ארץ הקודש. בדבריו אמר: "בשם הנשיאות
הנני מודיע לכם, שהיום תהיינה ההרצאות על שאלות ארץ ישראל
הרוחניים והכלכליים, אך שאלת המדיניות בארץ ישראל כלפי פנים
וכלפי חוץ, תבא לפני הכנסיה הגדולה רק אחרי החלטת מועצת
גדולי התורה והוועדה המדינית".
הרה"ג ר' שמעון הירשלר מפרשבורג דיבר על-כך שהג'וינט אינו
נותן מספיק להחזקת היהדות במדינות רבות, וגם במקומות שמקב־
לים ממנו תמיכה אין הקומץ משביע את הארי. כמו-כן דיבר על-כך
שהג'וינט נותן תמיכה לישיבות ולחדרים בליטא, כאשר באותו זמן
נאלצים הישיבות והחדרים בסלובקיה להתמודד עם קושי ומחסור
לאחר המלחמה בלי קבלת כספים בכלל, זאת בעוד המונים מתושבי
סלובקיה היגרו לאמריקה בתקופת המלחמה ואחריה, ובכך מחזקים
הם את יהדות אמריקה ומן הראוי היה שישיבו אלו טובה לראשונים
ולתמוך במוסדות הרוחניים של סלובקיה.
כאן נשמע נאום נרגש ומיוחד מפי הרה"ק רבי יצחק זעליג
מסקולוב זי"ע, שהדגיש כי אכן כל ההולכים בדרך התורה חייבים
לנהוג בדרכי שלום כנאמר 'וכל נתיבותיה שלום', אבל למען השלום
אי אפשר ואסור לשתוק על כל הקלקולים שרואים על אם הדרך.
"סבלנות אין פירושה שתיקה! כל זמן ששתקנו התרבו בארץ הקודש
מוסדות ובתי חינוך מודרניים אשר לא רק שאינם מתנהלים על-פי
התורה, כי אם מחריבים ומהרסים את התורה, ובשביל כך עלינו
לעשות חשבון עם נפשנו", אמר הרבי מסוקולוב לעיני כל הקהל.
בהמשך הזכיר את דברי הגרמ"מ עפשטיין שזוכה לקבל תמיכה
מהג'וינט ומיהודי אמריקה עבור הישיבות בליטא, אך המציאות היא
שהישיבות בפולין אינן מקבלות שום תמיכה מהג'וינט ובעירו סו־
קולוב מתמודדות הישיבות עם קשיים רבים, ולכן על אנשי 'אגודת
ישראל' להתגייס למערכה החשובה ולהמציא מקורות מימון חד־
שים למען החזקת התורה ולומדיה. "אגודת ישראל חייבת להשליט
בארץ ישראל סדר תורני ולהרים מחדש את כבוד התורה שהושפל",

סיים הרבי מסוקולוב את נאומו.
דבריו של הרבי מסוקולוב נשמעו בקשב רב ובעיתון 'דגלנו' של
'צעירי אגודת ישראל' (יצא לאור בוורשא) התפרסם תיאור מלבב
על ההתרגשות הרבה בתום מושב נעילת הכנסיה הגדולה, כאשר
הרבי מסוקולוב התחבק ויצא בריקוד סוער עם המגיד הירושלמי
רבי בן ציון יאדלר זצ"ל מירושלים, והמוני הצעירים והאורחים
הקיפו אותם כגורן עגולה.
כאן עלו הנציגים מארץ ישראל ודיברו על ענייני הארץ ותו־
שביה. הרב רפאל קצנלבויגן הרחיב על דבר היהדות מירושלים,
כאשר מצד אחד כולם חיים בשלום ובשלווה עם הספרדים והאש־
כנזים, אולם מצד שני הקלקול שגורם 'המזרחי' הוא נורא ואיום,
והזכיר כי הגרי"ח זוננפלד לא רצה בשום אופן למסור את הספקת
והחזקת המוסדות הרוחניים לידי הציונים, כדי שלא תהיה להם
השפעה עליהם.
בדבריו הזכיר את המצב החמור ברוחניות במקומות רבים בר־
חבי הארץ. "עוד יותר רע הוא מצב העדה הספרדית, ואחד מראשי
הספרדים הביע פעם שבעתיד לא ימצא בעדה הספרדית רב או
שו"ב מפי שאין להם בתי תלמוד תורה", אמר רבי רפאל. "ירושלים
דורשת עזרה! אנחנו מוכרחים להציל כל זמן שעוד אפשר להציל!"
הרה"ג ר' בן ציון יאדלר זצ"ל מסר פריסת שלום להכנסיה הגדו־
לה מאת רבני ירושלים, הגרי"י דיסקין והגרי"ח זוננפלד. "הנוכחים
מקבלים את ברכת זקני הגאונין בהתלהבות גדולה תחת קריאת

'יחי!' – נכתב ב'קול ישראל'. רבי בן ציון השמיע פירוט נרחב על
העזובה הרוחנית השוררת ברחבי ארץ הקודש, באמרו: "פלטרין של
מלך צריך שיהיה כולו קדוש וטהור, אבל לדאבוננו פוגשים אנו בפ־
רט זה בהרבה אי נעימות. במושבות החדשות, על כיכר עמק יזרעאל
המכיל 300 אלפים דונם, אין אף בית כנסת אחד, אף שו"ב אחד, ואף
שבת אחת אינה נשמרת בהן; הכנסיה הגדולה חייבת לעזור! צריכים
לשלוח להם שוחטים, לבנות בתי כנסיות לתפילה ומקוואות ולהסיר
את כל המעצורים מעל הדרך".
הרב בלאך משטרסבורג שבצרפת בירך את הכנסיה הגדולה
בשם יהודי צרפת, וסיפר על הקמת חברת 'חובבי המסורת היהודית'
בכדי למנוע כיליון גמור של היהדות בצרפת. הרה"ג ר' יוסף לעוו
מוורשה הדגיש כמה חשוב להשקיע יותר במעשים ופחות בדיבו־
רים בכל הקשור לייעול ושיפור היהדות והרוחניות בארץ ישראל.
ר' לוי יצחק כהנא מעיה"ק צפת אמר שאי אפשר להמתין מדי הרבה
לבניין הארץ, ותיאר את יופייה הרוחני של עיר הקודש צפת, באמרו
שהמצב בארץ ישראל אינו כל-כך עגום כפי שציירו אותו חברים
אחרים.

הרב יצחק מאיר לווין מוורשא נותן חיזוק לנציגים ולצירים חב־
רי המשלחת המכובדת מארץ ישראל, והוסיף כי כולם בדעה אחת
להשקיע מכאן ואילך כוחות מרובים לחיזוק היישוב ומצב התורה
והיהדות בארץ הקודש. הישיבה ננעלה בשעה עשר וחצי בערב
בתפילת ערבית.

כולם נקבצו באו לך. נאספים בכנסיה הגדולה לתצלום קבוצתי | מכון חסדי משה קאפיטשיניץ

ראשי הגולה. רבי מאיר שפירא עומד מאחורי רבי ישעי' פירסט וליד אב''ד סאניק ועוד עסקני אגודת ישראל

סקירה מפורטת. הציבור מקשיב ברב קשב לדברים הנישאים | מכון חסדי משה קאפיטשיניץ

24| קהילות | "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי | קהילות | 25

100 שנה לכנסיה הגדולה הראשונה של 'אגודת ישראל' יעיבר קרפ / אותשמהו םיבשומה

יום שני ח' אלול תרפ"ג

מושב 7

דרשתו הנרגשת של הגרא"צ פרלמוטר והתעלפותו במהלכה / הצעה לתמוך בקרן היתומים של 'אגודת ישראל'
/ נוסח מחאה חריף נגד רדיפות הדת ברוסיה הסובייטית
המושב השביעי נפתח בשעה 11:30 לפנה"צ והעיתונים מציינים
כי הדיונים על דבר התקנות נמשכים בכל עוז... הרב יעקב מלכוב
מהעיר יפו דיבר על העולים לארץ הקודש ומגיעים דרך נמל יפו
ומשתקעים בעיר, שיש לייסד מוסדות ביפו לחרדים כדי שהעולים
ארצה יוכלו להיכנס ללמוד בהם, ולא ילכו למוסדות של החופשיים.
"דבריו מתקבלים בהתעניינות רבה" ('קול ישראל').
הגאון רבי אברהם צבי פרלמוטר זצ"ל אב"ד ורשא ביקש לק־
בל זמן ארוך יותר בכדי לנאום את דבריו, באמרו שהרי הוא הזקן
שבחבורה ויש לכבדו כראוי... את דבריו הוא פתח על המצב הע־
גום של הצעירים בפולין ועל הבעיות הקשות בחינוך הבנות מול
הרחוב הקלוקל. הרגעים הבאים מתוארים ב'קול ישראל': "הרב
הזקן מגיע בנאומו למדרגת התרגשות כזו עד שהוא מתעלף ומו־
כרחים להכניסו באחד החדרים הסמוכים להשיב את נפשו. אחרי
רגעים אחדים מבשר היו"ר כי הרב הזקן שב לאיתנו והוא נמצא
במצב טוב"...

האדמו"ר מקעלץ נפרד מהרבנים ומהצירים בברכת 'יוסף ד'
עליכם אלף פעמים ככה' ושב לביתו. הרב שוואב מהלברשטאט
מסר דו"ח מפורט על התמיכה שדואגים ב'אגודת ישראל' לאלפי
היתומים שנותרו ללא אב או אם מאז מלחמת העולם הראשונה,
והעריך את הפעולות הגדולות שעושים לרווחתם תוך כדי שקרא
לכולם לתמוך בקרן העזרה ליתומים שע"י 'אגודת ישראל'.
הרב אהרן באקשט מסובלק דיבר על הרבה אנשים מדומיינים
שהדמוקרטיה תביא את הישועה לעם היהודי כפי שהציעו ברוסיה
הסובייטית, ובסוף התברר כמה גדולה היתה הטעות ולא הביא הד־
בר שום תועלת, אדרבה, רק הרס וחורבן ליהדות ולדת. בזאת העלה
לשבח ולתהילה את ייסודה של 'אגודת ישראל' העומדת בראשות
גדולי התורה והחסידות, המשתיתים את דרכה אך ורק על פי דת
תורתנו הקדושה ודווקא משם תבוא הישועה לכלל ולפרט.
הרב דוד צבי זילברשטיין מלודז', דיבר בשם 'פועלי אגודת יש־
ראל' על קיבוץ הגלויות שרואים כאן והביע את השמחה הגדולה על
התכנסותם של אלפי ישראל במקום אחד למען הרמת קרן התורה
והיהדות. אחריו דיבר ד"ר נתן בירנבוים שהרצה באריכות על מצב
היהודים ברוסיה, וכפי שהוזכר לעיל הובא לעיני המשתתפים נוסח
המחאה נגד הרדיפות של הממשל הרוסי בכל הקשור ליהדות ולדת.
בדיווחי העיתונאים נכתב: "נוסח המחאה התקבל מהכנסיה הגדולה

פה אחד ונמסר על ידי הנשיאות לועד הפועל להמציאו למקומות
הדרושים".

דיונים שונים נמשכו בין הצירים והרבנים על עניינים שונים.
הישיבה השביעית ננעלה בשעה 13:30 אחה"צ.

מושב 8

דיונים סוערים על שאלת השלום והמלחמה מול 'המזרחי' ושותפיהם / דו"חות והרצאות על הנעשה בקהילות
ובערי ישראל בתפוצות הגולה
בשעה 16:30 אחה"צ שוב מתכנסים אלפי הצירים והנציגים
למושב השמיני שנפתח על ידי היו"ר, הגאון רבי אהרן לווין זצ"ל
אב"ד סאמבור. בדבריו מזכיר הוא לשבח ולציון את מאות הצירים
שיושבים כבר ימים ארוכים באסיפות ובועידות בלי הפוגה, עובדים
הם מעבר לכוחות האנושיים, כאשר העייפות שלהם מוכיחה על
ההתאמצות הרבה שהם משקיעים.
מושב זה עסק רבות האם יש לקדש מלחמה נגד 'המזרחי' ותנו־
עות הציונות, או לנסות למצוא את הדרך לעבוד יחד איתם כתף אל
כתף בכדי להועיל לכלל ישראל בארץ הקודש ובגולה. דיון זה נערך
תוך דיונים סוערים וב'קול ישראל' נכתב: "רבים מאד הם הדורשים
זכות הדיבור במושב זה".

הרב אלטמן מגרמניה דורש לשתף פעולה תוך הבנה הדדית עם
שאר ההסתדרויות העומדות על בסיס התורה. הגאון רבי אהרן כ"ץ
מנייטרא דיבר בחריפות רבה נגד המתפשרים ביהדות ודרש שיש

לעמוד חזק נגדם, תוך כדי תיאור על הקורה בסלובקיה שהפשרנים
מנסים להילחם נגד היהודים החרדים ואינם נרתעים להאשים את
החרדים שהם בוגדים במולדת. הרב לוויטאן מקריסטאניא בנור־
בגיה דיבר נגד רעיון השלום עם 'המזרחי' ומסר דו"ח מפורט על

הנעשה בקרב יהדות נורבגיה.
הגאון רבי יהודה לייב צירלזון השמיע דברים נגד הקנאה והש־
נאה והתחרות המחריבים את כלל ישראל, וביקש רעיונות למצוא
את הדרך לאיחוד הפלגים תוך כדי שמירה על עקרונות הדת בלי
פשרות. הגאון רבי מאיר שפירא התייחס לכל השאלות הבוערות
שעלו על סדר היום, ולגבי עשיית שלום או שיתוף פעולה עם פלגים
אחרים אמר כי אין לטייח את המצב ויש לנצל את האחדות המו־
בהקת שיש בין כל גדולי ישראל במועצת גדולי התורה, בין הזקנים
לצעירים ולעשות הכל הכי טוב שאפשר.
"כל משא ומתן על דבר איחוד עם המזרחי הוא שלא במקומו",
אמר מהר"ם שפירא, "בעיקר מפני שאין פה ביאת כוח המזרחי ומפ־
ני שהוויכוחים יכולים לקבל ביאור בלתי נכון. התנאים שלנו ידועים
כבר אל המזרחי, המזרחי צריך קודם כל להיות עומד ברשות עצמו
בכל השאלות כמו האגודה. עד עתה אין המזרחי יותר ממפלגה לו־
חמת, הם לוחמים עם הציונים והם לוחמים איתנו, ולכן אין עבודתם
יכולה להיות פוריה. אנחנו דורשים תמיד מהמזרחי רק אחת: במ־
קום להתאסף בקונגרס תחת ראשותו של ד"ר וייצמן, יבואו לקונגרס
תחת ראשותו של ה'חפץ חיים', ובזה נגמרו כל הוויכוחים"...

את המשך הודיונים ניהלו הרבנים הגאונים: רבי מאיר דן
פלאצקי מאוסטרובה, רבי אשר לעמיל שפיצר אב"ד קירכדארף,
רבי ישראל בנימין פייבלזון מקופישקי. אחריהם דיבר הרב מרד־
כי רוטנברג מאנטוורפן, שביקש למחות בכל תוקף נגד הרדיפות
של החרדים בירושלים, והזכיר את הפעולות של שונאי החרדים
שביקשו להביא את גזירת השחיטה גם לירושלים ובזאת שווים הם
למחריבי היהדות ברוסיה.
נאומים נוספים נשמעו מפי רבנים וצירים מרחבי העולם: ר'
אליעזר גרשון פרידנזון מייצג הצעירים (צא"י) דיבר על הארגון ות־
פיקידיו. ד"ר ווינקלער דיבר על מצב היהדות במדינות צפון אירופה
ועל הנחיצות לטפל בחינוך הבנות כי כל חיי המשפחה תלוי באווירה
התורנית שמכניסה האמא בין כותלי הבית. העסקן ר' דוד שרייבר
מוינה דיבר על חינוך הילדים בעיר שיש לחזקו ביתר שאת ועוז.
הרב יוסף לייב חגיז הציג שאלות מעשיות הקשורות לחיזוק
היהדות בארץ הקודש. ד"ר פאלטא מהמבורג מסר נקודות למעשה
מזווית ראייתו, ואחריו דיברו רבי יצחק קוסובקי אב"ד אוגוסטוב
ורבי דוד שוסטר מקוסולקה על חשיבות המשמעת בתוך 'אגודת
ישראל'.

יום שלישי ט' אלול תרפ"ג

מושב 9

דוחו"ת ופירוטים על הוועדות השונות של 'אגודת ישראל' / דיונים והצעות לשיפור חיי היהדות בארץ ישראל /
משא הגאון רבי איסר זלמן מלצר על הזוועות של יהדות רוסיה
את המושב התשיעי פותח היו"ר הרה"ג ר' יונתן בנימין הורוויץ
מירושלים. על סדר היום עומדות הודעות הוועדות: ועדת בוחני
המנדטים, ועדה הכספית, ועדת ההסתדרות, ועדה לעניינים כלכ־
ליים, ועדת ארץ ישראל, ועדה למדיניות חוץ, ועדה למדיניות פנים,
ועדי החינוך, ועדת חיזוק הדת, ועדת התקנות. זמן הנואמים הוגבל
לחמשה רגעים.
הציר הרב הולנדר מסר דו"ח מועדת בחינת המנדטים והציג
נתונים כיצד ניתן לסדר את העניינים הכספיים של העלייה לארץ
הקודש בצורה מסודרת ומבוקרת על ידי 'אגודת ישראל'.
יועץ המסחר ד"ר באנדי מעסקני 'אגודת ישראל' בוינה הביא
ידיעה על המצב הפיננסי של האגודה, והציג הכנסות מול הוצאות
בשנים האחרונות, תוך כדי פנייה לחברים לתת לועדת הכספים
את האפשרות להשלים את הגרעון בהקדם. הרב הולנדר יו"ר ועד
הפועל לענייני כספים מציג את התקציב לשנה הקרובה ומבקש את
אישור החברים.

הרב ד"ר אויערבאך מהלברשטאט סיפר על האידישקייט בג־
רמניה וצרכי הדת, והרחיב על כל הנושאים הצריכים חיזוק בקרב
יהדות גרמניה ולדוגמה הקושי הרב בהשגת מצות לפסח בכל שנה
מחדש. הרב יוסף לייב חגיז דיבר על המצב ביישוב ארץ ישראל
והזכיר את דברי הרמב"ם "מצוה לספר בשבחה של ארץ ישראל",
באמרו: "אין שום צורך להשתמש ח"ו בגוזמאות, מספיקה גם האמת
בכדי לקיים מצוה זו". בדבריו קרא לסייע לגאולת הארץ על ידי
רכישת קרקעות וכן בייסוד בנק חרדי שייתן דחיפה גדולה לכל
מקצועות החיים בארץ ישראל.
הרב הולנדר שב ומציג את הסכומים והתקציבים הנדרשים
לבניין הארץ. הרב יצחק מאיר לווין מבליט את האחריות של כל
חבר מחברי האגודה, באמרו שכל יחיד צריך לשאת באחריות הכלל
כולו ובשוב הצירים לביתם יצטרך כל אחד לעבוד בלב ונפש להפצת
הרעיון של 'אגודת ישראל' והתפתחותה.
הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל מסלוצק מסר דרישת שלום
מהיהודים הנמצאים בארץ הדמים רוסיה. במשך דקות ארוכות
עמד וסיפר עדויות כואבות על סבלם של היהודים ברוסיה, וסיפר
על ילדים רכים שגורשו מרוסיה רק כי נתפסו אומרים קדיש ביום
הכיפורים לעילוי נשמת הוריהם שנספו במלחמה העולמית, או על
ילדים שנאסרו בבתי הסוהר למשך כמה חודשים כי אכלו מצות בפ־
סח. כמו-כן סיפר על מצבם הרעוע של הישיבות במינסק ובסלוצק
שנקלעו לקשיים בעקבות המלחמה וחייבים עזרה בדחיפות.
יו"ר המושב הרב הולנדר קיים הצבעה מהירה והודיע כי 'אגודת

ישראל' הולכת לקחת את הנושא של יהודי רוסיה לתשומת ליבה
ותעשה הכל כדי לסייע להם. הרב אייזנמן תיאר את הפעולות הט־
כניות שעושים בכל המחלקות של 'אגודת ישראל'. ד"ר יונג דיבר
על יהדות אמריקה וביקש שישלחו משלחת רוחנית לאמריקה כדי
לסייע באידישקייט ולהשפיע עליהם מקרוב.
ד"ר שלמה הרמן מפרנקפורט דיבר על העלייה החרדית לא־
רץ הקודש וביקש שישלחו אחרי הכנסיה הגדולה משלחת לארץ
ישראל כדי להעמיד בה נציגות חזקה של 'אגודת ישראל'. ד"ר
שמואל דויטשלנדר דיבר בשם יהדות ליטא וסיפר בסיפוק רב כי
אחרי פעולות מאומצות שנעשו בשנים האחרונות במסגרת 'אגודת
ישראל' בליטא, היהודים החרדים קיבלו נציגות חזקה לפעול לכל
צרכי היהדות היראה אצל השלטונות.
על-כך הגיב ואמר רבי יעקב רוזנהיים: "נהניתי מאד לשמוע את
דברי ד"ר דויטשלנדר ואני מביע בזאת את התרגשותי הגדולה בשם
הוועד הפועל של 'אגודת ישראל', כי היה זה לכאורה בלתי אפשרי

להאמין שכוחה של האגודה יצליח בליטא, והנה זכינו לראות כי אכן
הצליחה הפעילות למעלה מן המשוער. מכאן ילמדו ויראו כולם עד
כמה אפשר להצליח אם כלל היראים מתכנסים יחד בלי חילוקי
דעות ומגיעים לפני השלטונות כגוש אחד".
הגאון רבי אהרן לווין אב"ד סאמבור וחבר הסיים, הכחיש שמו־
עות כוזבות שאמרו בשמם של מועצת גדולי התורה על התערבות
שלהם בעניינים פנימיים של קהילות שונות. הרב יצחק גרשטנקורן
מוורשא דיבר על השאיפות שלו לעשות פעולות לקנות שטח בארץ
הקודש ולייסד יישוב חרדי. הרב ד"ר פלאטא מהמבורג הציג תכנית
לבסס ולייצב את מעמדה של 'אגודת ישראל' בכל מקום.
הרב משה בלוי הביא את דבר 'אגודת ישראל' מירושלים והק־
ריא את הסיכומים של פעולות 'אגודת ישראל' בירושלים. ולסיום
הציג ר' אליעזר גרשון פרידנזון תכנית לייסד קרן לתמוך בחלוצים
אורתודוקסיים שעולים לארץ ישראל שיקבלו מענקים ותמיכה
בראשית דרכם.

מושב 10
נחיצות פעולותיה של 'אגודת ישראל' בפי הרבנים והצירים / מצבם הנורא של פליטי המלחמה העולמית /

הקראת החלטות ודברי נעילה מפי מרן ה'חפץ חיים'

מושב זה נפתח בשעה 16:30 אחה"צ על ידי הרב הולנדר יו"ר
המושב העשירי. תחילה הביא מורנו רבי יעקב רוזנהיים את המס־
קנות של הנושאים הקשורים לחיי היהודים מול הממשלות השונות,
והזכיר את הגזירה החמורה של קביעת יום ראשון כיום שבתון
שיגרום חלילה לחילולי שבת המוניים על ידי החלשים בישראל
שלא יוכלו לעמוד בניסיון ולשבות יומיים ברציפות, וכן את גזירות
השחיטה והרדיפות הקשות נגד יהודי רוסיה.
הרב ד"ר פנחס כהן דיבר נגד אותם קטני אמונה המסתפקים עדיין
בדבר נחיצותה של 'אגודת ישראל' ומפקפקים בחשיבותה, והביא מס־
פר דוגמאות כמה עזרה וסייעה האגודה לקיום היהדות במקומות רבים
רק בשנים האחרונות. הרב שמעון הירשלער מפרשבורג הציע להקים
קופה מיוחדת שתסייע להקים מוסדות וישיבות בהם ילמדו תורה בכל
המדינות. רבי יעקב רוזנהיים הודיע על אתר, שאכן התקבלה החלטה
להקים מערך כזה [אחת המסקנות החשובות של הכנסיה הגדולה הרא־

שונה היתה הקמת 'קרן התורה', ראו בהרחבה בפרק ו'].
הרב ד"ר מ. כהן דיבר על נחיצות לתמוך במדינות המערב
ובפרט בארץ הקודש, ודיבר בשבח היהודים העושים צדקה וחסד,
לא רק בהקמת קרנות ליתומים אלא עוזרים ומסייעים לכל העניים
הנזקקים. הרב שפרינגר נאם על הנושא שגם דברים גשמיים צריכים
להיות על-פי התורה, כי הכל ניתן לנו בתורה מסיני.
הגאון רבי אברהם קלמנוביץ זצ"ל אב"ד ראקוב דיבר על המצב
הנורא של רבבות הפליטים הנעים ממדינה למדינה לאחר שברחו
ממקום למקום בגלל המלחמה והם מחוסרי בית. בדבריו הנרגשים
סיפר כי הוא רואה את הדמעות שלהם והמצב קטסטרופלי.
הגאון מהר"ם שפירא הביא מסקנות שנעשו לחיזוק הדת
והיהדות, והצי ג 28 החלטות שכבר הוכנסו לתקנון של 'אגודת יש
ראל' וכן הקריא נוסח מיוחד שחברי מועצת גדולי התורה מתכננים
לפרסם עם סיום ימי הכנסיה הגדולה. רבי דב מנחם רגנשבורג

מזמברוב, העלה נושאים וחשובים בנושא חינוך הילדים.
לאחר הפסקה קצרה לתפילת מנחה, דיבר הרב משה חיים בלום
אב"ד פודמוביץ על החשיבות להאיץ פעולות אגודאיות ולרשום
כמה שיותר יהודים להיות חברי 'אגודת ישראל' בכל אתר ואתר.
רבי יצחק מאיר לווין קרא 2 מסקנות חשובות באוזני הצירים: אחת
מ'צעירי אגודת ישראל' של ר' אלכסנדר זושא פרידמן שהתחייבו
להיות נכנעים להחלטות מועצת גדולי התורה, והשנייה של 'פועלי
אגודת ישראל' שהתחייבו גם הם להיות סמוכים למשמעתם של
מועצת גדולי התורה.
הרב דוד צבי זילברשטיין מלודז' הסביר את המצב של 'פועלי
אגודת ישראל' (פא"י) לצד סיקור הפעולות והתפקידים שלהם. הרב
איצקאוויטש מקאליש ביקש להטיל חוב על כל היהודים שיש להם
בתי חרושת לסגור בשבתות. הרב משה יוסף העבער מקאליש פונה
לנציגים מאנגליה ומארה"ב שיתמכו בקרן יבנה.

התעלף מרוב התרגשות. הגאון רבי אברהם צבי פרלמוטר זצ"ל אב"ד ורשא מגיע לכנסיה הגדולה

ברוך הבא בשם ה'. כ"ק מרן אדמו"ר מטשורטקוב זי"ע מגיע אל הכנסיה הגדולה

26| קהילות | "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי | קהילות | 27

100 שנה לכנסיה הגדולה הראשונה של 'אגודת ישראל' יעיבר קרפ / אותשמהו םיבשומה

דברי נעילה נשמעו מפי מרן ה'חפץ חיים'. ויצוין מה שכותב
הסופר ר' יוסף פרידנזון בבטאון 'דגלנו' (שבט תשנ"ד): "בניגוד
למקובל עד היום כי מרן ה'חפץ חיים' דיבר רק פעם אחת במה־

לך הכנסיה הגדולה הראשונה, הרי האמת העובדתית היא כי עלה
לבימה מספר פעמים, אולי מחמת העובדה שהיה זה בחודש אלול.
הדבר לא היה כלול בתוכנית הדיונים, אבל כל אימת שה'חפץ חיים'

חש שיש לו לומר דבר, הוא הודיע על-כך למארגנים, ואזי שינה
היו"ר את התכנית הקבועה וכיבד את ה'חפץ חייםק להשמיע שיחה,
שלרוב היתה נמשכת קרוב למחצית השעה".

מושב 11

החלטות ומסקנות מלווים בוויכוחים סוערים ובדיונים קולניים / נעילת המושב באישון לילה המושב ה-11 התקיים בשעות הלילה של יום שלישי, אותו ניהל היו"ר
מורנו רבי יעקב רוזנהיים. מטרתו של המושב היתה לדון יחד עם הצי־
רים והנציגים כיצד לצאת לציבור עם ההחלטות והמסקנות של הכנסיה
הגדולה לקראת מושב הנעילה שהתקיים למחרת ביום רביעי י' אלול.
במהלך המושב התנהלו דיונים רבים וסוערים שנמשכו זמן רב,

ומשכך, קשה לתאר את הנאומים וההרצאות שהיו במושב זה. נציין
בקצרה את דבריו של ד"ר יצחק ברויער שהעיר הערות על מטרותיה
של 'אגודת ישראל' שנכתבו בנוסח ההחלטות. רבי יצחק מאיר לווין
הכריז את המסקנות שהתקבלו עד כאן וביקש את הערות והארות
הציבור. ד"ר מיכאל מונק מברלין אמר את הערותיו על הנוסח, ואחריו

דיברו עוד עסקנים מ'אגודת ישראל' שהמשיכו לדון על ההצהרות
והמסקנות, וכן האם נכון להגדיר את 'אגודת ישראל' כמפלגה או לא.
בשעה 2 בלילה ננעל המושב והצירים נחפזים לאכסניותיהם
לקראת המושבים האחרונים שיתקיימו למחרת עם נעילת הכנסיה
הגדולה בשעה טובה ומוצלחת.

יום רביעי י' אלול תרפ"ג

מושב 12 – מושב הנעילה

רגשי הוד נלוו לאורך המושב האחרון תוך קשיי פרידה מהימים המרוממים / דרשות ונאומים לאורך המושב שנמשך מהבוקר ועד השעות הקטנות של הלילה / ברכות והודאות נקשרו לראשיהם של העוזרים והמסייעים להצלחתה של הכנסיה הגדולה / את מושב הנעילה חתם הריקוד הנלהב של אלפי המשתתפים בניגון 'ברוך
הוא אלוקינו' / "הכנסיה הבאה תתקיים בירושלים עיה"ק" – הכריז הגאון מהר"ם שפירא בקול נשנק מדמעות
מושב הנעילה של הכנסיה הגדולה נמשך שעות ארוכות עם
נאומים רבים אל תוך הלילה, ובעיתון 'דער יוד' נרשמו לא פחות
מ-4 סדינים גדולים של העיתון עם פירוט מלא של כלל הדרשות
וההצהרות לקראת נעילתה של הכנסיה הגדולה, תחת הכותרת
הראשית: "פייערדיגע שלוס-זיצונג פון דער כנסיה הגדולה".
סופרי העיתון מתארים כיצד האולם הגדול התמלא עד מהרה
באלפי הצירים והמשתתפים עד אפס מקום, והאווירה הכללית
היתה מרוגשת ביותר לקראת סיומם של הימים המרוממים במה־
לך ההתכנסות ההיסטורית. "ראו בחוש על פני כולם את האהבה
הגדולה שיש לכל אחד למען קדשי בית ישראל ולמען הצלחתה
של 'אגודת ישראל' עבור הכלל והפרט, ובהגיע עת הפרידה מאת
האלפים הרבים שהתקבצו לכאן מכל ארבע רוחות העולם, היתה
התרגשות רבה בקרב ציבור הנוכחים שהתקשו לעזוב את הכנסיה
הגדולה בבחינת 'קשה עלי פרידתכם'".
מורנו רבי יעקב רוזנהיים פתח את האסיפה וסיכם בדברי נעילה
את כל ימיה של הכנסיה הגדולה, בהזכירו את שמותיהם של מרנן
ורבנן גדולי וצדיקי הדור שהטריחו את עצמם לבוא מריחוק מקום
כדי להביע את תמיכתם ועמידתם בראש פעולותיה של 'אגודת יש־

ראל'. במהלך הזכרתו את שמות הגאונים והצדיקים, קמו כל הצירים
והאורחים על רגליהם וצעקו בקול גדול: "יחיו לאורך ימים"! את
דבריו הארוכים סיים בברכות לרוב שתשרה השכינה במעשי ידיהם
ובירך את כולם שיזכו להמשיך הלאה בפעולותיהם הנשגבות מתוך
סייעתא דשמיא. בעיתון 'דער יוד' מצוין כי בסיום נאומו קם הקהל
על רגליו והריע בהתלהבות: "יחי ר' יעקב רוזנהיים"!
הגאון רבי יהודה לייב צירלזון מקישינב סיכם את השבוע
המיוחד של ימים קדושים אלו, בהם התכנסו אלפי העסקנים על כלל
הצירים והנציגים כדי לראות איך אפשר להועיל ולסייע לכלל יש־
ראל בלב ונפש חפצה. "הימים הקדושים בחודש תשרי מסתיימים
כידוע בנעילה, וגם אנחנו עכשיו מסיימים את הימים הקדושים
האלו בנעילה, תוך בקשה להשי"ת: "בזמן שאתם נועלים אני פותח",
שהשי"ת יפתח לנו את אוצרותיו הטובים ויוריק עלינו שפע ברכה
והצלחה בכל מעשי ידינו".
עוד אמר בדבריו הנפלאים: "אורח טוב מהו אומר? כמה טרחות
טרח בעל הבית בשבילי! כל האורחים החשובים שהיו כאן במהלך
השבוע יודעים לנכון להוקיר ולהעריך את מנהיגות 'אגודת ישראל'
על כלל אדמו"ריה ורבניה עם העסקנים הדגולים, שעשו הכל בכדי

שהכנסיה הגדולה הנוכחית תצליח ותתנהל על הצד היותר טוב,
וב"ה זכינו כי חפץ ד' בידינו הצליח ועכשיו הגיעה עת ההודאה",
וכאן הזכיר את שמות העסקנים החשובים שהקדישו לילות כימים
עבור הצלחתה של הכנסיה הגדולה.
קטע מיוחד בנאומו הקדיש מהרי"ל צירלזון להודות למרן
ה'אמרי אמת' מגור, באמרו: "כולנו יודעים כמה טרחות הוא טורח
וכבר טרח למען הצלחתה של 'אגודת ישראל', ובפרט בנסיעתו
האחרונה לארץ הקודש (אדר-ניסן תרפ"א) כדי לבסס את מוסדות
האגודה בארץ ישראל. בזאת סיים את דבריו ואיחל לכולם ברכת
כתיבה וחתימה טובה, לשנה הבאה בירושלים הבנויה.
הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי מוילנא השמיע משא נלהב
מתובל בדברי תורה ופנינים יקרים, וסיים בדברי ברכה לבביים
להנהלת 'אגודת ישראל' ולכל המסייעים לדבר מצוה. בדבריו
הזכיר את הפסוק "האמת והשלום אהבו", ומכאן רואים שקודם
צריכים להידבק במידת האמת ורק אחר-כך במידת השלום. "איננו
מחפשים לעשות שלום עם אלו שאינם הולכים בדרך האידישקייט
הצרופה", אמר ברמיזה על הדיונים שהיו במושבים הקודמים על
שאלת השלום עם המזרחי, והכריז: "רק אם הולכים בדרך התורה
באמת, אז זוכים ש'כל נתיבותיה שלום'. כל מה שהקמנו את 'אגודת
ישראל' היה רק בגלל הפרצות שעשו אחרים". בסיום הדברים בירך
ואיחל שתהיה התקדמות חיובית בפעולותיה של האגודה, ד' עוז
לעמו יתן ד' יברך את עמו בשלום.
מרן ה'חפץ חיים' שוב עלה על הדוכן והשמיע דברי ברכה משך
כעשרים דקות, ובעיתונות מצוין בהתרגשות כי הציבור לא היה יכול
להשביע את נפשו מנועם המתיקות שהתלווה לדבריו הקדושים.
בדבריו עמד על השמחה הגדולה שהייתה בשעת הבאת הביכורים
כפי שמסופר במשנה בהרחבה, ושאל: מאי כולי האי? לשמחה מה
זו עושה, הרי בסך-הכל מביאים כמה ענבים שאינם שווים הרבה?
אלא, שההתעסקות סביב המצוה היא יותר גדולה מהמצוה עצמה,
ולכן אפילו שהענבים עצמם אינם שווים הרבה, אבל ההתעסקות
וההכנות לקיום המצוה, חשובות מאד אצל השי"ת ועל-כך היא
השמחה.

"גם כאן בכנסיה הגדולה שעוסקים בהכנות של המצוות לקראת
ההחלטות החשובות שיצאו היום מתוך הדיונים והמושבים, על כן
יש לנו לשמוח ולהודות להשי"ת על גודל הזכייה שיש לנו", אמר מרן
ה'חפץ חיים'. עוד הוסיף, כי ככל שיותר אנשים מקיימים את המצוה
הרי שיש בכך ערך נוסף וחשוב ביותר, כפי שרואים את השינויים
בברכת הזימון שככל שיש יותר אנשים בסעודה יש להוסיף את
שמו של השי"ת בברכה, וכך גם בלימוד התורה שאינו דומה רבים
הלומדים יחד ליחיד היושב ולומד שאינו נהוג כראוי.
מרן ה'חפץ חיים' ניצל את ההזדמנות ועורר את הציבור על
ביטול תורה שהוא עוון חמור מאד ואפילו הגיהנום אינו מועיל לזה,
באמרו שהגיהנום אמור לנקות את החטאים ולזכך את האדם, אבל

הרי זה משול למי שבגדו התלכלך והוא מנקה אותו בחומר ניקוי,
אבל אם יחסר לו שרוול בבגד לא יועיל שום ניקיון. כך גם ביטול
תורה, אם חסרה לו מסכתא זו ואחרת שלא למד אותה מפני ביטול
תורה, לא יעזור הגיהנום לנקותו.
עוד אמר בדבריו המחזקים, כי מי שאינו יכול ללמוד תורה מפני
טרדותיו הגשמיות או מפני סיבות אחרות, יוכל לתמוך בישיבות
או בלומדי תורה, ובכך ישלים את החסר לו בלימוד התורה. בזאת
אמר רעיון נפלא, כי אם חולה צריך לשתות משקה לרפואה ואינו
מסוגל לשתותו מפני המרירות, לא יועיל לו מאומה אם ייתן לחברו
לשתות את המשקה במקומו, אולם בלימוד התורה אינו כך, אלא אם
הוא עצמו אינו מסוגל ללמוד מכל סיבה שהיא, אם ייתן לחברו את
האפשרות ללמוד תורה, ייחשב לו כאילו הוא עצמו למד וזה סוד
שותפות יששכר וזבולון.
כאן נפרד הגאון רבי אברהם צבי פרלמוטר מוורשא מכלל צירי
הכנסיה הגדולה ובפרט מהמשלחת המכובדת של ארץ ישראל.
בעקבות חולשתו וגילו המופלג היה הוא היחיד שנשא את דבריו
בישיבה, ובקושי רב הביע את התרגשותו בקול נשנק מדמעות על
האורחים מירושלים שזוכים לחזור לאדמת ארץ הקודש, והלוואי
שיכול היה גם הוא לבוא יחד עמם לירושלים עיר הקודש.
הרה"ק רבי מרדכי יוסף אלעזר מראדזין הזכיר במשא קדשו
את עניינו של השלום כפי שכולם דיברו עליו במושבים הקודמים,
אבל הסביר כי יש לדעת מהו בדיוק סודו של השלום, שהרי תלמידי
חכמים מרבים שלום בעולם אבל הם בונים בכך את העולם, כנאמר
'אל תיקרי בניך אלא בוניך', רק שלום בנייה הוא השלום הראוי ולא
השלום המבוסס על מחלוקת גרידא.
עוד הזכיר את המשנה "בראשונה היו משיאין משואות", שתמיד
האירה האש הקדושה מירושלים על פני כל הארץ, אבל "משקל־
קלו הכותים" והביאו אש זרה, ביטלו זאת כדי שלא להתבלבל בין
האש הקדושה לבין האש הזרה. בזאת ביקש לאור ההחלטה לשלוח
משלחת מכובדת לירושלים כדי לבסס בה את מצב היהדות, שיראו
לבדוק מקרוב היכן נושבת האש הקדושה והיכן היא האש הזרה
ולהתרחק ממנה.
הרה"ק רבי יצחק זעליג מסוקולוב דיבר על ההצלחה הגדולה
שנרשמה במהלך הימים האחרונים, כיצד שיתוף פעולה חזק של
כלל הנציגים יכול להביא כאלו הישגים גדולים וחשובים. בדבריו
הזכיר את הפסוק "קחו עמכם דברים", עכשיו כשכולם חוזרים
לבתיהם יש לקחת עמם את דברי ברכתם והוראתם של גדולי וצ־
דיקי הדור, להתעסק בהם ולראות מה אפשר להוציא מהם הוראות
למעשה.
כמו-כן ציין את דברי חז"ל "כל כנסיה שהיא לשם שמים סופה
להתקיים", וזאת למרות חילוקי הדעות שנשמעו ונרשמו בימי הכ־
נסיה הגדולה, אבל כפי שמצינו אצל שלמה המלך שאחרי סיום ימי
בניית בניין בית המקדש שבו כולם לבתיהם שמחים וטובי לב, כך
גם מכאן תצא הבשורה שכולם ישובו לבתיהם שמחים וטובי לב,
וכאשר זכינו לסדר אותו כן נזכה לעשותו.
הגאון רבי משה מרדכי עפשטיין ראש ישיבת סלבודקה הרחיב

על מעלתה של הכנסיה הגדולה בעצם התקיימותה, באמרו שהיו
רבים ששאלו מה התועלת של הכנסיה הגדולה, אבל האמת היא על
פי דברי חז"ל "כל עיר שגגותיה גבוהים מבית הכנסת סופה להיחרב",
והנה הציונים והחופשיים כבר עשו את האסיפות והכינוסים שלהם
באולמות גדולים וצעקו מהגגות את הצהרותיהם החלולות, אבל
עכשיו שאנו באים ועורכים את הכנסיה הגדולה בקול רעש גדול,
זהו התיקון נגד זה ומניעת החורבן שלא יבוא.
כאן התכבד לעלות על הדוכן, הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן
גאב"ד פוניבז', שלא יכול היה להשתתף בכל המושבים הקודמים
והגיע אל הכנסיה הגדולה רק במושב הנעילה. את דבריו פתח
בצחות ואמר: "הגעתי עכשיו ל'עלינו לשבח' של הכנסיה הגדולה
לקראת נעילתה... בדרכי לכאן הרהרתי כיצד הרהיבו עוז לקרוא
את השם 'הכנסיה הגדולה' שהוא קשור לאנשי הכנסת הגדולה,
אבל למעשה לא לקחו זאת סתם כך אלא בדין הוא שייטלו שכרם,
כי שמעון הצדיק אמר בפרקי אבות שאנשי הכנסת הגדולה החזירו
עטרה ליושנה, וכך גם כל היושבים כאן מבקשים להחזיר עטרה
ליושנה והרמת קרן היהדות בכל העולם כולו".
הרב אליהו קירשברוין דיבר דקות ספורות של סיכום, ומפני
קוצר הזמן לא נתנו לו להאריך וכן לרבנים האחרים שביקשו להש־
מיע דברים בנעילת המושב. עם זאת, מפני כבודה של ארץ ישראל
נתנו לאחד מנציגי המשלחת מירושלים לשאת דברי ברכה. כאן עלה
הרה"ג ר' בן ציון יאדלר שפתח בפסוק "ברכו את ד' כל עבדי ד'

העומדים בבית ד' בלילות", שגם בלילות בתקופות החשוכות יש
להודות להשי"ת למרות כל הקשיים. בדבריו ציין את הפסוק "שאו
ידיכם קודש", שבכדי להגיע אל הקדושה חייבים להפשיל שרוולים
ולשאת את הידיים בפעולות למען הכלל והפרט, ואז זוכים לברכת
ד' מציון וירושלים.
בסיום דבריו נשמעו ברכותיהם של הרב יצחק מאיר לווין שה־
ביע את תקוותו לעתיד טוב יותר בשמיה של היהדות החרדית בכל
רוחות העולם, ושל העסקן האגודאי הרב משולם קאמינער פרנס
הקהילה היהודית בוורשא, שמסר את התרגשותו הרבה עם נעילת
מושבי הכנסיה הגדולה.
הצהרה מרכזית של 'צעירי אגודת ישראל' נשמעה מפי ר'
אלכסנדר זושא פרידמן שדיבר בלשון הקודש. אחריו דיבר הרב
אייזיק בער הקרמן שהביא את הצהרותיה של תנועת 'פועלי אגודת
ישראל'. בהמשך הודיעו כי האדמו"רים והרבנים היושבים בשולחן
הנשיאות מקבלים על עצמם לגייס סכומים גדולים לטובת 'קרן
יבנה', שהיה עמוד התווך הבסיסי של הת"תים של 'אגודת ישראל'.
משא נעילה נפלא ומתוק מדבש השמיע הגאון רבי מאיר שפי־
רא מסאנוק, שהרחיב על הבעיה השורשית בחוסר השקעה בחינוך
הילדים הרכים בתקופת ילדותם וימי נעוריהם, שאז קשה להתחיל
ללמד אותם תורה ומצוות, ועיקר חסר מן הספר. את דבריו תיבל
כדרכו בדברי תורה ופנינים יקרים על מאמרי חז"ל, וסיים את
ברכתו למנהיגי הדור הנחשבים ל'עיני העדה' כי הם אלו הרואים
בעיניהם את מצב היהדות ואת הדברים הצריכים חיזוק, וזוהי גם
תפקידה של האגודה כעיני העדה לסייע לכולם לצעוד בדרך התורה
והישרה.

את המושב האחרון נעל היו"ר הרב ד"ר פנחס כהן ז"ל בהכריזו
בקול נרגש: "רבותי! קשה עלי פרידתכם! עברו עלינו ימים נפלאים
יחד בשבת אחים, אבל עכשיו הגיע הזמן להיפרד זה מעם זה למרות
הקושי הגדול הכרוך בכך". בדבריו הודה לכל העוזרים והמסייעים
להצלחת המושבים, הוועידות והכינוסים, ובירך את כולם בבריאות
ואריכות ימים, ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים.
ברגשי הוד התרוממו כולם ממקומותיהם ופתחו בריקוד נלהב
על המילים 'ברוך הוא אלוקינו", כשחלק מהציבור אינו מצליח
לכלוא את רגשותיו ועולה לרקוד על הספסלים ועל השולחנות.
הריקוד הנשגב נמשך דקות ארוכות, ובסיומו מכריז הגאון מהר"ם
שפירא: "די נעקסטע כנסיה הגדולה וועט זיין אין ירושלים"...
ושוב פצחו בריקודים שמחים, כשכל אחד מניח את זרועו על כתף
חברו באהבה רבה ובחדווה עילאית, ועל במת הנשיאות יוצאים
האדמו"רים והרבנים במחול לצדיקים שעוד לא נראה כמוהו.
בכך ננעלה הישיבה האחרונה של הכנסיה הגדולה, ובכך תמו
הדיונים והמושבים של הכנסיה הגדולה הראשונה של 'אגודת יש־
ראל'.
יוודע בגויים. תמונה מהכנסיה הגדולה שפורסמה בשעתו בעיתונות הכללית

זמן אסיפה לכל. כש"ת רבי יצחק מאיר לוין ליד כ"ק אדמו"ר מסוקולוב זי"ע

שביבים מהשבת ההיסטורית בוינה
קיומה של הכנסיה הגדולה הראשונה בין התאריכים,
יום חמישי ג' אלול – יום רביעי י' אלול, הביאה לידי כך
שהעיר וינה זכתה לארח את מרנן ורבנן גדולי וצדיקי
הדור זצוק"ל, גם במהלך שבת קודש פ' שופטים תרפ"ג.
על אותה שבת לא מצאנו תיאורים רבים בספרי דברי
הימים, אולם בספר 'גשמי ברכה' מהרה"ג ר' שמעון היר־
שלר שליט"א מספר בהאי לישנא:
סיפר לי הרב אברהם שרייבער מעיר וינה, נכדו
של הרב יואל שרייבער בנו של הגאון רבי שמעון סופר
זצוק"ל אב"ד קראקא, שהוא זוכר את מרן ה'חפץ חיים'
זי"ע כשהיה בוינה לכבוד הכנסיה הגדולה הראשונה,
והתאכסן אצל דודו רבי עקיבא שרייבער. מקורביו אמ־
רו שהבחורים יכולים להיפגש עם ה'חפץ חיים' בשבת
קודש בצהריים בבית דודו הנ"ל, והלכו כחמשים בחורים

לשם. ה'חפץ חיים' נכנס לחדר ואמר 'גוט שבת' לכל
אחד, אחר-כך אמר דברי חיזוק וכה אמר: "אידישע ברו־
דערלאך! האט זיך ליב איינער דעם אנדערער" (אחים
יהודים! אהבו נא אחד את זולתו), וסיים את דבריו ושוב
בירך אותם: 'גוט שבת'!
בספרו 'בטוב ירושלים' (עמ' 144) מספר המגיד
הירושלמי הגה"צ רבי בן ציון יאדלר זצ"ל, שהיה בראש
המשלחת של צירי 'אגודת ישראל' מארץ ישראל שהגי־
עו אל הכנסיה הגדולה בוינה: "בשבת שלאחר הכנסיה
הגדולה, דרשתי שם בבית המדרש הגדול הנקרא 'שיף
שול' עד שעת מנחה גדולה, שכן מנהגם היה לאכול את
סעודת החמין, היינו ה'טשאלנט' וה'קוגל', אחרי תפילת
מנחה גדולה. ובאמת שהיו שם אנשי העיר מהדרים מאד
לענג את השבת".

28| קהילות | "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי | קהילות | 29

100 שנה לכנסיה הגדולה הראשונה של 'אגודת ישראל' ישימח קרפ / םוי לכל ףד

פרק חמישי

דף לכל יום

"היה זה הד רחוק מאותו קול שנישא בחורב בעת שהכל אמרו נעשה ונשמע", היטיבו המסקרים להגדיר את ההתלהבות הסוחפת של גדולי ומאורי הדור יחד עם אלפי צירי הכנסיה הגדולה

הראשונה, עם הישמע הצעתו ההיסטורית של מרן מהר"ם שפירא זצוק"ל לקבוע לימוד דף יומי לפי סדר הש"ס || "על הכנסיה הגדולה להחליט כי החל מראש השנה הבא עלינו לטובה,

ראש השנה שנת תרפ"ד, יש ללמוד מידי יום ביומו דף גמרא לפי סדר הש"ס מתחילתו", קבע רבה של סאנוק הצעיר בקולו האדיר ומאז זיכה מיליוני יהודים בכל קצווי תבל בלימוד דף גמרא בכל יום || תיאורים מלבבים מאז יסוד התקנה ועד התפשטותה בכל הארצות כלחם חוקם של מאות אלפים מבני היהדות הנאמנה עד ימינו

הוא מיטיב לתאר בשפתו הציורית את המצב החדש שנוצר
בעקבות הרעיון והתקנה: "אנשי מסחר יהודיים שניהלו ביניהם
חליפת מכתבים, שיבצו בתארכי האגרות והמסמכים את ציון ה'דף'
שיהודים אחרים ואפילו הם בעצמם עוסקים בו אותו יום. שניים
שנפגשו ושוחחו על דא ועל הא, הפליגו עוד לשוחח על הסוגיא
שנלמדה ביום זה. מאמר חז"ל אחד שנמצא בדף של יום פלוני, יצא
מפיותיהם של מאות אלפי יהודים בבת-אחת ולחוד. קול התורה
נישא והדיו התגלגלו מעיר לעיר, ממדינה למדינה ומיבשת אחת
לרעותה, מעבר לימים וגבעות.
"את הפלא הגדול הזה חולל הדף היומי! הסוגיא שבתל־
מוד מיאנה להכיר בתחומים וגבולות שבנתיבי תבל, אין מצרים
גאוגרפיים לטריטוריה של שלטון התורה בחיי ישראל עלי אדמות.
התורה חודרת לכל אתר ופורשת כנפיה על פני כל היקום. יהודים
שזה עידן ועידנים לא הציצו אפילו חטופות בספר יהודי – הפכו
ללמדנים! נישאו את התורה והגביהו אותה ממעל לכל – מעל כל
מיני חישובים של מפלגות וזרמים. והגמרא הפכה להיות מצרך
חיוני ומבוקש בכל פינות העולם, מזון לנשמה היהודית המורעבת
והצמאה, הכוספת ועורגת למשהו רוחני, למשהו יהודי".
את דבריו הנפלאים הוא מסיים: "על ידי הדף היומי קיבל הלוח
היהודי תיקון מיוחד במינו, כי רק עכשיו הוא בא על תיקונו. כל יום
ודף גמרא צמוד לו. האור שזורח ובוהק מן הגמרא ומרעיונות חז"ל
העמוקים מני עומק, אור זה שוטף בקרני נוגה על כל יום מימות
השנה. כל יום שמקביל ל'דף', האור מאיר וזורח על פני כל עשרים
וארבע השעות של יממה זו".
כדבריו מוסיף הרב יהודה מאיר אברמוביץ ז"ל מחשובי העסק־
נים של 'אגודת ישראל' ומתלמידיו המובהקים של מהר"ם שפירא:
"אחת היצירות שיצרה 'אגודת ישראל' היתה אף היא חידוש בפני
עצמו ושעוררה אף ביקורת מצד חוגים שונים, הוא רעיון לימוד
הדף היומי שהתקבל על-פי הצעתו של מורי ורבי רבי מאיר שפירא
בכנסיה הגדולה של 'אגודת ישראל'. הצלחת רעיון זה צריך לזקוף
לזכותה של 'אגודת ישראל', כי אילולא 'אגודת ישראל' ואילולא
שהרעיון נולד בכנסיה הגדולה, לא היה מקבל אותה תנופה גדולה
ולא היה מכה אותם גלים בקרב העם היהודי.
"יש לזכור כי ההתנגדות לרעיון הדף היומי אצל חוגים מסוימים,
היתה מעוגנת ביסודות מחשבה מסורתיים ורעיוניים, אשר שללו
את הרעיון שכלל ישראל ילמד אותו דף באותו יום, והיו כאלו שראו
בכך אפילו המעטה של לימוד תורה על ידי כך שלא ילמדו באותו
יום מסכתות אחרות ואולי לא ילמדו יותר מדף אחד. אבל 'אגודת
ישראל' ראתה שתקנה זו היא צורך השעה. לא ש'אגודת ישראל'
היתה אדישה להסתייגות ליצירותיה החדשות, לא שלא הבינה את
החששות, אלא 'אגודת ישראל' נתנה עדיפות לשיקולים אחרים
שהכבידו את המשקל לצד זה".

קביעין כן תהוון
קיימות שמועות וגרסאות שונות כי הרעיון לכשעצמו אינו
במקורו של מרן מהר"ם שפירא זצוק"ל עצמו, וכך סיפרו רבה של
פאטיק הרב הורוביץ זצ"ל וכן הגאון רבי מרדכי הארלינג זצ"ל, בן
אחותו של רבי מאיר שפירא, שהם שמעו בעצמם מפיו של מהר"ם
שפירא שסיפר להם את הדברים בחשאי, וכה אמר:
"בעצם כל הרעיון הגדול של 'הדף היומי', נצנץ לראשונה בלבבו
של מורי ורבי הקדוש רבי ישראל מטשורטקוב, הוא זה שהגה רעיון
לפיו כל העם היהודי יעסקו יחדיו מדי יום באותו דף. אך ביודעו
שאילו הוא יהיה זה אשר יציע את הרעיון, זה יתקבל כ'רעיון טשו־
רטקובאי' ולא יקלוט את הכלל כולו, לכן הוא הציע לי את הרעיון
על מנת שאציעו לפני גדולי ישראל".
אכן, אף אם הגרעין של הרעיון נמסר בהיכל האצילות שבטשור־
טקוב, הרי אין ספק שאת הזכות העיקרית של הפיכת הרעיון לנחלת
כלל ישראל כולו, מחזיק רבי מאיר שפירא, אשר באישיותו הרוממה
והכובשת, באהדה הרבה שהיתה לו אצל כל גדולי ישראל ואצל העם
היהודי כולו, ובכישרונותיו הברוכים, הצליח להפוך רעיון אחד קצר
למהפכה שרק הולכת וגוברת מיום ליום ומחודש לחודש.
כך או כך, את הרעיון הגאוני הזה שבמרוצת הזמן נהפך לנחלת
האומה הישראלית כולה, הגה פאר ישראל ותפארתו, מרן מהר"ם
שפירא מלובלין זצוק"ל, בכנסיה הגדולה שהתקיימה בוינה. וכפי
שהעיד תלמידו המובהק מרן פוסק הדור בעל 'שבט הלוי' זצוק"ל,

שהיה רגיל בפיו לומר, כי אם אמנם שלא
זכה לדאבון לב להותיר אחריו ברכה בעול־
מנו בזרע של קיימא, הרי ששני בנים חביבים
יש לו ואלו הם הדף היומי וישיבת חכמי
לובלין - שתי יצירות מופלאות שזכה מרן
מהר"ם שפירא להעמיד בעשר אצבעותיו
בעמל וביזע, בדמים תרתי משמע כידוע וכ־
מפורסם, ומכאן נזכרת ומוזכרת דמותו רבת
ההוד עד ימינו בסוד קדושים רבה ובקרב
רבבות אלפי ישראל בכל רחבי תבל.
על הרה"ק רבי אלימלך מנחם מנדל מס־
טריקוב זי"ע מסופר, שבחזרתו לביתו מה־
כנסיה הגדולה הראשונה, נשאל: מה חידוש
חידשה הכנסיה? והשיב על אתר: "להגביר
את לימוד התורה באמצעות הדף היומי!"
מבחינתו היתה זו ההחלטה החשובה ביותר
שהתקבלה באותם ימים ואילו היה נוסע לוינה
רק בשבילה, דיינו.
על הרה"ק ה'שארית מנחם' זי"ע מווישווא
מסופר, שבחזרתו לביתו מהכנסיה הגדולה
הראשונה פגש בתלמידו הבחור דוד אפל
וסיפר לו על ההצעה שהתקבלה, כשהוא מו־
סיף: "תקנה זו היא עבורך!"... הרה"ק מווישווא
שירד לנפש תלמידו, ידע שהוא מסוגל ללמוד
את הדף נוסף לשיעורי וסדרי הישיבה. לעת
זקנותו סיפר הרה"ח ר' דוד אפל ז"ל, כי הודות
ליוזמת הרה"ק מווישווא להנהיג את הדף היומי
בישיבה, קיבל עליו את המשימה וזה ארבעים
שנה שהוא לומר את הדף ברציפות ובקביעות.

הפתעה שהרעישה עולמות
תלמידו הוותיק של מהר"ם שפירא, הרב
דוד הלחמי ז"ל, מתאר בספרו הנהדר 'ישיבת חכמי לובלין ומחוללו',
את הרגעים המרוממים הללו שנצפו במרכזה של הכנסיה הגדולה
הראשונה: "על הבמה המכובדת של הכנסיה הגדולה בוינה עמד
הרב הצעיר ובקול רעש גדול הפתיע את כל גדולי הדור בהצעתו
המקורית שהכתה גלים כבירים והשאירה הדים חזקים באולם הכ־
נסיה ובעולם היהודי כולו. צירי הועידה נסחפו לתוך ההתלהבות
ובפיות פעורים נשארו רתוקים למקומותיהם, מפנים את מבטיהם
לעבר האיש העומד על הבמה ובאמרי פיו שובה את הכנסיה הגדו־
לה, על גדוליה ומאות ציריה".
ההכרעה נפלה. בהתרוממות נפש עילאית התקבלה הצעתו של
מהר"ם שפירא וכלל ישראל קיבל על עצמו ללמוד את הדף היומי
בכל יום תמיד, קביעין כן תהוון בהנהו חבורתא. הרעיון האדיר חדר
לפינות הנידחות ביותר ברחבי כדור הארץ ובכל מקום שם נמצא
קיבוץ יהודי, קיבלו עליהם את עולה של תורה. גדודים גדודים
הצטרפו לציבור הגדול של לומדי הדף היומי, ערימות של דפי הג־
מרא הצטרפו לפירמידה הענקית שבשם 'הדף היומי' תכונה, עליה
מצביע כיום כל יהודי כאחד ההישגים הנעלים ביותר שזיכה רבי
מאיר שפירא את היהדות העולמית.
על הצלחת רעיונו המופלא סיפר מהר"ם שפירא בעצמו, שב־
תחילה כשנצנץ במוחו הרעיון של לימוד הדף היומי, חשב להציע
אותו מעל לבמת הכנסיה הגדולה אך ורק למען הצעירים. "לא
עלה על דעתי לחשוב שהכנסיה תחליט לחייב בלימוד זה את כלל
ישראל כולו", שח לימים בהתרגשות רבה של לובלין, "אולם כשה־
תחלתי לדבר ארוכות וקצרות בדבר התועלת של לימוד הדף היומי,
שלדעתי יש בכך תועלת רבה אם בכל יום יילמד דף גמרא אחד על
ידי רבבות יהודים והוא יגיע השמימה, באה ההפתעה הגדולה שה־
רעישה עולמות ממש וכולם הסכימו פה אחד שההחלטה מחייבת
את כלל ישראל כולו, בלי יוצא מן הכלל".

המכתב והלוחות
תחילתו של המחזור הראשון היה כאמור בראש השנה תרפ"ד,
וכנזכר לעיל שיגר מהר"ם שפירא לוח שנה מיוחד עם סדר הלימוד

של דף גמרא בכל יום עם מכתב מרגש שנלווה אל הלוחות. וזה
תוכנו:

אל הצעירים החרדים לדבר ה' ותוה"ק בכל ארצות תבל שלום
ורב ברכה!

חברי לדעה!
הכנסיה הגדולה החליטה – על פי הצעתי - שיעור הדף היומי.
והכל קיבלו עליהם החלטה זו בשביעות רצון ושמחה. אבל אתם
צעירים, מבחר עמנו ועתידו, קבלתם אותה בהתלהבות קדושה.
דעו אפוא בנים חביבים כי נדר גדול נדרתם לאלוקי ישראל ועליכם
אפוא לגשת אל עבודת הקודש ללמוד בעצמכם ולעורר אחרים לזה.
קבלו בזה מידי לוח השיעור והוכחו לדעת כי התחלת הש"ס
יהיה ביום א' ראש השנה תרפ"ד וסיומו אי"ה בר"ה לאילנות חמשה
עשר בשבט תרצ"א. דעו לכם שאם על כל חבר של 'אגודת ישראל'
מוטלת החובה ללמוד את הדף היומי, הנה יגדל החוב הזה עליהם
שבעתיים.

הבו ונקווה לה' החסד כי יזכנו בקרוב לראות בבנין בית הבחירה
ומלאה ארץ דעה את ה'. בנים חביבים למקום! יצאתם לעזרת ד'
בגיבורים - לכו בכוחכם זה הלאה! שאו דגל התורה ברמה כי עיני
כל היהדות החרדית נשואות אליכם! והיה ה' עמכם גיבורי החיל!
החותם בלב מלא געגועים לתוה"ק ובגמח"ט.
הק' מאיר שפירא
אב"ד ור"מ דק' סאניק

מיליוני יהודים מילאו למעלה מ-600 עיירות בפולין, כאשר
כל עיירה ועיירה מתנהלת לה לפי אורח חייה ולפי מנהגיה מימים
ימימה, אך לולם לימוד התורה תופס מקום בראש. בכל עיירה,
בבית הכנסת, בבתי המדרשות או ב'חברות' השונות: אם ב'חברת
משניות', 'חברת חומש', 'חברת עין יעקב' וכמו גם 'חברת תהילים',
כאשר הצד השווה שביניהן כי לכולם היו שיעורים קבועים.
ליד שולחנות ארוכים ישבו חבורות חבורות, מדי ערב בערב או
מדי בוקר בבוקר ולמדו שיעורים. על יד כל שולחן ישב מגיד-שי־
עור מפורסם אשר ניהל את הלימוד וככה נמשך הדבר במשך מאות
שנים. לא הייתה בה בפולין עיר או עיירה אחת שחיו בה יהודים

ח

ודש אלול תרפ"ג.
יותר מעשור חלף מאז הוכרז על הקמתה של תנועת
'אגודת ישראל'. ארבע וחצי שנים במשך אותו עשור,
השתוללה במלוא עוזה מלחמת העולם הראשונה, וזו
שיבשה את החיים בכל רחבי אירופה, וכך גם דחתה את
קיומה של הכנסיה הגדולה הראשונה שעמדה להתכנס
בשנת תרע"ד, למועד בלתי ידוע.
עם כל זאת, לאחר חודשים ארוכים של הכנות, התכנסו טובי
העסקנים מכל רחבי העולם היהודי בראשות גדולי ישראל בעיר
וינה לכנסיה הגדולה הראשונה. הכנסיה עצמה נערכה על פני שבוע
שלם, כאשר מושב הפתיחה היה בג' אלול ומושב הסיום שבוע לא־
חר-מכן בי' אלול. במהלך ימי הכנסיה נערכו בה עשרות מושבים
סגורים ופתוחים בהם נידונו עשרות נושאים העומדים בחיי העולם
היהודי תורני.

החלטות רבות וגורליות נתקבלו באותה כנסיה, אך יותר מכל
זכורה היא בשל הרעיון שהתקבל במושב שנערך ביום שלפני הנ־
עילה. היה זה ביום השלישי בהיות הבוקר, יום שנכפל בו כי טוב,
ט' אלול תרפ"ג, אז נפתחה הישיבה התשיעית של הכנסיה הגדולה.
הרגע המרכזי של המושב הזה היה אמור להיות הכרזתו של הרב
ד"ר פנחס כהן ז"ל על כינונה של מועצת גדולי התורה העולמית של
'אגודת ישראל', עם ההרכב הנבחר של שלשה עשר חבריה בנשיאות
הכהן הגדול מראדין מרן בעל 'חפץ חיים' זי"ע.
אותו מושב נערך על ידי הועדה לענייני חינוך והוא הוקדש
לענייני החינוך שעמדו אז על הפרק. לאחר ההכרזה המרגשת קם
לשאת דברים הגאון רבי מאיר שפירא זצוק"ל אב"ד סאנוק ולימים
רבה של לובלין, שנחשב היה לאחת הדמויות המרכזיות בכנסיה הג־
דולה וניהל דיונים רבים לאורך ימיה. גם כאן הוא נעמד והקריא לא
פחות מ-28 החלטות חשובות של הכנסיה הגדולה, כשכל מליאת
הכנסיה עומדת על רגליה ומקשיבה בדריכות לדבריו הנפלאים
של הגאון הצעיר שהכל ניבאו לו גדולות ונפלאות בהמשך דרכו
הסלולה.
לאחר שהקריא את ההחלטות והמסקנות, ביקש בקול רווי
התרגשות להעלות הצעה פרטית. קדמה להעלאת אותה הצעה
פרטית, ישיבה סגורה של הועדה לענייני חינוך בה שטח רבי מאיר
את חזונו הגדול, שכלל בתחילה הטלת חוב קדוש על הנוער החוסה
בצילה של תנועת 'אגודת ישראל', ללמוד אותו דף גמרא בכל יום.
משום מה הסתייגו כמה מחברי הועדה מההצעה, ואחד מנכבדיה

ניסח את הסתייגותו בשאלה: "הייתכן שיהודי הרוצה ללמוד מסכת
שבת יהיה מוכרח ללמוד מסכת ברכות?!" כיון שכך ביקש הגר"מ
שפירא להעלות את הצעתו כרעיון פרטי, והוא קיבל את רשותם
של חברי הועדה.

לאחר שסיים את הקראת החלטות הועדה, העלה את חזונו: "על
הכנסיה הגדולה להחליט כי החל מראש השנה הבא עלינו לטובה
ראש השנה של שנת תרפ"ד - יש ללמוד מדי יום ביומו דף גמרא לפי
סדר הש"ס מתחילתו". עוד הוסיף ואמר: "מאחר ושנה זו היא שנת
השמיטה ובמוצאי שביעית בן דוד בא, נזכה בוודאי לחגוג בע"ה את
סיום הש"ס בירושלים".
לאחר-מכן עבר לתאר בציוריות ובהרחבה כדרכו את מעלתו
הגדולה של לימוד שכזה. כאשר סיים את דבריו, אחזה התרגשות
סוערת את אלפי צירי הועידה. אלו קמו מכיסאותיהם, הריעו ומחאו
כף במשך שעה ארוכה. "היה זה הד רחוק מאותו קול שנישא בחורב
בעת שהכל אמרו נעשה ונשמע", הגדירו אחר-כך מסקרי הועידה
את המושב התשיעי, ולפי התלהבותם הסוחפת של צירי הועידה,
הרחיב מהר"ם שפירא את הצעתו כי תהא זו חובה על כל יהודי
ויהודי (ולא רק על בני הנוער כפי שהציע מלכתחילה).
ואכן, רעיונו התקבל מיידית כשאף המסתייגים מלכתחילה
חוזרים בהם, וכך נקבע רעיון כביר זה כאחת מהחלטות הכנסיה
הגדולה הראשונה: "היהדות החרדית של כל העולם מקבלת על
עצמה ללמוד בכל יום דף אחד ידוע, החל ממסכת ברכות, בראש
השנה תרפ"ד".

מהר"מ שפירא כשלעצמו לא הסתפק בהצעתו וכמו גם בהח־
לטת הועידה, ואת השבועות הקצרים שנותרו מסיום הכנסיה הג־
דולה ועד ראש השנה, הקדיש להפצת הרעיון בכל שדרות הציבור
החרדי. הוא שיגר מכתבים לכל מרכז וסניף של אגודת ישראל בכל
עיירה ועיר, כשהוא מפציר בכולם לגשת אל עבודת הקודש, לקבל
על עצמם את לימוד הדף היומי ולדרבן עימם אחרים.
למכתביו צירף לוח שערך ובו סדר לימוד הש"ס לכל המחזור

הראשון, החל מברכות דף ב' בראש השנה של שנת תרפ"ד, ועד לדף
האחרון של מסכת נדה בראש השנה לאילנות ט"ו בשבט תרצ"א.
כעת לא נותר אלא להמתין לראש השנה המתקרב ומגיע כדי
להיווכח אם אכן תתקבל ההצעה ולימוד הדף היומי יהפוך מעתה
חלק מסדר היום היהודי בעולם כולו.
והמציאות לא הכזיבה.

"היה זה הרעיון בה"א הידיעה בוודאי מוכרח להיות רגע נפלא שהקב"ה בכבודו ובע־

צמו העניק לו את ברכתו", כותב הגאון רבי אברהם מרדכי הרשברג
זצ"ל מחשובי הרבנים במקסיקו ומתלמידי ישיבת יח"ל, במאמר
מבריק ונפלא אותו הוא מכתיר בשם 'הדף היומי – מעין עולם
הבא!'. "אותו רגע מרומם ונשגב של הכנסיה הגדולה הראשונה של
'אגודת ישראל' בוינה, כאשר רבינו מהר"ם שפירא נתן פומבי לרעיון
בה"א הידיעה שלו, להנהיג את לימוד הדף היומי בכל מקום שבני
ישראל נמצאים, כדי שדף הגמרא יהווה מעין בריח תיכון בינלאומי,
שיקשר את כל היהודים מכל קצווי תבל. ולאמיתו של דבר: איזה
תחליף, איזה אמצעי אחר ישנו לקרב את לבבות היהודים בעולם
איש אל רעהו ואת לבבות ישראל לאביהם שבשמים – אם לא דף
הגמרא?

"היה זה אפוא טבעי מאד שהצעתו של רבינו תתקבל על אתר
בהתלהבות גדולה. יהודים מכל החוגים והזרמים, תלמידי חכמים
וסתם בעלי בתים, יהודים שהזניחו מרוב טרדות את לימוד התורה
ויהודים קובעי עתים לתורה- כל אלו קיבלו בהזדהות אחידה את
הרעיון הנפלא וישבו ללמוד את אותו דף גמרא".

בלב מלא געגועים. מכתבו של מרן הגר"מ שפירא זצ"ל על לימוד הדף היומי

דף אחד בכל העולם. קריאת אגודת ישראל בפולין על לימוד הדף היומי, כ"ו אלול תרפ"ג

30| קהילות | "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי | קהילות | 31

100 שנה לכנסיה הגדולה הראשונה של 'אגודת ישראל' ישימח קרפ / םוי לכל ףד

ושקול התורה לא נישא בה ברמה בלימוד בצוותא, כי אכן חלק
מההווי היהודי המרכזי באותם ימים היו בתי המדרש השונים, אם

מדובר בבית מדרש הגדול ואם בשטיבלאך השונים.
מדי ערב בערב עד השעות הקטנות של הלילה, וכך גם בשעות
הבוקר המוקדמות, היו השולחנות מעוטרים בבעלי בתים, זקנים,
אברכים ובחורים, כל אחד ואחד ליד גמרתו. ובכל שולחן מר־
כזי שיעור קבוע עם מגיד שיעור. ועם כל זאת היה הערב הראשון
ללימוד הדף היומי ערב בלתי נשכח.

הערב הראשון והפותח
כה תיאר אחד הסופרים החרדים בני אותה תקופה, ר' גרשון
גורא ז"ל:
ליל ראש השנה שנת תרפ"ד. העולם היהודי כולו לובש חג, שנה
חדשה ניצבת בפתח והלבבות פועמים בעוז: תכלה שנה וקללותיה,
תחל שנה וברכותיה. עם זאת השנה הזו מביאה עימה עוד התחלה
חדשה. היום יום א' דראש השנה, יתחיל כלל ישראל בלימוד הדף
היומי. אותו רעיון שיזם רבה של סאנוק שבגליציה, הגאון רבי מאיר
שפירא, ושכאשר הציעו בכנסיה הגדולה הראשונה שהתקיימה
בווינה שלושה שבועות קודם לכן, הוא התקבל בהתלהבות רבה על
ידי גדולי הדור שנכחו במקום, וכמו גם בתשואות
רמות מצד כל צירי הועידה שנסחפו אחר חזונו המופלא של רבי
מאיר שפירא.

שלושת השבועות שבין ההכרזה על התחלת לימוד הדף היומי
בט' אלול תרפ"ג, ועד התחלת הלימוד בפועל בראש השנה תרפ"ד,
היו לשבועות של הכנה רבתי בעולם היהודי. רבבות כרכים של
מסכת ברכות נחטפו מחנויות הספרים, ולאחר שאלו כלו לחלוטין,
החל הציבור לרכוש כרכי גמרא של מסכת שבת, מפני החשש שעד
שיתחילו ללומדה בתחילת חודש כסלו העתיד לבוא, אף היא תכלה
מן המדפים.
והנה אתא ובא ליל ראש השנה. באלפי בתי כנסיות, שטיבלאך,
בתי מדרשות, ואף בתים של 'עמך בית ישראל', נשאלת שאלה עתי־
קה וקדומה: "מאימתי קורין את שמע בערבין?" כי הנה זהו הערב
הראשון בו התחילו ללמוד דף היומי, בפולין, באירופה ובכל כדור
הארץ. ההתעוררות הייתה לאין ערוך. בכל בתי המדרש שבעירה
הייתה תכונה רבה. עם התקדש יום ניתן היה לראות עשרות עשרות
בעלי בתים מכל הרחובות, ההולכים להם לבית המדרש, מחזיקים
מתחת לבית שחיים מסכת ברכות, כי עוד לא הספיקו גבאי 'תיקון

הספרים', שבכל מקום להכין מספיק גמרות
לאותו יום של ההתחלה, ולכן הביא כל אחד
ואחד אתו גמרא מהבית.
אף השמשים בבתי הכנסיות היו עסוקים
בערבה של השנה החדשה, שכן היה עליהם
לדאוג לתאורה חזקה יותר, וכמו גם להכין עוד
ספסלים ושולחנות. בבתי ה'שטיבלאך' השונים
היו ההכנות חזקות יותר, כי קרובים עוד יותר
היו אלה אל ההחלטה הזאת ומהם הלוא יצאה
הפניה אל כל לומדי התורה שבעירה.
והנה בבית המדרש הגדול בית הכנסת
המרכזי שבכל העירה, גמרו תפלת מעריב,
איש לרעהו מאחלים כולם "לשנה טובה תכ־
תב לאלתר לחיים טובים", אך איש אינו צועד
לביתו כעת. באופן ספונטני התיישבו כמאה
לומדים מסביב לשולחנות המיוחדים שהוכנו
על ידי השמשים. בראש השולחנות התייצב
למדן העיירה, פרנס העיר אשר מקום לימודו
כל השנים היה בבית החסידים שלו, הפעם יצא
ממחבואו מהמחתרת והתגלה בהתנדבות לפני
המונים, לפני אנשי העירה שאינם חסידים,
המתגעגעים בכל אופן כל יום ללמוד דף גמרא
עם רש"י להיות גם כן קשור עם לימוד התורה
באפן קבוע.
'פנים חדשות' בראש השולחן כבר אמר
הרבה לכל המסובים, כל אחד ואחד היה
מאושר שהוא ישמע שיעור דף גמרא יום יום
מפי ר' ישראל יונה 'הלמדן המופלג' שבעיירה.
בשמחת נפש עמוקה ומתוך התרגשות פתח ר'
ישראל יונה את הגמרא הגדולה שלו מש"ס 'ראם' הוילנאי ואחריו
כל המסובים והתחיל את לימודו. "מאימתי קורין את שמע" - עם
התחילו את המשפט הראשון בגמרא עבר תיכף לאגדה וכמעיין נו־
בע התחיל להטיף לפני המסובים אגדות חז"ל מכל הש"ס המדברים
בשבח לימוד התורה.
דבריו היו נלהבים וקלחו כאגלי טל וכרסיסי מים על אדמה צחי־
חה. אחר-כך עבר לדבר בעיקר על עניין הדף היומי ועל ההתקשרות
הקבועה שתתחיל להיות מאותו ערב, של כל הלומדים בצוותא
עם התורה. "יום יום דף גמרא, יום יום ודפו המיוחד", הרעים בקולו.
"כאילו הזמן כרת ברית עם התורה ולא יהיה יותר מצב שיום יעבור
בלי תורה".
מדברי האגדה עבר למשנה וגמרא. בדבריו הנעימים באר לפני
הלומדים בשפה צחה את ה'שקלא וטריא'. והנה ויכוח ער התעורר
בין המסובים אשר השתתפו בערנות בכל סוגיא וסוגיא. האווירה
הייתה לבבית והיה ניכר על כולם כאילו נכנסו לפתע לשטח של
חיים אחרים לגמרי, כאילו התרחקו לגמרי מאותם חיי היום יום
ועברו לחיים רוחניים אחרים, לחיי שגב והוד, לחיי אצילות ורוח.

ואף שלכתחילה תוכנן, ששיעור דף היומי כל ערב וערב ייקח רק
שעה אחת, הרי שבאותו הערב, ערב ההתחלה של לימוד הדף הרא־
שון היומי בהיסטוריה היהודית ישבו כולם צמודים על מקומותיהם
והקשיבו לדברי המגיד-שיעור ר' ישראל יונה אשר התכונן באופן
מיוחד, ושכח לגמרי את מחוגי השעון שנעו ללא הפסק..."

ההכרזה שהביאה את ההצלחה
אחד הדברים המעוררים תמיהה הוא העדר סיקור הצעתו של
הגאון מהר"ם שפירא זצוק"ל על תקנת הדף היומי מתוך עיתונות
התקופה ההיא. במהלך הכנת הגליון החגיגי שבידכם, עברנו על
המון יריעות ומאמרים שנכתבו בעיתונות דאז, אולם בתוך כל מאות
ואלפי הציטוטים והאזכורים שקיבל כל אחד מהנואמים בתורו
במהלך המושבים והועידות של ימי הכנסיה הגדולה הראשונה,
ובתוכם כאמור מהר"ם שפירא שהתבלט במיוחד במהלך הדיונים
והאסיפות כמי שעתיד כוכבו לדרוך בשמיה הזוהרים של היהדות
הנאמנה, דווקא תקנה זו והצעתו ללמוד את הדף היומי נשמטה
ממרבית העיתונים וכמעט לא קיבלה שום ביטוי של כבוד באף
מקום.
חוקרים רבים כבר דשו בנושא האמור וחלקם הגדול סבור כי
ההצעה הזו אכן התקבלה בשמחה רבה ובתשואות חן, אבל עדיין

היו רבים מאד אשר פקפקו בדבר המציאות העובדתית שיש לה
להתקבל בכל תפוצות ישראל כפי שביקש וצפה בחזונו המופלא
מרן מהר"ם שפירא. שלשה שבועות ארוכים נדרשו כדי שיבוא ראש
גולת אריאל מרן הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע מגור ויכריז ברבים בליל
ראש השנה תרפ"ד, כי הוא מתחיל ללמוד את הדף היומי, כאשר
יחד אתו מצטרפים רבבות אלפי חסידי גור וכל יהודי פולין, ומאז
הכל היסטוריה.
עם זאת חשוב לציין ולהדגיש כי בעיתוני התקופה של ימי חודש
אלול תרפ"ג, כן מופיעים כרוזים וקריאות לכלל הציבור להתחבר
עם התקנה החדשה ולקבל על עצמם ללמוד דף יומי החל מראש
השנה הקרוב. בעיתון 'דער יוד' ובעיתון 'קול ישראל' נכתב באותם
ימים: "למדו את הדף היומי"! או: "קבלו על עצמכם לימוד הדף
היומי"!

כך תיארו זאת עיתוני התקופה את אשר התרחש בליל ראש
השנה בחצר הקודש גור:

"הנה בית בבית המדרש הגדול בעיירה גור. אלפי חסידים
מצטופפים במקום, אשכולות אשכולות של פרחי חסידים נתלים
בכל זיז, כדי לראות את פני הרבי שסיים עתה את תפילתו והוא
פוסע בדרכו לביתו. והנה לפתע מסתובב הוא אל הקהל ואומר: "אני
נכנס ללמוד את הדך היומי"! כזרם חשמלי חולפים דבריו בין אלפי
הנוכחים במקום, ותוך שניות ספורות לא נותרה מסכת ברכות
אחת על המדפים. שהרי אם הרבי שתדיר כל הנהגותיו ספונות
בין כתליו והוא אינו טורח לשתף בהן איש, מודיע עליהן אין זה אלא
רמז לכל החסידים להצטרף אליו ולהחזיק בדף היומי.
"אף דברות קדשו בשולחנו הטהור באותו לילה נסובים על
ענייני הדף הראשון של מסכת ברכות". [כוונתו של הכותב לדברי
מרן ה'אמרי אמת' ב'טיש' ראש השנה תרפ"ד המופיע בספרו הק'
בקטע המתחיל במילים 'המלכות שמים', שם אומר מרן ה'אמרי
אמת': "ובזה יש לפרש מה שאיתא במסכת ברכות שלמדתי היום
'תנא היכא קאי'"].
גם בוורשה הבירה קיבלה ההחלטה משנה תוקף בחצר קדשו
של הרה"ק רבי יוסף מרדכי אלעזר מראדזין זי"ע, כפי שמתאר זאת
אחד מחסידי ראדזין בוורשה: "באותו ליל ראש השנה עלינו לחזות
בשולחנו הטהור של הרבי זצוק"ל, ששהה אז בוורשא. נדחקנו בתוך
הקהל הגדול שהתאסף ובא מהעיר ומערים אחרות, להסתופף בי־
מים הנוראים בצל כ"ק הרבי, וכך בעמדנו צפופים זה לזה, שותים
בצמא כל הגה שיצא מפי קדשו.
"אחרי השולחן, כשחזר הרבי לחדרו והשאיר את הדלת פתוחה,
נדחקו אנשים פנימה ככל שיכלו להידחק. אף אני בן השתים-עשרה
הייתי ביניהם. בשיחתו שאל הרבי זצוק"ל את הקהל איך נראתה
התחלת לימוד הדף היומי ברחוב היהודי וב'שטיבלאך', וכשסיפרו
לו על המראה הנהדר הביעו פני קדשו נהרה ושביעות רצון. ואז פתח
וסיפר: "ניהלנו בכנסיה הגדולה משא ומתן עם הרב מגלינא (העיר
הראשונה בה כיהן מהר"מ שפירא כרב) שימכור לנו את זכות הדף
היומי, אך הוא לא הסכים והזכות נשארה שלו"...
הדבר הביא שרבנים נכבדים שנמנו על עדת חסידי גור, בחז־
רתם לעירם ייסדו שיעורי דף היומי, כשבמקרים רבים הרב עצמו
או הראב"ד הם אשר מסרו את השיעור, מה שהביא להפצת הלימוד
בקרב בני העיר. נוסף על כך, הוסיפו כמה תלמידי חכמים לעשות,
להכין חוברות מאספים של חידושי תורה לפי סדר הדף, לעודד את
הלומדים לסדר הלימוד ולשלוח מחידושים להפיצם על פני תבל.
מהידועים יותר היה המאסף 'יבנה' שסודר על ידי הגאון המופלג רבי
יעקב זאב יוסקוביץ זצ"ל הי"ד מפאביניץ בעל 'אמבוהא דספרי', בו
פרסם הערות שהתקבלו על ידי התלמידים לפי סדר הדף.

הדף היומי בראש העיתון האזכור הראשון והמכובד של תקנת הלימוד הדף היומי שהתק־

בלה בכל תפוצות ישראל מופיע בעיתון האגודאי 'קול ישראל' , יום
עש"ק פרשת נח ב' חשון תרפ"ד, שם נכתב לצד התאריך בסוגריים
(ל"ג ברכות). במאמר המערכת מסבירים עורכי העיתון את האזכור
החדש במילים הבאות: "הכנסיה
הגדולה בוינה הטילה חוב מוסרי על
כל חבר 'אגודת ישראל' ללמוד לכל
הפחות דף גמרא בכל יום, ובכדי
לתת לעניין זה אופי קבוע ומסודר,
הוחלט שאותו הדף יהיה דף אחד
בכל העולם, ומלבד שיהיה היום
מסומן לפי סדר השבוע והחודש,
יהיה ג"כ מסומן באותו הדף של
הגמרא השייך לו.
"ביום א' דראש השנה תרפ"ד
התחילו אפוא כל חברי 'אגודת יש־
ראל' ללמוד מסכת ברכות דף ב', וכן
הלאה בכל יום דף אחד כפי הסדר,
ומאותו היום והלאה על כל חברי
'אגודת ישראל' לסמן את כל יום
בדף של היום ההוא בכל אגרותיהם,
הן הרשמיות והן הפרטיות, ומי
שאפשר לו יסמן גם באיזו הערה,
שאלה או קושיא". בשולי המאמר

נכתב: "גם ב'קול ישראל' יבוא בע"ה הדף השייך להיום שיופיע בו".
בדבריה קוראת הנהלת 'אגודת ישראל' באותו מאמר מערכת:
"כמה אופיינית הטלת חובה זו בזמן הזה, בזמן שהרוחות סוערות
מכל צד לעקר את תורת ישראל מישראל! לא רק על תורת התל־
מוד והפוסקים – תורה שבע"פ, כי אם גם על תורת התנ"ך – תורה
שבכתב, התנפלו מכל צד לעוקרן משורשן, ובאותו הזמן באה הכ־
נסיה הגדולה ומטילה חובה להפיץ בישראל לימוד תורת התלמוד
ולהחזיר עטרה ליושנה בכל הקסם והיופי.
"נושאי דגל התורה בארצנו הקדושה ערש התורה, לומדי התורה
וחובביה בארץ אבות זו, המבינים להעריך ערך תקנה זו ולחדור לתוך
תוכה למצוא את התוצאות הנשגבות והנאדרות שהכנסיה הגדולה
חשבה וראתה בה, ידעו בוודאי למלא אחרי רצון הכנסיה הגדולה
אשר הוא לכשעצמו קדוש בעיניהם ולגשם בחיים את שאיפותיה
הנעלות בתקנתה זו, ויחד עם רבני וחברי 'אגודת ישראל' שבכל
הארצות ילמדו יום יום תמידין כסדרן את הדף השייך לאותו יום,
ואף אלה שתורתם אומנותם ילמדו את הדף הקבוע מלבד שיעוריהם
כדי לחזק וללמוד יחד עם הכלל".
מעניין לציין את אשר נכתב כבר אז בימים ההם והוא חשוב גם
לימינו בכל יום ובכל זמן: "אלה שלא התחילו מיום א' דראש השנה,
יתחילו מהדף השייך לאותו יום שהתחילו בו, בכדי להשתתף עם
הכלל כולו, ואת הדפים הקודמים ישלימו בשעות הפנויות".
גם כיום ממשיך שופרה של היהדות הנאמנה עיתון 'המבשר',
להציג בעוז ובגאון את דרכה ומשנתה של 'אגודת ישראל' לפני
רבבות אלפי ישראל הצועדים לאורם הבהיר של מרנן ורבנן גדו־
לי וצדיקי הדור, ובכל יום מופיע סדר לימוד הדף היומי בכותרתו
העליונה של 'המבשר' לצד התאריך היומי, כי אכן אין לך יום שאין
בו לימוד דף הגמרא היומי, יחדיו יהיו תמים באותו דף של תורה.
אכן, נודע מיהודים טובים במרוצת השנים, אשר מאורעות חשו־
בים בחייהם לא זכרו לפי התאריך אלא לפי הדף שנלמד באותו היום
במסגרת הדף היומי.

הסיום הראשון והמרגש
שבע שנים אחרי היום הגדול והנשגב, ראש השנה תרפ"ד,
בו החלו רבבות אלפי בני ישראל בלימוד הדף היומי, הגיע היום
המיוחל והמרגש בו זכו ההמונים לסיים את הש"ס כולו לראשונה
במסגרת הלימוד היומי. היו אלה שבע שנים ייחודיות בהן לראשונה
בתולדות העם היהודי נלמדו דפי הגמרא יחד שבטי ישראל בכל
מקומות מושבותיהם, כאשר הרעיון האדיר חוצה יבשות ומאחד
את כל ישראל בתפוצות הגולה בלימוד אחיד, בתקווה שאחרי שבע
שנות לימוד יסתכם מאזנם הכללי באלפיים שבע מאות ארבעים
וארבעה דפי גמרא.

גדולי הדור קינאו בו באותו גאון וקדוש רבי מאיר שפירא זצוק"ל
ראש ישיבת 'חכמי לובלין' ומחולל מפעל התורה הגדול ביותר על
פני תבל, רחשו לו כבוד רב והעריצוהו ביותר על ההצעה הגאונית
שהוכיחה יותר מכל כי לא אלמן ישראל ועוד יש תקווה לאחריתו.

לוח השיעור העולמי. סדר לימוד הדף היומי לשנים תרפ"ד – תרצ"א

א ספעציעל אגאנזשירטער כאר. סיום מסכת דף היומי עם ר''מ שפירא
בניצוחה של מקהלה מיוחדת

איינטריסט קארטע. כרטיס כניסה למעמד סיום מסכת בראשות מרן הגר"מ שפירא זצ"ל

מידת הדייקנות שנלמדה צהלי קולך. 'קול ישראל' על לימוד הדף והזכרתו בעיתון

מפורסם היה מרן פוסק הדור בעל 'שבט הלוי' זצוק"ל
במידת הדייקנות שלו, ובהתאם לכך גם נודע במידת זרי־
זותו שהייתה לשם ולתהילה עד אחרית ימיו. דבר פלא
סיפר מקורבו הרה"ג רבי שמואל דוד פריעדמאן שליט"א
מארה"ב בעל 'שדה צופים', ששמע מפי קדשו כמה פע־
מים במספר הזדמנויות, מהיכן לקח ולמד הנהגה טובה זו.
היה זה בחודש אלול תרפ"ג, עת התכנסותה של
הכנסיה הגדולה הראשונה בוינה, עיר מגוריו מרן ה'שבט
הלוי' בילדותו. כילד ווינאי עקב גם הוא בדריכות אחרי
פעמיהם של גדולי ישראל שהתארחו בעיר הבירה משך
כשבוע ימים. באחד הימים, הלך הילד עם עוד מספר
חברים לאכסנייתו של מרן ה'אמרי אמת' זי"ע מגור, בכדי
לחזות בזיו פניו ובתקווה שאולי יקבלו ממנו ברכה.

השעה היתה עשר וחצי בלילה, והמשמש שפתח
להם את הדלת הבהיר כי הרבי מגור כבר הסתגר בחדרו,
ובאם חפצים הם לקבל את ברכתו, עליהם להשכים קום
בשעה 4:30 לפנות בוקר, אז הרבי כבר משכים לעבודת
הבורא.

הילדים שבו לבתיהם מאוכזבים, אבל על הילד הצ־
עיר 'שמואל וואזנר', השפיע הסיפור רושם עז. הוא גמר
אז בדעתו, כי אם הרבי הקדוש מגור אשר לשמו ולזכרו
חלים כל יהודי תבל, מסיים את סדר יומו בשעה כה מוק־
דמת ומתחיל בו למחרת כבר קודם אור הבוקר, אות היא
בכך חפץ הקב"ה וכך היא דרכו של עובד ד'.
מני אז הפכה מתכונת זו לסדר יומו, בה נהג בעקביות
משך יותר מתשעים שנה, למעט מקרים חריגים כמובן.

פרסום
ראשון

32| קהילות | "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי | קהילות | 33

100 שנה לכנסיה הגדולה הראשונה של 'אגודת ישראל' יששי קרפ / תונקמסו תוטלחה

בביקורו של מרן מהר"ם שפירא זי"ע בראדין, שח לו מרן ה'חפץ
חיים': "תודה לכם רבי מאיר! אלפי כיסאות בגן עדן יאמרו לכם
תודה על שגאלתם אותם מבדידותם; וכי מה כבוד תורתו חושב,
שכיסאות המיועדים לנוחי גן עדן, מסומנים בשמות יושביהם? לא
ולא, הכיסאות מסומנים לפי שמות המסכתות שבש"ס".
המשיך הכהן הגדול מראדין והסביר כוונתו: "על כיסא אחד
רשום 'מסכת שבת', על השני 'מסכת עירובין' וכן הלאה; יהודי
שלמד מסכת ברכות, כשבא השמיימה, מושיבים אותו על כיסא
שמסומן 'ברכות'. מובן שכל הכיסאות שמסכתותיהם נלמדות, תפו־
סים על ידי לומדיהן, ואילו מסכת זבחים ומנחות של סדר קדשים,
כיסאותיהן ריקים ושוממים מכיוון שאינן נלמדות; עתה בא כבודו,
ובתקנתו על לימוד הדף היומי, הביא לכך כי ייתפסו אותם הכיסאות
על ידי לומדי הדף; ובכן, האם אותם כיסאות לא יביעו לו תודה על
שגאל אותם מבדידותם?!".
את עולמו ראה מהר"ם שפירא בחייו, בריבוי לומדי הדף היומי
ובסיום המסכתות השונות, החגיגות העממיות שהתקיימו בכל אתר
ואתר עם סיומה של כל מסכת ומסכת במחזור הראשון בו עוד היה
בין החיים עלי אדמות, ההדרנים שנאמרו על ידי המרא דאתרא,

מגידי שיעורים ואישי ציבור. המסיבות הפומביות וסעודות המצוה

שנערכו ברוב עם הדרת מלך, שימשו כוח דוחף להגביר את לימוד
התורה להרמת קרנה של היהדות החרדית בכל מקום.
בפעם הראשונה בתולדות היהדות החרדית, חגג ציבור של
עשרות אלפי יהודים בחמשה עשר בשבט תרצ"א, את חג שמחת
תורה שבעל פה. התאריך המיוחד במינו, חמשה עשר בשבט, ראש
השנה לאילנות, סימל באופן משמעותי את השמחה העצומה של
המוני המונים מתוך כלל ישראל בכל תפוצות הגולה שזכו לסיים
את הש"ס. היה בו רמז נפלא שגילם ענין ייחודי, שכן ראש השנה
לאילנות קשור באופן ישיר להליכותיו והנהגותיו של האדם, כנאמר
(שופטים כ, יט) 'כי האדם עץ השדה' וכנודע מפי הספרים הקדושים
על הנושא.
לכבוד המאורע המרומם פרסם מהר"ם שפירא את המנשא
הבא בו הביע את רחשי לבבו הטהור ההומים על גדותיהם בשמחת
התורה: "ביום הראשון של ראש השנה תרפ"ד נטלו יהודים בידם
את המסכת הראשונה של הש"ס והתחילו ממש מן האלף – 'מאימתי
קורין את שמע', והנה כולם עומדים ביום הזה, ראש השנה לאילנות,
והמסכת האחרונה של הש"ס בידיהם ועומדים על סף 'כל השונה
הלכות בכל יום'. אלפיים ושבע מאות ושני ימים חלפו כבזק, עם
כל יום שעבר, דפדפו הידיים דף נוסף. נחטוף נא מבט לעבר החיים
ההרמוניים שבין הימים והדפים, נמצא אותם זהים בהחלט, אלפיים
שבע מאות ושניים! הוי, כמה גדולה סבלנותו של היהודי, אחר
מאבק מר ומלחמת קיום קשה במשך יום שלם להביא טרף לביתו,
טובל את נשמתו בעיתותי ערב בים התלמוד והליכות העולם שלו,
המטרידות והמעציבות, נהפכות להלכות עולם, להלכות של חיים,
'אל תיקרי הליכות אלא הלכות'".
בדבריו הנלהבים שנכתבו ברהיטות כשרונו המבורך מיטיב
מהר"ם שפירא לשקף ולבטא את ההתרגשות של כולם לקראת
סיומו של המחזור הראשון וקובע: "ביום זה של סיום הש"ס, מתב־
צרת עמדת כוח זו בייצור משנה. כולם, בלי יוצא מהכלל, מתכוננים
להגביר חיילים לעמדת הכוח שלנו, הדף היומי. היום הזה הוא חג
ויום טוב בשביל כלל ישראל. מאושרים וחדורי תחושת עונג, הם
הללו שזכו ללמוד את הדף היומי כסדרו יום יום. כולם כאחד חדו־
רי תקווה שיזכו ללמוד את הש"ס במחזור השני, יחד עם כל בית
ישראל, תוך תנאי חיים יותר טובים ויותר נעלים מכפי שהם כיום.
ביום זה עולים השמימה אלפיים שבע מאות ושניים דפי גמרא, דפים
שנלמדו על ידי רבבות יהודים כ"י, ויתייצבו לפני כסא הכבוד כמ־
ליצי יושר בעד ישועת ישראל כדברי חז"ל 'סופה לקיימה מעושר'".
את גחלי אשו הגדולה הלוהטת באהבת תורה יוקדת, מקנח
מהר"ם שפירא בסיפור נאה מדשן עטו פרי עט הדר: "תשובה ניצחת
לחיוניותו של הדף היומי קיבלתי מהחייל היהודי 'יחיאל ישעיהו
מרדום', אשר הבחנתי כי בתרמילו הוא מחזיק גמרא קטנה ושיערתי
בעצמי כי בוודאי המסכת של הדף היומי הינה. לשאלתי האם הוא
לומד בקביעות את הדף היומי? השיב לי בגאווה ובביטחון: 'איזו
שאלה? הלא חייל אני ועלי למלא אחרי הפקודות, שומר אני על לוח
הדף היומי בקפדנות ואינני נסוג מעמדות כוח שרכשתי'.
"נכון, צדק החייל, נוספה לנו עמדת כוח, נקודה מאד אסטרט־
גית, החשובה לנו לאין ערוך במלחמת הקיום שלנו", מסיים מהר"ם
שפירא את המנשר הייחודי שהופץ בכל רחבי העולם היהודי.

פרק שישי

החלטות ומסקנות

השפעתה הכבירה של הכנסיה הגדולה על מאות אלפי בני היהדות הנאמנה נותרה חרוטה

בדברי הימים של כלל ישראל באותיות של זהב || החלטות רבות וחשובות שהתקבלו בימי הכנסיה הגדולה הראשונה סייעו גדולות ונצורות למאות ואלפים ברוחניות ובגשמיות ||

המפעלים הנשגבים 'קרן התורה' ו'קרן היישוב' כמו הקמת רשת חינוכית מפוקחת על טהרת הקודש, הצילו המונים מבני הנוער היהודי מרדת שחת || כינוסים ואסיפות התקיימו באותה תקופה להביא את דבר הכנסיה הגדולה לפני העם שבשדות

" עד הכנסיה הגדולה התייחסו רבים אל 'אגודת ישראל', מי

בשוויון נפש גמור, מי בבוז ובלעג, ומי בסקרנות רבה על
הנולד", כותב מר נתן בירנבוים ז"ל במאמרו המיוחד 'הכנסיה
הגדולה – נקודת המפנה'. "אולם מן השעה שחבריה התכנסו,
השתנה היחס אליה לגמרי: רעיון האגודה חדר ונכנס אל תוך
השדרות הרחבות שלנו והעולם העברי התחיל להרגיש בה
ולהתעניין ברעיונה.
"באופן פזיז ומהיר עברו על היהדות המסורתית לסדר היום,
ידעו אמנם כי בעולם נמצאים מיליונים רבים של יהודים – שהם
אולי גם רוב מניינו ובניינו של עם ישראל – החיים על פי התורה
הכתובה והמסורה. גם אלה השלימו עם המציאות עד שהרכינו את
ראשם וניאותו להיות מובלים ומונהגים בידי פורקי עול התורה
והמצוות, ומשום כך היו נחשבים בעיני המנהיגים לגלמים, לכדורי
משחק, לנטולי עצמות וגידים, ההולכים וקרבים למצב של התנוונות
וכיליון... והנה, לפתע פתאום קמו השלדים וקרמו עור על עצמו־
תיהם היבשות, וקבל עם ועדה הודיעו על מרצם החיוני ועל רצונם
העז לחיות".
דבריו המאלפים שופכים אור מחודש על עוצמתה של הכנסיה
הגדולה הראשונה שאכן היתה למאורע מכונן והיסטורי שעוד לא
היה כמוהו בתולדותיו של העם היהודי זה מאות ואולי אלפי שנים.
"חשיבותה וערכה של הכנסיה הגדולה היו בזה, שבה מצא לו הרצון
הכביר ביטוי ובה התגלתה שאיפתנו. אין ברצוני להכחיש כי הכנסיה
התוותה גם קווים ותווים לעבודה מעשית והחליטה החלטות שע־
רכן יגדל וירבה בהתגשמותן למעשה, אולם הניסיון בכמה כנסיות
וועידות לימדני, שאין לקוות הרבה מן ההחלטות... רעיון 'אגודת
ישראל' מצא לו ביטוי בכנסיה הגדולה בכל היקפו הרחב במידה
שאין למעלה הימנה".
כמוהו כותב באותו סגנון העיתונאי האגודאי ר' יוסף פרידנזון
ז"ל במאמרו 'הדרך לארגון היראים': "הכנסיה הגדולה הראשונה
החליטה על התקנון של 'אגודת ישראל', הקימה את המוסדות
המשפטיים, הכריזה על הרבנות של דעת תורה עם הקמת מועצת
גדולי התורה, הכריזה על הדף היומי, הקימה את קרן התורה, את
קרן היישוב, אישרה את מפעל 'בית יעקב' ועוד, ולא רק זה. היא הפ־
כה את 'אגודת ישראל' לגורם, הן כלפי פנים והן כלפי חוץ. 'אגודת
ישראל' היתה לדוברה הלגיטימי של היהדות החרדית".
"טבעי מאד ש'אגודת ישראל' הקדישה את תשומת ליבה הרא־
שונה לארגן את מפעל החינוך התורני בקנה מידה רחב", מטעים ר'
יוסף בדבריו. "בארצות שונות עמד החינוך החרדי בפני ניסיונות
וגזירות קשות ומסובכות. 'אגודת ישראל' לא זו בלבד שהצליחה
לחשל את הקיים, אלא ניצלה את המציאות החדשה על מנת להר־
חיב את החינוך התורני באירופה המזרחית והמרכזית. מאות אלפי
ילדים קיבלו חינוך נאמן במוסדות החינוך 'חורב' בפולין ו'יבנה'
בליטא של 'אגודת ישראל', אשר נהיו למקור של מרכזי התורה
הגדולים שהיו לנו לפני החורבן.

"יחד עם זה גדלה מאוד ההשפעה הפוליטית של 'אגודת יש־
ראל' בעקבות אירועי הכנסיה הגדולה הראשונה. היא עצמה החלה
לדבר בשם היהודים החרדים. היא שמה קץ לאילוזיה המושרשת
שיהודים יראים ושלמים אינם מסוגלים לייצג את עצמם וזקוקים
לחסד של 'המלומדים'. בפולין, ליטא, לטלנד וארצות אחרות, היכן
שהיו קהילות יהודיות אחידות, שלטה האגודה על רוב הקהילות,
בפרלמנטים של ארצות שונות היו סיעות אגודאיות חזקות אשר
יחד עם נבחרים יהודים אחרים הגנו על האינטרסים של הכלל
היהודי. גם בפורום הבינלאומי ייצגה 'אגודת ישראל' באופן עצמאי
את האינטרסים של ההמונים החרדיים".

יסוד 'קרן התורה'
החלטות רבות וחשובות לתועלת כלל ישראל, התקבלו בכנסיה
הגדולה בהתאסף ראשי עם יחדיו, כמו רעיון לימוד הדף היומי שה־
תקבל בהערצה גדולה והפך לאבן דרך בתולדות עמנו עד היום הזה
[ראה לעיל פרק ה' בהרחבה] ועוד.
אחת ההחלטות החשובות ביותר שהתקבלו במעמד, היתה בע־
קבות הדיונים הרבים בהם העלו הרבנים את ההרס הרב שהותירה
אחריה המלחמה העולמית הראשונה, כאשר קהילות שלימות נמ־

לטו מבתיהם מאימת המלחמה ומוסדות התורה שלהם נסגרו, לא
היו ישיבות ולא הפעילו תלמודי-תורה, המצב הרוחני היה במצב
ירוד ביותר, בחורים רבים הסתובבו ברחובות ללא מסגרת תורנית,
והישיבות שכבר כן פעלו במתכונת רגילה, היו שקועות בחובות
עצומים ובעיות כלכליות קשות מנשוא שאיימו על סגירתן.
הנתונים הללו הועלו על שולחן הדיונים בכנסיה הגדולה, והמ־
סקנה הדחופה התקבלה על כל הרבנים בדעה אחת, שיש להקים
קרן מבוססת שתעמיד את הישיבות הקיימות על דרך המלך בסיוע
תקציבים ותמיכות הגונות, וכך יוכלו להחזיר את העטרה ליושנה,
הישיבות יחזרו לפעול במסלול הרגיל ויוכלו לקלוט את בחורי יש־
ראל שיבואו ללמוד אצלם. לצד זאת, יוקצו סכומים גדולים לצורך
הקמת ישיבות ומוסדות תורה נוספים במקומות שיהיה צורך בהם.
הקרן נקראה בשם 'קרן התורה', וכשמה כן היא, תפקידה היה
לרומם ולהאדיר את קרן התורה בקרב תפוצות ישראל, אחרי שערך
התורה ירד פלאים בעקבות המלחמה וריבוי ההשכלה באירופה. עם
סיום המעמדים ונעילת הכנסיה הגדולה, הוציאו 'קול קורא' מטעם
ועד הרבנים של 'אגודת ישראל', בו נכתבה הסיבה להחלטה להקמת
'קרן התורה':
"...בהתאסף ראשי עם יחד עם שלוחי שבטי ישראל מכל ארצות
פזוריהם בכנסיה הגדולה של 'אגודת ישראל' בימי ג'-י' אלול תרפ"ג

קרן התורה. מכתב רבי אלכסנדר זושא פרידמן על בלנק הקרן

בכיותיה של אמא
כשנשאל מרן מהר"ם שפירא זצוק"ל לימים,
מה הביא אותו ליזום את הרעיון הכביר הזה,
סיפר בהתרגשות רבה כי בהיותו ילד קטן הזמינו
הוריו היקרים לביתם יהודי נשוא פנים שהתפר־
נס מהיותו מלמד מומחה לצעירי הצאן. מזה כמה
חודשים הוריו שמו עיניהם עליו, שיבוא וילמד
את בנם תורה, שיאלפו חכמה בינה ודעת, ויסייע
לו להתרומם ולהתעלות במעלות התורה והיראה.
אחרי נסיונות רבים והבטחה לתשלום שכר רב,
ניאות המלמד להגיע לבית משפחת שפירא ללמד
את הבן, ואף הבטיח כי יבוא ביום פלוני בשעת
בוקר מוקדמת.
אך מה רבתה האכזבה, כאשר היום חלף והמ־
למד איננו. "בטח טעה בדרכו", ניסה הילד רבי
מאיר שפירא להרגיע, אך הדבר לא השקיט את
האם הבוכיה. היא ישבה על הכסא בקצה הסלון
ומיררה בבכי, ממאנת להאמין כי המלמד לא
יגיע. הילד הקטן התפלא. לא בכל יום רואה ילד
את אמו כה נסערת וכאובה, הוא חש כי קרה כאן
משהו לא שגרתי.
כשניסה שוב ללחוש לה כי אכן היום הוא לא
בא, אבל לבטח מחר כבר יגיע. בוודאי התבלבל
ביום או טעה בדרכו, אך עד מחר בבוקר בוודאי
כבר יגיע ויוכלו להתחיל ללמוד, נוכח לראות כי
עדיין לא נחה דעתה של האם. "הלא תבין", אמרה
לו בקול אוהב וכואב, "כל יום שחולף, לעולם לא
ישוב! נכון, הוא עוד יבוא מחר או מחרתיים, אבל
היום הנוכחי, היום הזה כבר לא ישוב עוד לעולם!
מה שיכולתם ללמוד היום – כבר לא תוכלו לה־
שלים במועד אחר!".
למחרת, כצפוי, הגיע המלמד. התנצל מעומק
הלב, והחל מיד בלימוד. כל הסיפור כמעט נשכח
מלב... כמעט נשכח.
חלפו עשרות שנים. הילד הקטן גדל והלך,
ושמו התפרסם ברחבי העולם היהודי כמקים

עולה של תורה. הוא יסד את ישיבת 'חכמי לוב־
לין', שהיתה למותג המצטיין של עולם הישיבות
בפולין, בצילו למדו טובי הכישרונות ומצויני הב־
חורים, בהיכלו נישא קול התורה ברמה, בערוגתו
צמח הדור הבא של גדולי התורה.
מכאן היתה הדרך קצרה לנאום המפורסם
בכנסיה הגדולה. כל גדולי הדור ומצוקי ארץ
התקבצו ובאו לימי דיונים בנושאים העומדים
על סדר יומה של היהדות באותן שנים. גם רבי
מאיר שפירא הוזמן, ומשניתנה לו רשות הדיבור
כבש את האולם ואת העולם כולו בחזונו: "הדף
היומי. כל היהודים, בכל רחבי תבל ובכל מקום
שהוא, יתחברו ללימוד דף גמרא אחד מדי יום
ביומו!". החזון כבש את הלב, עורר כל נים בכל
לב יהודי. לוחות לימוד חולקו, שיעורים הוקמו,
חברותות נקבעו. מאז ועד היום המנגינה הזו לא
יכולה להפסיק – מאות אלפי יהודים בכל רחבי
תבל, לומדים דף גמרא משותף מדי יום, מתחב־
רים יחדיו ללימוד משותף ופורה דבר יום ביומו.
לימים, משנשאל רבי מאיר שפירא מה עמד
בבסיס ההצעה המהפכנית ששינתה את פני עולם
התורה לבלי היכר, אמר בפשטות: "הדמעות של
אמא שלי! כי כשראיתי באותו יום את בכייה הזך,
את דמעותיה הטהורות הנובעות מעמקי הלב –
הבנתי שלכל יום יש 'מנת התורה' שלו, וכל יום
שחולף בלי לימוד 'מנת התורה' היומית – הוא
אסון בלתי הפיך! "הדמעות של אמא, שלא אמרה
כמעט כלום, אבל עצם הבכי שלה, עצם שברון
הלב, עצם הכאב והצער שהיתה שרויה בו – אלה
חוללו בנפשי טלטלה, זרעו את זרעי מהפכת 'הדף
היומי'. כי כשראיתי את אמא בוכה על היום שחו־
לף – זה היה בשבילי יותר מאלף שיעורי מוסר
על ימים שחולפים ללא מעש וניצול, וראיתי צורך
להעניק לכל יום את המשמעות התורנית שלו,
ולהנחיל את הצורך הזה לכל עם ישראל!".

מציע ההצעה. חדי עין יוכלו לזהות בצד שמאל את מרן הגר"מ שפירא זצ"ל בכנסיה הגדולה

34| קהילות | "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי | קהילות | 35

100 שנה לכנסיה הגדולה הראשונה של 'אגודת ישראל' יששי קרפ / תונקמסו תוטלחה

בוינה, התבוננו במצבו של עם ישראל כי הוא נורא ומבהיל. עם יש־
ראל הקדוש והנבחר, העם אשר התורה ומצוותיה הן הן חיי רוחו וסוד
קיומו, ירד זה עתה פלאים! בלב מלא יגון ומרירות עמדנו על המצב
המעציב של דורנו זה בארץ ובגולה ונוכחנו לדעת, כי אלפי נשמות
ילדי בני ישראל נספחו אל תהום הבערות וההפקרות... המלחמה
הקשה עם כל תוצאותיה הכלכליות והרוחניות גזלה מאתנו דור שלם,
שנעשה זר לתורתנו ולשאיפותינו... אוי לנו שכך עלתה בימינו!
"בעמדנו על המצב הזה אמרנו: לא עת לחשות! והננו מרימים
כשופר קולנו לכל תפוצות הגולה: אחב"י! חזקו ונתחזקה בעד ד'
ית"ש! יסדנו אפוא מטעם הכנסיה הגדולה קרן עולמית בעד לימוד

תוה"ק וחיזוק הדת בשם 'קרן
התורה'. מטרתה היא לתמוך
בחינוך הדתי ובמוסדות הדתיים
של עם ישראל בכל ארצות תבל,
בארץ ישראל ובגולה, לדאוג
לשכלולם ולקיומם של מוסדות
התורה והדת הקיימים ולהעמיד
ככל האפשר חדשים במקום
שצריך".
בהמשך פונים גדולי ישראל
בתחינה ובקשה לתמוך ב'קרן
התורה' – "זכרו ושימו אל לב,
כי לא נדבות אנו דורשים מכם,
אלא תשלום חוב קדוש, לחזק
את מוסדות התורה והדת בארץ
הקדושה ובחוצה לארץ, לכבד
את ד' מהונכם אשר חנן אתכם.
הלוואה אנו דורשים מכם! הלוו
אתם מטבעות חומריות ואנו
נשיב לכם כפלי כפליים - יהודים
מחונכים לתורה ולתעודה. הלוו
אתם מטבעות של נייר ואנו נשיב
לכם מטבעות של אש – ילדי יש־
ראל שיהיו לתפארת עמנו".
על הכרוז הנרגש חתומים
שש-עשרה רבנים ובראשם, מרן
ה'חפץ חיים' ומרנן האדמו"רים
רבי ישראל מטשורטקוב וה'אמרי
אמת' מגור, זי"ע.
השמועה הטובה על הקמת
'קרן התורה' לסיוע הישיבות ומו־
סדות התורה בכל רחבי העולם,
הגיעה גם לארץ ישראל וגדולי
ירושלים פרסמו אף הם כרוז בו
הם מברכים על ההחלטה החשובה וצירפו גם קריאה קדושה לתרום
ולתמוך בהנהלת הקרן שאכן תוכל לספק את שירותיה להחזקת עו־
לם התורה והישיבות. על הכרוז חתומים הגאונים רבי יצחק ירוחם
דיסקין ורבי יוסף חיים זוננפלד זצוק"ל.

הצלת עולם הישיבות
הרצים יצאו דחופים ובכל עיירה מינו גבאי צדקה שיאספו את
כספי התרומות מהנדיבים אשר בעם, ואת הכסף שלחו אל הנהלת
הועד ששכנה בקראקא שבפולין. רבני הערים עוררו בדרשותיהם

את אנשי קהלם לתמוך בעין יפה ב'קרן התורה' המחזיקה את עולם
הישיבות, ורבנים רבים אף היו יוצאים בעצמם לגייס כספים ולהת־
רים את בעלי היכולת בסכומים נכבדים.
בדו"ח של 'קרן התורה' משנת תרפ"ה, נכתב שהם חייבים תו־
דות עמוקות לרבנים שכיתתו רגליהם למרחקים לטובת הקרן, בין
הרבנים הם מונים לשבח, את רבי מאיר שפירא מפיעטרקוב, רבי
אברהם קלמנוביץ מראקוב, רבי יצחק קוסובסקי מאויניסטובה.
בדף מפורט יותר שבו שורטטה טבלה עם חשבונות מדויקים של
הוצאות והכנסות לשנת תרפ"ד – השנה הראשונה להקמת הקרן,
נכתב שהגר"מ שפירא הביא אתו במסעותיו $ 19,000]סכום עצום
במושגים של התקופה[, בתחתית הדף נרשם כי "נכנסו עוד כספים
מנסיעות הרב שפירא לברטילסבה, צרפת ולונדון, שאודותם עדיין
אי אפשר לנו לתת חשבון מפורט".
הרב בנימין זאב יעקובזון ששימש כמזכיר 'קרן התורה', מציין
בספר זכרונותיו "אשא דעי למרחוק" את פעילותו הרבה בגיוס
כספים במדינות אירופה לטובת הקרן. בתוך דבריו על הקשיים הוא
כותב: "השנים שעשיתי בעבודה לטובת 'קרן התורה' היו לי שנים
טובות, שנים שהיה בהן חפץ, כדי לאסוף דמים, דרושים דמים, אבל
אם המאסף ידע שהכסף נהפך לתורה, היה בסופו של דבר שבע
רצון, על כי גם מן העז והקשה יצא מתוק". בהמשך הוא כותב שתפ־
קידו היה להיות 'גובה הכספים' מאנשים שהבטיחו לתרום, לשם כך
היה עליו לנסוע הרבה כדי להביא את הכספים, הוא כותב שתמיד
ליוותה אותו אמרתו של אחד מגדולי ישראל שהתבטא אחרי שה־
קים 'כולל' בארצו: "חשבתי פעם כי 'נע ונד תהיה בארץ' זהו הדבר
הכי מר ששייך, אבל 'נע ונד ומאסף כספים' מי יכול לסבול זאת?!"...

מפעל 'קרן היישוב'
בנוסף להחלטות החשובות שיצאו מטעם הכנסיה הגדולה
הראשונה, היתה גם ההחלטה להקים את 'קרן היישוב', אשר מאז
שנפתחו שערי העלייה לארץ ישראל, הציונים ניסו להציג את עצמם
כבאי כוחה של היהדות התורתית, מה שגרם לרבים שסרו מן הדרך
על ידי גרירתם לזרועות הציונות. אולם מאז שנוסד 'קרן היישוב'
על ידי 'אגודת ישראל', לתמוך בהתיישבות על פי דרך התורה וכן
לארגן עליית חרדים, נעצרה מזימתם השפלה והיהודים החרדים
יכלו לעלות ארצה תוך ביטוח רוחני.
פרויקט גדול זה דרש משאבים ותקציבי עתק, כשכל העול
הכבד השתרג על צוואריהם של מנהיגי ועסקני 'אגודת ישראל'. כך
מסופר על הגאון רבי אלחנן וסרמן זצוק"ל שהתבקש באחד הימים
להיות נוכח בעצרת מיוחדת שנערכה מטעם 'קרן היישוב' של

'אגודת ישראל', במטרה להתרים את הקהל למען קרנות התמיכה
במתיישבים ובעולים חרדים, הסכים ובא.
לכתחילה היה חוכך רבי אלחנן בדעתו האם להופיע שם, כי
העצרת נועדה להיערך באולם התיאטרון העירוני שהוא בית

מושב לצים. כאשר המזמינים שאלו אותו: מדוע השתתף ראש
הישיבה בכנסיה הגדולה בוינה שנערכה גם היא באולמי התיאטרון
הממלכתי? השיב הגר"א וסרמן: "אין הנידון דומה לראיה! כאן
העיר שאני מתגורר בתוכה ומחובתי לחשוש פן יאמרו הבריות:
הנה גם ראש הישיבה מב־

קר בתיאטרון". אך לבסוף

נעתר ובא אחרי שהשתכנע
כי נוכחותו תוסיף חשיבות
לעניין העומד על הפרק,
תועלת הרבים, והעסקנים
הבטיחו לו לפרסם בציבור
שהלך לעצרת זו בלבד,
במטרה מפורשת לחזק
את ידיהם של המתעסקים
ביישוב ארץ ישראל על פי
התורה.

עוד מסופר על הגר"א
וסרמן שנשאל בהזדמנות
זו לדעתו על מפעל 'קרן
היישוב', והשיב בחכמה:
שאלו פעם את מרן ה'חפץ
חיים' לדעתו אודות בתי
הספר החדשים 'יסודי
התורה' ו'חורב' שנוסדו
מטעם 'אגודת ישראל'
]היה זה סגנון חדש של
'חיידר' דתי משוכלל
עם תכנית מינימלית
של לימודי חול ושפת
המדינה, שייסדה 'אגודת
ישראל' בפולין ובליטא
להצלת הנוער היהודי
עקב תהפוכות המלחמה
העולמית הראשונה[.
השיב מרן ה'חפץ
חיים': "הרי כל ילד
המבקר ב'חורב' אינו
הולך ל'תרבות']שמם
של בתי הספר העבריים
החילוניים שנוסדו בר־
חבי פולין על ידי הת־
נועה הציונית[, ריווח

נקי!" המשיך הגר"א וסרמן ואמר: "כך אנו אומרים בעקבותיו: הרי
כל התורם ל'קרן היישוב' חזקה עליו שלא יתרום פעם נוספת לקק"ל
של הציונים, שוב ריווח נקי".

מוסדות מפוקחים לבני הנוער
כהמשך להקמת מוסדות תורה וחינוך מפוקחים על ידי ועדות
החינוך של 'אגודת ישראל', קיבלה הנהגת האגודה החלטה לצאת
אל הציבור עם הקמת רשת תלמודי תורה בשם 'יסודי התורה',
אשר אמנם התחילה קצת לפני קיום הכנסיה הגדולה, אבל בעקבות
ההצלחה הגדולה של הכנסיה הראשונה קיבלה היוזמה כוח רב ויכלו
לצאת איתה כראוי לפעולה מעשית.
בספר 'ראש גולת אריאל' לפעלי חייו של מרן ה'אמרי אמת'
זי"ע מסופר, כי בהקמת הת"תים 'יסודי התורה' של 'אגודת ישראל'
בפולין, עמד הרבי בראש המערכה ונעזר ברבני גרמניה אשר בזכות
קשריהם עם שלטונות הכיבוש הושג הרישיון החוקי שנדרש לה־
קמת התנועה. מוסדות תורניים אלו הצילו רבבות ילדים ובני נוער
מרדת שחת, לאחר שהיו מאוגדים בתוך מסגרת חינוכית על טהרת
הקודש בהנהגתם ובפיקוחם של שליחי דרבנן.
על העסקן האגודאי ר' אברהם מרדכי רוגובי ז"ל ממייסדי
'פועלי אגודת ישראל' בפולין, מסופר שעשה רבות למען חינוכם
של ילדי ישראל במוסדות התורניים של 'אגודת ישראל' ובמאמריו
הרבים לא פסק מלקרוא לאחיו החרדים "להשתחרר מן האפוטרו־
פסות הבלתי רצויה של החופשיים ולייצג גם כלפי חוץ את היהדות
החרדית על ידי המנהיגים שלה".
במאמר לזכרו נכתב כי הוא היה אחד מבוני מפעל החינוך
החרדי בפולין שהוקם על ידי האגודה. הוא זה שתכנן את הריכוז
של ה'חדרים' הפרטיים והציבוריים בארגון מרכזי אחד, שהתלכד
אחר-כך בארגון בתי הספר 'חורב' בהנהגתו של העסקן הנמרץ ר'
אלכסנדר זושא פרידמן ז"ל. עוד בשנת תרפ"ט כתב הרב רוגובי
מאמר ב'הדרך' על בעיות החינוך החרדי והתווה את הדרכים האר־
גוניות והפדגוגיות בהן ילך ארגון זה בעתיד. אכן זכה 'חורב' שריכז
ברבות הימים סביבו כמה מאות מוסדות וקרוב למאתיים אלף בנים
ובנות מישראל.

כינוסים ואסיפות לחיבור הציבור למרות שהיו ויכוחים ודיונים שונים במהלך ימי הכנסיה הגדו־

לה, כולם הודו לדבר אחד כי יש לעשות הכל לשמור על חיי תורה,
לבצר את חומת הדת ולהתגונן מפני רוחות ההתחדשות והמפלגות
השונות אשר חדשים מקרוב באו שלא על-פי דרך התורה. הרושם
הכביר מההחלטות שהתקבלו במהלך ימי הכנסיה הגדולה, נשארו
לאורך ימים ועיצבו את חיי היהדות בשנים הבאים.
בתקופה שאחרי הכנסיה הגדולה, נפתחו סניפים של 'אגודת ישראל'
ביישובים ובערים רבים, כאשר הפעילים נסעו לעיירות להביא את דבר
הכנסיה הגדולה לפני העם שבשדות, אשר שמעו על הכנסיה הגדולה רק
דרך החדשות שפורסמו בעיתונות התקופה. כזו היא לדוגמה ידיעה המת־
פרסמת בעיתון 'דער יוד' באחד ימי חודש אלול תרפ"ג, המבשרת לציבור
כי העסקן האגודאי ר' אליעזר גרשון פרידנזון ז"ל, אשר השתתף בכנסיה
הגדולה כציר ונציג נאמן למשלחיו, יבוא מחר לבקר בערים: קאנין, סלו־
פצע, טורעק וקויל, ויעביר רשמים ומסרים שנשמעו, נראו ונעשו במהלך
הכנסיה הגדולה.
גם בעיתון 'קול ישראל' מעש"ק פ' חיי-שרה כ"ג חשון תרפ"ד,
מופיעות בעמ' 3 ידיעות על כינוסים שהתקיימו במקומות שונים
לאחר הכנסיה הגדולה, להביא את דבריה ואת החלטותיה לפני
הציבור הרחב. אסיפות כאלו התקיימו בסלובקיה, בפיטשציאן,
בפרשבורג ובוינה על ידי תנועת 'צעירי אגודת ישראל'.
הצירים של 'אגודת ישראל' באמריקה שחזרו לבתיהם בארה"ב,
היו נלהבים ביותר לאחר ימי הכנסיה הגדולה ומיהרו להטביע
חותם של ממש עם הקמת סניפים ומשרדי פעילות של האגודה
באמריקה, שסייעו רבות למוסדות התורה והחינוך ברחבי אירופה.
בנוסף, פחות משני עשורים חלפו מאז הכנסיה הגדולה הראשונה
ומלחמת העולם השנייה פרצה במלוא עוזה, או-אז התגלו עסקני
ופעילי 'אגודת ישראל' באמריקה כמצילי רבבות נפשות בישראל
מגיא צלמוות, כשכל זה נזקף להשפעתה ולהשראתה של הכנסיה
הגדולה הראשונה, משם יצאו תורה והוראה לישראל.

אומזיסטע רייזעס. נסיעות חינם לארץ ישראל על ידי קרן הישוב

תודה לתורמים. קבלה מטעם קרן הישוב

קרן התורה. תעמולה למען הקרן

לכל שומרי התורה והמצוה. קריאה לטובת קרן התורה

וואס באדייט. מנשר הסברה של 'קרן הישוב'

36| קהילות | "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי | קהילות | 37

100 שנה לכנסיה הגדולה הראשונה של 'אגודת ישראל' 100 שנה לכנסיה הגדולה הראשונה של 'אגודת ישראל'

להתחבר לדף היומי

שיחה מרתקת עם אחד מחשובי הפעילים בשיעור הדף היומי במודיעין עילית, הר' אברהם חרל"פ • כיצד גורמים למשתתפים להרגיש חלק מהשיעור ומחויבים אליו • כיצד יוצרים ענין סביב השיעור ואיך מחברים את המשפחה והילדים לעניין הזה • רעיונות מרתקים הראויים לחיקוי בכל שיעור דף היומי

ישראל הלוי

מחוברים לתורה
פרויקט אדיר וחובק עולם אשר חיבר אלפי יהודים מכל קצוות תבל אל התורה הקדושה || שיחה מרתקת עם הרב נפתלי וסרמן מייסד 'מחוברים לתורה' המספר על השתלשלות הפעילות ועל ההיקף האדיר והצמאון הגדול לדבר ה'

ישראל הלוי

ש יעורי תורה יש הרבה. שיעורי תורה שאנשים מרגי־

שים מחוברים אליהם יש פחות. שיעורי תורה שכל
הבית חי ונושם אותם יש עוד יותר פחות. הסוד של
שיעור מוצלח הוא שכל הבית יהיה סביבו. כך פותח
ומסביר רבי אברהם חרל"פ ממודיעין עילית. השי־
עור דף היומי של ר' אבי מתקיים בכל בוקר בשעה
חמש וחצי בבוקר. מה יכול להיות יותר קשה מלקום בוקר בוקר
בשעה כל כך מוקדמת בכדי להשתתף בשיעור, אך ראה זה פלא,
ובשיעור ישנם לא פחות מ־70 משתתפים שנוטלים בו חלק בצורה
קבועה.
אנחנו מבקשים מר' אבי כי יספר לנו מה הוא עושה בכדי לגרום
לאנשים לחוש מחוברים לשיעור, ולקום מדי בוקר בשעה כה מוק־
דמת בכדי להגיע אליו.

החיבור הפנימי
המפתח של כל דבר נמצא בחיבור הפנימי שיש לבן אדם. כאשר
הוא מחובר וכאשר בבית האשה והילדים מחוברים ניתן לעשות כל
דבר. מהסיבה הזו אנחנו שולחים הביתה לאורך כל השנה, מתנות
תשורות וחפצים שיגרמו להעריך את השיעור ולייקר אותו.
בכל פעם ובכל הזדמנות מקבלים המשתתפים חפץ שקשור למ־
סכת, לתקופה או לזמן. הם מביאים הביתה את מה שקיבלו, הילדים
ובני הבית רואים מה קיבל אבא, והם לומדים לדעת כי 'לאבא יש
שיעור' וכי השיעור הוא דבר חשוב אצלו.
למשתתפי השיעור שלנו יש שלטי תזכורת שחילקנו להם בהז־
דמנות מסוימת, השלטים הם כמו השלטים שתולים על החנות 'תיכף
אשוב', על השלטים האלו כתוב 'אבא הלך לשיעור'. כמו כן חילקנו
שלטים לתלות על חדר השינה שם כתוב 'אבא הלך לישון מוקדם
בשביל לקום לשיעור – נא לא להפריע'.
ההשפעה שיש לדברים הקטנים האלו היא עצומה. עצומה. אין
שום דמיון בין מי שהולך ללמוד בשיעור וחוזר הביתה לאחר מכן
מבלי שהילדים שלו יודעים לאיפה בדיוק הוא הלך, לבין מי שהולך
וכל הבית יודע שהוא הלך ללמוד דף היומי. כאשר הילדים והבית
לא 'מרגישים' שאבא עכשיו לומד, שהתחושה בבית שאבא רק הלך
'למנחה מעריב ושיעור' ותיכף הוא חוזר, אז החמצנו את הנקודה
בגדול.
בבית צריכה להיות גאוות יחידה. הילדים צריכים לדעת להגיד
"אבא שלי לומד עכשיו". האשה צריכה לומר "לבעלי יש כעת שי־
עור". אם זה לא קורה, צריכים לעשות בדק בית לראות היכן נכשלנו.
יתרה מזאת. הרבה מהבעלים היו בעבר אברכים או תלמידי
ישיבה מצוינים. בשל סיבה כזו או אחרת הם עוסקים כיום לפר־
נסתם, ברם האם הדבר אומר שהם לא אמורים לפתוח ספר יהודי
במשך היום? ברור שלא! אם כן אדרבה צריך לצרף אותם ולרתום
אותם ללמידה ולשיעורים השונים.
כמו כן ברור הוא לכל מי שעובר בכל עבודה שהיא, כי עליו לה־
תייצב במקום העבודה בשעה שבה הוא אמור להתחיל לעבוד, ולאף
אחד אין תירוצים על כך. שיעור הלימוד הוא אינו שונה במאום, ככל
שהתחושה של המשתתפים תהיה כי השיעור הוא חלק בלתי נפרד
מסדר יומו, הוא יגיע מדי יום ביומו, חוק ולא יעבור.

אווירה חיובית
האנרגיות שבוקעות מר' אבי הינם מדהימות. מי ששומע אותו
לא יכול להישאר אדיש. ברם לא כל מגידי השיעורים הם אכן כה
אנרגטיים ונמרצים, כיצד מצליחים לייצר אווירה חיובית ומחשמלת

בכל שיעור תורה.
בכדי לגרום לשיעור להיות מוצלח, צריכים שהאנשים יהיו
מחוברים אליו. הדרך לעשות זאת היא על ידי גיבושים קטנים.
לא מדובר בדווקא בדבריפ יקרים או ביצועים מרחיקי לכת, מדו־
בר על לצאת בכל תקופה קצרה, לעשות שינוים כאלו ואחרים.
ללמוד במקום שונה. לצאת יחד לליל שישי. הדברים האלו עו־
שים טוב לאנשים, הם מביאים חיות והתחדשות וגורמים להרגיש

מחוברים.

יש חשיבות גם לערוך סיומים בכל פעם. הדבר נותן לאנשים
תחושה שהם השיגו משהו, שהתקדמו. לא פעם כאשר אנחנו
מרגישים שיש רפיון מסוים, אם זו מסכת ארוכה או מכל סיבה
שהיא, אנחנו מייצרים סיבה למסיבה, אם זה לרגל סיום של פרק
או שניים, או כאשר מגיע אחד ממועדי השנה, כל הזדמנות שהיא
מנוצלת בכדי לחבר את האנשים ולגרום להם לרצות להיות חלק
מהקהילה הזו.
הרבה פעמים אנשים אומרים: תראה אין לנו כסף, אין תקציבים,
אין מי שיממן את הפעילות. התשובה לכך היא הוראת קבע בסכום
נמוך אותו גובים מהמשתתפים. בעצם כך שאדם משלם עבור ההש־
תתפות זה גורם לו ליותר מחויבות, אך כך כפועל יוצא יש מעט כסף

בכדי לרכוש הן את הדברים כמו חלב קפה וכדו' וכן נשאר מעט כסף
להפעלות, פינוקים וכדו'.

אין גבול לרעיונות
טיפ נוסף שכדאי לאמץ אותו, הוא שמגיד השיעור יכין דבר
תורה קצרצר לאומרו בסוף השיעור. הרבה פעמים כאשר מסיימים
את הדף, לא תמיד יש תחושה שיצאו עם משהו ביד. הרבה פעמים
הלומד מבקש לומר איזה ווארט לבן הבחור או האשה, הוא לא
יעמוד להרצות להם מה שהוא למד כעת בשיעור, אך ווארט קצר
וקולע 'שממש עכשיו שמעתי בשיעור דף היומי' הוא תמיד דבר
שמתקבל טוב. כאמור הרעיון הזה מביא תועלת מרובה, ומי שיכול
להעתיק זאת וליישם זאת יביא תועלת מרובה ללומדי השיעור שלו.
אין גבול לרעיונות, אין תקרה ליצירתיות, והשמים הם הגבול.
ככל שתפעלו יותר כך הלומדים יתחברו יותר והשיעור יהיה יותר
מוצלח. כל העוסקים במלאכת הקודש של ריבוי התורה בקרב עם
ישראל, טוב יעשו אם יחשבו תדיר מלבד איך להעביר ולמסור את
השיעור, על רעיונות ועצות שיעשו מעניין ושיביאו חידוש ויגרמו
ללומדים להתחבר ללימוד.

צ מד המילים 'מחוברים לתורה' שינה חיים של כל כך הרבה

אנשים. כאשר מתוודעים לרעיון של שעומד מאחורי
המיזם הזה ולמספרים הגבוהים של היהודים שמחוברים
לכך קשה מאוד להישאר אדישים. הסיפור של 'מחוברים
לתורה' מוכיח את הצימאון האדיר לתורה שיש ליהודים
בכל מקום שהוא על פני העולם, ובכל רמה רוחנית שהיא.

בדק את הסיבה
האיש שעומד מאחורי המיזם האדיר הזה הוא רבי נפתלי וסרמן.
רבי נפתלי מספר כי הוא נוכח לראות לאחר הסיום של הדף היומי
במחזור הקודם, כי ישנם יהודים רבים שהצטרפו ללימוד הש"ס, הם
התחילו, הצטרפו, אך בשלב כל שהוא נשרו. כאשר נוכח לראות כי
לא מדובר בקומץ זניח של אנשים אלא במספרים גבוהים, החליט כי
עליו לבדוק את הסיבה לכך.
התשובה שקיבל הפתיעה אותו. מרבית העוזבים ציינו את העו־
בדה שבשל כך שהדף היומי הוא שיעור קבוע אותו יש ללמוד מדי
יום, ומאחר ובמשך הזמן היה להם כל מיני ימים בהם הם לא יכלו
ללמוד, ובשל כך נוצר להם חור פה וחור שם. הדבר ריפה את ידיהם
והם נטשו את הלימוד של ה'דף היומי'.
המסקנה הזו הביאה את רבי נפתלי לחשב מסלול מחדש. הרי
ברור שהמטרה שלשמה יסד רבי מאיר שפירא זצ"ל מלובלין את
ה'דף היומי' לא הייתה בכדי להכביד על אנשים אלא בכדי להקל
ולהנגיש להם את כל הש"ס, האם יתכן שדווקא בשל כך יהודים
יפסיקו ללמוד?
הפרויקט שהוא הקים בעקבות כך הוא מדהים. הוא הכין וערך
את הש"ס כולו מחדש בצורה פשוטה ושווה לכל נפש. הש"ס כולו
סודר כך שכל אחד יוכל ללמוד ולהבין. לצורך כך תורגמו כל המילים
לעברית, המילים הקשות וקיצורי הלשון המקובלות בשפה הארמית
הוסברו, וכך יכול כל מי שרוצה ללמוד את ה'דף' בתוך 10 דקות.

ה'נוסחה' שהצילה
מהר מאוד התברר כי ה'נוסחה' הזו פשוט הצילה אלפי יהודים.
אותם לומדים חפצו ללמוד את הדף היומי, ואלו שעד עתה נעדרו
מהשיעור מסיבה זו או אחרת. כעת, יכלו להאזין לשיעור ולהדביק

את הפער.

הש"ס המתורגם לעברית התברר כמוצר מבוקש ביותר. אם בת־
חילה הוא יועד עבור אנשים שהיה להם חור ב'דף היומי' מהר מאוד
הוברר כי נעזרים בו מספרים לא מבוטלים של יהודים המבקשים

ללמוד לכתחילה בדרך זו. אם אלו הנוסעים בדרכים ואם מגידי
שיעור כחזרה לקראת השיעור, ואם כאלו שרוצים ללמוד מסכתות
שונות
השנים עברו, והנה הגיעה הקורונה. שיעורי התורה הוותיקים
נסגרו, ויהודים רבים החלו לחפש שיעור דף היומי מהיר וקליט
בו יוכלו ללמוד ולרכוש עוד ידיעות. לצורך כך ייסדו ב'מחוברים
לתורה' את האפשרות להוריד שיעורים מכל רחבי הש"ס כולו.
השיעורים האלו ערוכים בשפה ברורה וקליטה המותאמת לכל נפש
ולכל רמה שהיא.
אותה תקופה הביאה בעקבותיה פריחה עצומה של תורה. הד־
רישה הציבורית הייתה כה רחבה, יהודים ביקשו שיעורים ברמב"ם,
בתנ"ך, בספר התניא, במשנה ברורה, בילקוט יוסף, השיעורים האלו
הוקלטו ע"י הרב וסרמן גם בצורתו המקוצרת והבהירה, והם הוכנסו
למערכת השעורים של מחוברים לתורה, לרווחת הלומדים.
כיום בשנה בה מציינים 100 שנה לכנסייה הגדולה ולייסוד ה'דף
היומי', זוכה רבי נפתלי וסרמן ומערכת שיעורי התורה שלו להעביר
שיעורי תורה לאלפי ורבבות אנשים בכל רחבי העולם. השיעורים
מועברים בעשר שפות שונות! כאשר קדם לכך צורך וביקוש עז מצד
יהודים בכל רחבי העולם.
השיעורים מתקיימים במקומות הרחוקים והנדחים ביותר. אם
נעבור לפרוץ מלחמת רוסיה אוקראינה בה נאלצו יהודים רבים
מרחבי אוקראינה לקום ולצאת מביתם, כשהם נסים על נפשם מפני
חרב המלחמה. אותם יהודים לא הצליחו לקחת עמם גמרות וספרי
קודש, הם התוודעו אל מערכת השיעורים ויראו כי טוב, ומאז ועד
היום הם נמנים על הלומדים.
אחת המדינות המאתגרות ביותר בהם מתקיימים השיעורים
היא איראן. בתחילה כאשר פנה הרב וסרמן לרבני העדה באיראן,
הם נאנחו וביכו את המצב הרוחני במקום. ברם עם הזמן התברר כי
ישנו צימאון עז ללימוד התורה. השיעורים תורגמו לשפה המדוברת
שיעור נוסף מתקיים במדינת קובה. המדינה המרוחקת והמנו־
תקת הזו הינה חסרת גישה בסיסית לדברים יהודים. קשה עד מאוד
להשיג שם יהדות ושיעורי תורה הם מוצר נדיר ביותר. כאשר שי־
עורי התורה של מחוברים לתורה הגיעו למקום, גילו שם יהודים את
יהדותם מחדש, הם החלו להאזין ולקחת חלק פעיל, כאשר במשך
הזמן נוספו עוד ועוד לומדים. שיעורי התורה הביאו עמם התחזקות
כללית, ונוצר שם ביקוש אדיר למזוזות ותשמישי קדושה נוספים.

של ברכת גדולי ישראל השיחה הרב וסרמן קולחת, הוא מספר על תלמידים ועל שו־

מעי השיעורים הנמצאים בכל פינה ופינה ברחבי הארץ. מדי יום הוא
מקבל טלפונים מיהודים שהיו רחוקים מאוד והתקרבו בזכות שיעו־
רי התורה. שיחות טלפון מגיעות אליו מכל קצוות הגלובוס, הביקוש
אינו יודע שובעה ועוד ועוד יהודים צמאים לדעת את דבר ה'.
הוא חותם את הדברים ואומר כי אמנם כבר עברו 100 שנה מאז

ההכרזה על לימוד הדף היומי, אך נראה כי השיא עדיין לפנינו, עוד
ועוד יהודים מבקשים להיות חלק מהאומה היהודית עליה כותב
ה'אור החיים' הקדוש "כי אין אומתנו אומה אלא בתורה".
המיזם החשוב של רבי נפתלי וסרמן זכה לעידודם וברכתם של
גדולי ישראל זצוק"ל ושליט"א. בתחילת דרכו קיבל את ברכתו של
הגאון האדיר רבי חיים קנייבסקי זצ"ל אשר התנה את ברכתו בכך
שיהיה מערכת של שיעורי תורה גם על הירושלמי. רבי נפתלי אכן
נטה את ידו והוסיף שיעורים בירושלמי, מני אז היה משגר מרן הגאון
רבי חיים אגרת ברכה מדי שנה בה היה משבח ומעלה על נס את
הפעילות החשובה.
כמו כן קיבל את ברכתם של הגאון הגדול מרן רבי עובדיה יוסף
זצ"ל אשר ביקש כי יכניסו גם תכנים המתאימים לציבור יוצאי עדות
המזרח. אלו אכן הצטרפו גם הם לשיעורים וגם הם מאזינים ונוטלים
חלק פעיל במערכת השיעורים בדמות שיעור בילקוט יוסף.
כאשר נכנס רבי נפתלי לקבל את ברכת הגאון הגדול רבי גרשון
אדלשטיין זצ"ל, שאלו הגאון זצ"ל: ומה עם שיעורים של לימוד מו־
סר? ר' נפתלי ניסה לומר כי הוא בסך הכל מגיד שיעור בגמרא, ובכדי
ללמד מוסר צריך להיות בר הכי. הגאון רבי גרשון זצ"ל לא קיבל את
הדברים וביקשו כי יפתח גם שיעור במוסר. השיעור שנפתח אשתקד
מנה מאות רבות של מאזינים, השנה לעומת זאת מיד בפתיחת חודש
אלול כבר המתינו רבים לשיעור שיפתח, ומיד בפתיחתו נמנו עליו
אלפים רבים.

כל אחד ימצא חלקו
הקריאה היוצאת מכתבה זו הינה כי התורה רחבה היא מני ים.
כל אחד יכול למצוא את חלקו בה, השיעורים מותאמים לכל רמת
לימוד שהיא, החל מלימוד ברמה גבוהה, ועד ללימוד בשפה ברורה
ורהוטה השווה לכל נפש בכל רמה שהיא. הצטרפו כעת ואל תחכו
לסבב הבא של הש"ס.
הקריאה גם יוצאת לציבור הנשים "הני נשיין במאי קא זכו" – בכך
שהן ממתינות לבעליהם שישובו מבית המדרש. כיום ניתן בקלות
רבה להיות מחובשי בית המדרש. בכוחן של נשות ישראל להשפיע
על הבעלים כי גם הם יצטרפו למיזם חשוב זה ויטלו חלק ממהפכה
התורה האדירה ויזכו גם הם להמנות על ציבור לומדי התורה.

השיעור בכל בוקר בשעה 5:30

תחילת מסכת קידושין בקונספט חופה. המג"ש תחת לחופה אוירת 100 שנה ליסוד הדף היומי בשיעור

מרן רבי חיים קניבסקי בהוראתו להרב נפתלי וסרמן לפרויקט הרב נפתלי וסרמן עם מרן ראש הישיבה רבי גרשון אדלשטיין זצוק"ל

38| קהילות | "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי "גפשת לולבא 'ו יעיבר םוי | קהילות | 39